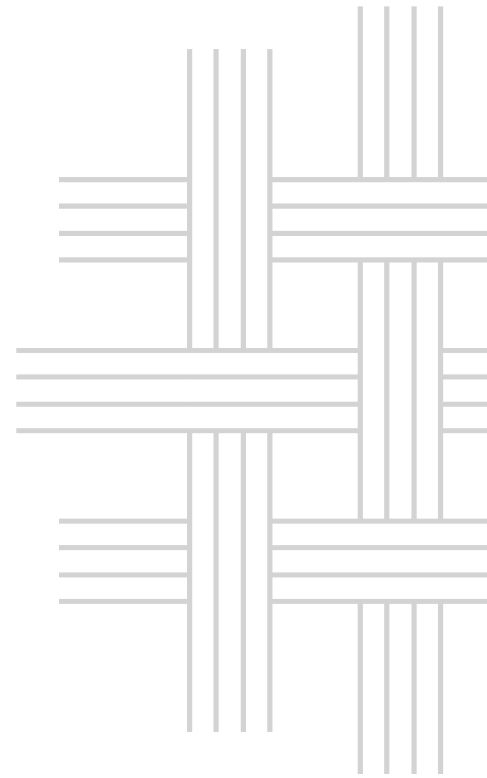

Høgskolen
i Innlandet

Torunn E. Kvisberg (HINN)
Maria Veia Lund (UiB)

Kartlegging og utredning av ordningen med fremtidsfullmakter

Rapport til Statens Sivilrettsforvaltning 16. august 2019

Skriftserien 29 - 2019

Online utgave
Utgivelsessted: Lillehammer

© Forfatterne/Høgskolen i Innlandet, 2019

Det må ikke kopieres fra publikasjonen i strid med Åndsverkloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med Kopinor.

Forfatteren er selv ansvarlig for sine konklusjoner.
Innholdet gir derfor ikke nødvendigvis uttrykk for høgskolens syn.

I Høgskolen i Innlandets skriftserie publiseres både internt og eksternt finansierte FoU-arbeider.

ISSN: 2535-5678
ISBN digital utgave: 978-82-8380-139-2

Til Statens Sivilrettsforvaltning

Vi fremlegger med dette vår rapport med kartlegging og utredning av ordningen med fremtidsfullmakter. Rapporten dekker tidsrommet 1. juli 2013 til 31. juni 2018.

Vi takker Statens Sivilrettsforvaltning for oppdraget. Det har vært interessant og lærerikt.

Lillehammer og Bergen 16. august 2019

Torunn E. Kvisberg
(prosjektleder)

Maria Veia Lund

Innhold

1.	INNLEDNING	7
2.	KARTLEGGING AV DAGENS ORDNING	7
2.1	Innledning	7
2.2	De stadfestede fremtidsfullmaktene	9
2.3	Saker der fremtidsfullmaktene ikke er stadfestet	16
2.4	Andre funn fra gjennomgangen av fylkesmennenes saker	18
2.5	Statens sivilrettsforvaltnings rolle og vedtak	20
2.6	Informasjon og innspill fra ansatte hos utvalgte fylkesmenn	26
2.7	Informasjon og innspill fra banker	28
2.8	Informasjon og innspill fra Statens kartverk	30
2.9	Informasjon og innspill fra advokater	31
3.	INTERNAJONALE FØRINGER	33
3.1	Innledning	33
3.2	FN-konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne Menneskerettigheter – CRPD	33
3.3	Europarådets rekommandasjon (2009) 11 om prinsipper for fremtidsfullmakter	35
3.4	Haagkonvensjonen om internasjonal beskyttelse av voksne	42
3.5	Ny lovgivning i Danmark og Sverige	43
4.	VURDERING AV DAGENS ORDNING	48
4.1	Innledning	48
4.2	Behovet for fremtidsfullmakter	48
4.3	Fremtidsfullmaktens innhold	49
4.3.1	Generelt om tolking av fremtidsfullmakter	49
4.3.2	Fremtidsfullmaktens område og rekkevidde	50
4.3.3	Gaver og forholdet til arveloven	51
4.3.4	Angivelsen av gavene	52
4.3.5	Reservasjon av et minimumsbeløp til sikring av fullmaktsgivers behov	53
4.3.6	Salg og overføring av fast eiendom	54
4.3.7	Kompetanseforholdet mellom flere fullmektiger	54
4.4	Stadfestelse – fylkesmannens saksbehandling og kontroll	55
4.4.1	Kravet om fremleggelse av originaldokument	55
4.4.2	Kontroll av om fullmakten er en fremtidsfullmakt	56
4.4.3	Kontroll av formkrav	57
4.4.4	Særlig om kontroll av vitnehabilitet	57
4.4.5	Kontroll av fullmaktsgivers forståelsesevne på opprettelsestidspunktet	58

4.4.6	Kontroll av fullmektigens egnethet	59
4.4.7	Kontroll av fullmaktsgivers helsetilstand og evne på ikrafttredelsestidspunktet	60
4.4.8	Utforming av attest	62
4.4.9	Kontroll av fullmektigens utøvelse av fullmakten etter stadfestelse	63
4.5	Forholdet til nærståendes representasjonsrett	64
4.6	Tinglysing	66
5.	FORSLAG TIL FORBEDRINGER	67
5.1	Innledning	67
5.2	Forbedringer innenfor dagens regelverk	67
5.2.1	Utarbeide flere og bedre maler/standardfremtidsfullmakter	67
5.2.2	Utarbeide veiledning og mal for legeerklæringer ved opprettelse og ikrafttredelse	68
5.2.3	Utarbeide mal for fylkesmannens stadfestelsesattest	68
5.2.4	Ensartet praksis og lik informasjon i hele landet	68
5.2.5	Informasjonsarbeid	69
5.3	Forslag til regelendringer	69
5.3.1	Innledning	69
5.3.2	Bør loven kreve legeerklæring ved opprettelse av fremtidsfullmakt?	70
5.3.3	Habilitetsregler for vitner	72
5.3.4	Prosessfullmakt	73
5.3.5	Forholdet til arvereglene	74
5.3.6	Sikre fullmaktsgiver et minstebeløp før utdeling	74
5.3.7	Registrering og oppbevaring av fremtidsfullmakter	75
5.3.8	Digitalisering	76
5.3.9	Bør det innføres forhåndskontroll av fullmaktenes gyldighet ved registrering?	78
5.3.10	Varsling ved fullmaktens ikrafttredelse	79
5.3.11	Fylkesmannens stadfestelse bør kunne påklages	80
5.3.12	Fullmaktsgivers rett til å bli hørt - betydningen av foreslåtte endringer i vergemålsloven §§ 20 og 33	80
5.3.13	Noen særspørsmål der fullmaktsgivers ektefelle eller samboer er fullmektig	82
	VEDLEGG	83

1. INNLEDNING

Statens sivilrettsforvaltning (SRF) inviterte den 12. juni 2018 blant annet Høgskolen i Innlandet (HINN) og Universitetet i Bergen (UiB) til å gi tilbud på oppdrag med tittelen «Kartlegging og utredning av ordningen med Fremtidsfullmakter».

I invitasjonen ble det opplyst at SRF skal lage en plan som blant annet har til formål å øke bruken av fremtidsfullmakter. Dette skal bidra til å sikre den enkeltes selvbestemmelse og å avlaste vergemålsordningen. For å kunne øke bruken, er det en forutsetning at ordningen oppleves som trygg og praktikabel for potensielle brukere. Det ble vist til at SRF har begrenset kunnskap om hvilke erfaringer brukere og andre aktører har med ordningen og at omfanget av bruken er uklart. Dette var bakgrunnen for oppdraget.

HINN i samarbeid med UiB la inn tilbud på oppdraget. Tilbudet ble akseptert av SRF den 20. juli 2018.

Arbeidet har vært utført av førsteamanuensis Torunn E. Kvisberg ved HINN (prosjektleder) og førsteamanuensis Maria Veia Lund ved UiB. Vi har hatt bistand av vitenskapelig assistent Vilde Sandene Vrålid ved UiB.

Prosjektperioden var i invitasjonen satt til høsten 2018. Prosessen med å få tilgang til saksdokumentene i fylkesmennenes saker om stadfestelse av fremtidsfullmakter tok imidlertid lengre tid enn forventet. I tillegg var antallet saker høyere enn antatt, noe som medførte at saksgjennomgangen og bearbeidningen av data også tok lengre tid. Overlevering av rapporten ble derfor utsatt til 16. august 2019, etter avtale med SRF. Vi har også måttet gjøre visse prioriteringer og konsentrere oss om de forhold og problemstillinger vi anser mest praktisk viktige. Rapporten er ikke noen fullstendig fremstilling og vurdering av alle sider ved fremtidsfullmaktsordningen.

Rapporten har fire hovedtemaer:

- (i) Kartlegging av dagens ordning (kapittel 2).
- (ii) Presentasjon av internasjonale føringer og momenter fra lovgivningen i Sverige og Danmark (kapittel 3).
- (iii) Vurdering av dagens ordning (kapittel 4).
- (iv) Forslag til forbedringer innenfor dagens regelverk og i form av regelendringer (kapittel 5).

2. KARTLEGGING AV DAGENS ORDNING

2.1 Innledning

Fremtidsfullmakter ble innført i norsk rett ved lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål (vergemålsloven, vgml.). Forarbeidene til loven er NOU 2004: 16 om vergemål (heretter forkortet NOU) og Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) om vergemål (heretter forkortet Prop.). Loven trådte i kraft 1. juli 2013.

Foreløpig er det svært lite rettspraksis om ordningen. Den eneste lagmannsrettsavgjørelsen som direkte omhandler fremtidsfullmakter, og som er publisert på Lovdata, er LG-2018-166190. Denne saken er anket inn for Høyesterett, der den skal behandles høsten 2019.¹

¹ Ankesaken skal i sin helhet avgjøres av Høyesterett i avdeling med fem dommere, jf. domstolloven § 5 første ledd andre punktum, se HR-2019-322-U.

Det er heller ikke skrevet mye om ordningen i juridisk teori. Den mest omfattende fremstillingen av vergemålsloven finnes i Eldbjørg Sande, Trine Eli Linge og Mona Choon Rasmussen *Vergemålsloven og utlendingsloven kapittel 11 A med kommentarer*. I tillegg finnes Norsk lovkommentar til vergemålsloven ved Karin M. Bruzelius, to artikler av Peter Hambro og en artikkel av Ida C. Stavenes.²

Formålet med kartleggingen vi har foretatt, er å få en oversikt over hvordan ordningen med fremtidsfullmakter, herunder fylkesmannens stadfestelse, fungerer i praksis og hvilke erfaringer som er gjort med ordningen de første fem årene.

Vi har hatt kontakt med relevante myndigheter og private aktører, både ansatte i fire fylkesmannsembeter, Statens kartverk, Brønnøysundregistrene, flere banker og advokater som arbeider med fremtidsfullmakter.

Siden fremtidsfullmakter er en privatrettslig ordning, uten noen offentlig registrering eller oppbevaring av fullmaktene, finnes det ikke noen oversikt over hvor mange fullmakter som er opprettet totalt. Ut fra våre samtaler med advokater og banker kan vi fastslå at det opprettes stadig flere fullmakter, og at det er en ordning som dekker et praktisk behov. Men hvor mange fullmakter som er opprettet, vet vi ikke.

Mest arbeid har vi lagt i en gjennomgang av alle fylkesmennenes saker om fremtidsfullmakter som er avsluttet i perioden fra vergemålslovens ikrafttredelse 1. juli 2013 og frem til 31. juni 2018.

Vi har lest gjennom selve fremtidsfullmaktene og øvrige sentrale dokumenter i hver enkelt sak. Uthenting og sammenstilling av dataene er gjennomført med assistanse fra vitenskapelig assistent.

Registrering, opptelling og sammenstilling er gjennomført mest mulig nøyaktig, men det kan ikke utelukkes tilfeller av feilføring og/eller mistolkning av data. Arbeidsmengden ved omfattende kontroll ville etter vår vurdering ikke stått i forhold til gevinsten. Formålet med kartleggingen har vært å få en *oversikt*, som solid bakgrunnsmateriale for våre vurderinger og forslag. Det understrekes at presentasjonen av funn fra gjennomgangen ikke kan anses som vitenskapelig statistikk.

Det varierer noe hvor nøyaktig vi angir tall og prosentandeler, ut fra hvor sikre vi antar at disse er. På noen punkt vil vi begrense oss til å formidle vårt felles hovedinntrykk av materialet vi har gått gjennom. Styrende for disse valgene er blant annet i hvilken grad registreringen har vært avhengig av tolkning fra vår side, og hvor stor risikoen for feilføring synes å være.

Punkt 2.2 inneholder en gjennomgang av de stadfestede fremtidsfullmaktene. Her undersøker vi en rekke forhold knyttet til fullmaktsgiveren, fullmektigen og forholdet mellom dem, samt fullmaktenes innhold.

Punkt 2.3 omhandler saker hvor fylkesmannen ikke har stadfestet en innsendt fremtidsfullmakt. Vi ser her nærmere på hvorfor disse fullmaktene ikke er stadfestet. For slike fullmakter er det noe tilfeldig om de er sendt inn til fylkesmennene eller ei. Vi har derfor ikke laget oversikter over forhold knyttet til fullmaktsgiver, fullmektig og fullmaktenes innhold. Vårt inntrykk er at fullmaktene som er

²Norsk lovkommentar på www.rettsdata.no ved Karin M. Bruzelius, hovedrevidert 25.09.2017. Peter Hambro *Fremtidsfullmakter* i Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål 03 / 2013 (Volum 11) og *Fremtidsfullmakter – en oppdatering* i Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål 01 / 2019 (Volum 17). Ida C. Stavnes *Prosessuell fremtidsfullmakt – en legislativ gråsoner?* i Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål 02 / 2016 (Volum 14). Se også Torstein Franzen, *Fremtidsfullmagter*, Det 38. nordiske Juristmøte 2008 s 159-171.

sendt inn til fylkesmennene uten at de har blitt stadfestet, ikke ser ut til å skille seg fra fullmaktene som er stadfestet.

Punkt 2.4 inneholder en presentasjon av andre momenter fra dokumentgjennomgangen.

I punkt 2.5 ser vi på SRFs rolle i forbindelse med fremtidsfullmakter, og går gjennom saker der SRF har fattet vedtak som angår fremtidsfullmakter i forbindelse med behandling av klager i vergemålssaker.

Informasjon og innspill fra ansatte i fire fylkesmannsembeter, banker, Statens Kartverk og advokater presenteres i punkt 2.6-2.9.

2.2 De stadfestede fremtidsfullmaktene

I dette punktet gjennomgås de stadfestede fremtidsfullmaktene. Alle tall og prosentangivelser gjelder fullmakter som er stadfestet av fylkesmennene i perioden 01.07.2013-31.06.2018.

Vi har funnet 563 stadfestede fremtidsfullmakter, som fordeler seg slik mellom de ulike fylkesmennene:

Aust og Vest Agder	12
Buskerud	19
Finnmark	4
Hedmark	13
Hordaland	95
Møre og Romsdal	40
Nordland	22
Oppland	10
Oslo og Akershus	185
Rogaland	24
Sogn og Fjordane	2
Telemark	14
Troms	14
Troms og Finnmark	1
Trøndelag	27
Vestfold	41
Østfold	40

Noen av fullmaktene kan omtales som **fellesfullmakter**. Disse er opprettet og undertegnet av to fullmaktsgivere, oftest et ektepar. Slike fellesfullmakter har vi behandlet som to fullmakter. Det innebærer at dersom en gjensidig fullmakt er stadfestet for begge fullmaktsgiverne, anses dette som to stadfestede fullmakter. Antallet fellesfullmakter som er stadfestet for enten den ene eller begge fullmaktsgiverne er relativt lavt, totalt under 20.

Fullmaktsgiverens kjønn og alder

De fleste fullmaktsgiverne er kvinner, med en fordeling på 70 % kvinner og 30 % menn.

På det tidspunktet fullmakten ble opprettet, var fullmaktsgiverens gjennomsnittlige alder 82 år, med et spenn fra 52 år til 104 år.³ For kvinner er gjennomsnittsalder 83 år, for menn var gjennomsnittsalder 80 år.

ALDER PÅ TIDSPUNKT FOR OPPRETTELSE			
Alder	Kvinner	Menn	Alle
50-59 år	1 %	3 %	2 %
60-69 år	5 %	13 %	7 %
70-79 år	26 %	29 %	26 %
80-89 år	52 %	48 %	51 %
90-99 år	16 %	7 %	14 %
100+ år	0 %	1 %	0 %

På det tidspunkt fullmakten ble stadfestet, var fullmaktsgiverens gjennomsnittlige alder 83 år, med et spenn fra 53 år til 105 år. For kvinner var gjennomsnittsalder 84 år, for menn var gjennomsnittsalder 81 år.

ALDER PÅ TIDSPUNKT FOR STADFESTELSE			
Alder	Kvinner	Menn	Alle
50-59 år	1 %	2 %	1 %
60-69 år	4 %	9 %	6 %
70-79 år	16 %	26 %	19 %
80-89 år	54 %	52 %	53 %
90-99 år	24 %	10 %	20 %
100+ år	1 %	1 %	1 %

Antall fullmektiger

Antall fullmektiger fordeler seg slik:

- **64 %** av fullmaktene har én fullmektig,
- **27 %** av fullmaktene har to fullmektiger,
- **9 %** av fullmaktene har fra tre til fem fullmektiger.

Vårt inntrykk er at når fullmaktsgiver utpeker flere enn to fullmektiger, er det fordi han eller hun har tre eller flere barn og gir fullmakt til alle barna.

Fullmektigens kjønn

I fullmakter med én fullmektig ser kjønnsfordelingen slik ut:

- **58 %** av fullmaktene utpeker en kvinne som fullmektig,
- **42 %** av fullmaktene utpeker en mann som fullmektig.

³ Presentasjonen av alder er basert på fødselsår, opprettelsesår og stadfestelsesår, vi har ikke talt måneder.

Tendensen til å velge en kvinnelig fullmektig er noe sterkere hos menn enn hos kvinner: 66 % av de mannlige fullmaktsgiverne har valgt en kvinne som eneste fullmektig, mens 55 % av de kvinnelige fullmaktsgiverne har gjort det samme.

Kompetanseforholdet mellom flere fullmektiger

Når flere enn én fullmektig er utpekt, er det sjelden fullmakten inneholder en klargjøring av kompetanseforholdet mellom fullmektigene. Det vanligste er at det gis fullmakt til flere navngitte personer, uten at fullmakten sier noe om hvorvidt de kan disponere hver for seg eller om disposisjoner krever enighet (at fullmektigene må disponere i fellesskap). Når kompetanseforholdet er kommentert, er det normalt slik at mindre betydningsfulle disposisjoner kan avgjøres av fullmektigene hver for seg, mens avgjørelser knyttet til salg av fast eiendom og andre større transaksjoner krever enighet.

I ca. 10 % av fullmaktene er det utpekt subsidiær fullmektig.

Forholdet mellom fullmaktsgiver og fullmektig

Vi har funnet 525 fullmakter hvor forholdet mellom fullmaktsgiver og fullmektig fremgår av sakens dokumenter.⁴

- **83 %** av disse fullmaktene utpeker fullmaktsgivers barn som fullmektig(er),
- **9 %** av disse fullmaktene utpeker fullmaktsgivers ektefelle som fullmektig.

En ektefelle blir normalt utpekt som fullmektig alene, men det finnes et par eksempler på at både ektefelle og barn er utpekt.

I de øvrige tilfellene er fullmakt blant annet gitt til en niese eller nevø, en bror eller søster, svigerbarn, en venn eller en advokat/rådgiver.

FORHOLDET MELLOM FULLMAKTSGIVER OG FULLMEKTIG	
Fullmektig er fullmaktsgivers barn	83 %
Fullmektig er fullmaktsgivers ektefelle	9 %
Fullmektig er fullmaktsgivers niese/nevø	2 %
Fullmektig er fullmaktsgivers bror/søster	1 %
Fullmektig er advokat/rådgiver	1 %
Annen relasjon	3 %

Fremtidsfullmaktens område og rekkevidde

Omtrent alle de stadfestede fullmaktene omfatter økonomiske forhold, enten generelt eller begrenset til nærmere angitte disposisjonstyper.

- **Ca. 2/3** av fullmaktene gjelder bare på det økonomiske området.
- **Ca. 1/3** av fullmaktene gjelder både på det økonomiske og det personlige området.

⁴ Subsidiære fullmektiger er holdt utenfor.

- **Under 1 %** av fullmaktene gjelder bare på det personlige området.

I noen tilfeller er det uttrykkelig fastsatt at fullmakten er generell. Det mest vanlige er likevel at fullmakten angir bestemte disposisjoner. Noen ganger innledes det med en bestemmelse om at fullmakten «omfatter, men er ikke begrenset til ...» eller lignende formulering. Vi har regnet slike varianter som en generell fullmakt innenfor det økonomiske og/eller personlige området.

Det er ikke vanlig at fullmakten bruker uttrykket «begrenset». Standardformuleringen er at fullmektigen «skal ivareta mine økonomiske interesser ved ...», og deretter følger en punktliste med ulike typer disposisjoner. Vi har regnet fullmakter som bare inneholder slike konkrete punkter som begrensede, selv om oppstillingen i noen tilfeller er så omfattende at fullmakten i praksis vil omfatte alle aktuelle disposisjoner.

Blant fullmaktene som gjelder på det økonomiske området er om lag 25 % generelle, resten er begrenset.

FULLMAKTENS OMRÅDE OG REKKEVIDDE	
Generell fullmakt personlig og økonomisk	20 %
Generell fullmakt kun økonomisk	5 %
Begrenset fullmakt personlig og økonomisk	10 %
Begrenset fullmakt kun økonomisk	60 %
Andre varianter/kombinasjoner	5 %

Fremtidsfullmaktens nærmere innhold

Fullmaktene er i det vesentlige basert på noen få og relativt like eksempler (maler) som er funnet på internett, blant annet på fylkesmennenes hjemmesider. Disse malene er begrenset til å omfatte det økonomiske området og normalinnholdet er at fullmektigen skal ivareta fullmaktsgiverens interesser ved

- å betale fullmaktsgiverens utgifter,
- å sørge for at fullmaktsgiverens barn får pengeoverføringer fra fullmaktsgiveren som gave hvert år så lenge fullmaktsgiverens økonomi gir rom for det, likevel slik at det til enhver tid skal være et visst beløp tilbake av fullmaktsgiverens likvide midler,
- å sørge for at fullmaktsgiverens faste eiendom blir solgt på det tidspunktet fullmaktsgiveren får fast sykehjemsplass, og fordele midlene fra salget likt mellom fullmaktsgiverens barn etter at fullmaktsgivers gjeld er betalt.

I tillegg inneholder malen disposisjonsfullmakt overfor bank. Fullmektigen gis rett til å disponere fullmaktsgiverens bankkontoer, herunder inngå avtale om bruk av betalingstjenester knyttet til kontoene. I en del fullmakter gis fullmektigen også tilgang til fullmaktsgivers bankbokser.

Dette innholdet finnes igjen i de stadfestede fullmaktene:

- **Over 80 %** av fullmaktene nevner betaling av fullmaktsgiverens utgifter.
- **Ca. 45 %** av fullmaktene nevner gaver som ikke er direkte knyttet til salg av fast eiendom.
- **Snaut 90 %** av fullmaktene nevner salg av fullmaktsgiverens faste eiendom(mer), som regel fullmaktsgiverens bolig.

- **Snaut 70 % av disse fullmaktene** fastslår at midlene etter salget skal deles likt mellom fullmaktsgiverens barn.
- Omtrent alle de stadfestede fullmaktene inneholder også bankfullmakt.

Videre har malen et punkt om rett for fullmektigen til å få dekket sine utgifter av fullmektigens midler og et punkt om rett til rimelig vederlag for arbeidet som fullmektig. Disse punktene tilsvarer den deklarasjonsregelen i vgml. § 88. I malen er det et åpent felt der fullmaktsgiveren kan begrense vederlaget til en bestemt sum.

På disse punktene finner vi en viss variasjon blant de stadfestede fullmaktene:

- **Ca. 15 %** av fullmaktene nevner kun utgiftsdekning,
- **Ca. 5 %** av fullmaktene fastslår at fullmektigen *ikke* skal ha vederlag

Det betyr at for ca. 80 % av fullmaktene gjelder lovens ordning for utgiftsdekning og vederlag.

Det er relativt få fullmakter som angir et maksimum for fullmektigens vederlag, og der det er angitt varierer dette fra en symbolsk sum til kr 100 000 per år.

Malen har til slutt en setning om opplysnings- og regnskapsplikt for fullmektigen, i tråd med vgml. § 90.

- **Ca. 30 %** av fullmaktene har et pålegg og opplysnings- og eventuelt regnskapsplikt, og plikten gjelder i de aller fleste tilfellene overfor fullmektigens barn.

En del fullmakter inneholder individuelt utformede punkter som ikke er hentet fra maler på internett:

- **Snaut 3 %** av fullmaktene gir rett til overføring av eiendomsrett til fast eiendom utenom ved salg.
- **Under 1 %** av fullmaktene inneholder instruks vedrørende fullmaktsgiverens næringsvirksomhet.
- **Ca. 20 %** av fullmaktene inneholder instruks om andre økonomiske forhold enn salg av fast eiendom og utdeling av gaver. Vanligvis gjelder instruks salg eller utdeling av verdipapirer, innbo, bil eller annet løsøre.
- **Ca. 5 %** av fullmaktene inneholder instruks vedrørende personlige (herunder medisinske og helsemessige) forhold.

Et lite mindretall av fullmaktene inneholder detaljerte redegjørelser for hvordan eiendeler og verdier skal forvaltes og fordeles blant fullmektigens nærstående.

Et stort flertall følger imidlertid innholdet i maler funnet på internett, med enkelte variasjoner innenfor rammene disse stiller opp. På denne bakgrunnen kan vi i noen grad snakke om en «typisk» fremtidsfullmakt: den gjelder på det økonomiske området, er begrenset og omfatter (i) betaling av utgifter, (ii) salg av fast eiendom og (iii) utdeling av gaver.

Tre eksempler på maler for fremtidsfullmakter som per i dag ligger på fylkesmenns hjemmesider følger som vedlegg til rapporten.

Særlig om utdeling av gaver

Etter vergemålslovens deklarasjonsregel kan en fullmektig gi sedvanlige gaver på fullmaktsgivers vegne. Andre gaver kan bare gis hvis det er angitt særskilt i fullmakten, jf. vgml. § 87.

Et stort flertall av fullmaktene, totalt ca. 460, inneholder bestemmelser om utdeling av gaver på fullmaktsgiverens vegne.⁵ Disse omtales i dette punktet som «gavefullmaktene», og vi har i denne sammenhengen holdt utenfor fullmakter som kun hjemler «sedvanlige» gaver, og derfor ikke hjemler gaver utover lovens regel. Ved vurderingen av hva som skal regnes som «sedvanlige» gaver legger man vekt på blant annet fullmaktsgivers økonomiske situasjon og hva slags gaver han eller hun har pleid å gi. Der et bestemt beløp er angitt i fullmakten, har vi i tvilstilfeller ansett gaven for å ligge utenfor det sedvanlige

- **Over 80 %** av fullmaktene nevner en eller annen form for gave.
- **Ca. 70 %** av gavefullmaktene fastslår at midler fra salg av fullmaktsgivers faste eiendom skal deles likt mellom barna.
- **Ca. 55 %** av gavefullmaktene nevner andre gaver enn utdeling av midler fra salg av fast eiendom (ofte som et tillegg til utdeling av midler fra salg av fast eiendom).
- **Ca. 10 %** av gavefullmaktene inneholder henvisning til fullmaktsgiverens testament.

I **ca. 75 %** av gavefullmaktene er fullmektigen gavemottaker, enten alene eller sammen med andre mottakere, slik at fullmektigen får fullmakt til å gi gave til seg selv.

Vårt inntrykk er at de fleste fullmaktsgivere baserer utdelingen av verdier på et likedelingsprinsipp. Dette kommer blant annet til syne gjennom utbredelsen av standardformuleringen «deles likt mellom mine barn».

Et lite mindretall av fullmaktene fastsetter i stedet at verdier skal deles likt mellom «mine arvinger» eller «mine livsarvinger», og enkelte fullmakter bestemmer at utdeling skal gjennomføres i «henhold til arveloven».

Betegnelsen «gave» er den klart mest brukte, men enkelte fullmakter angir at verdiene skal utdeles «som arveforskudd» e.l.

Slektskapsforhold og/eller gavemottaker fremgår ikke alltid av sakens dokumenter. For eksempel vil henvisning til testament eller arveloven ofte innebære at vi ikke har tilgang til informasjon om hvem som er gavemottaker. Tilsvarende gjelder dersom gavemottakerne er angitt som «mine livsarvinger» e.l.

Mottakerne av gaver er i all hovedsak fullmaktsgiverens barn, barnebarn og oldebarn. Under 10 % av fullmaktene gjelder gaver til andre, og vi har sett eksempler på at fullmakten hjemler gaver til fullmaktsgiverens ektefelle, samboer, søsken, svigerbarn, stebarn, nevøer, nieser og en ekskone.

Vi har også funnet noen få eksempler på at fullmakten hjemler gaver til menigheter og veldedige formål.

Noen fullmakter angir gaver på et bestemt beløp, enten et engangsbeløp eller en årlig utbetaling. Andre fullmakter overlater til fullmektigen å vurdere hvor store gaver som skal gis. Det finnes også mellomløsninger, der fullmektigen kan gi inntil et visst beløp som enkeltstående gave eller årlig

⁵ Vi har her inkludert fullmakter som henviser til testament, selv om det ikke i alle tilfellene går helt klart frem hva innholdet i testamentet er. Formodningen er at henvisningen innebærer fullmakt til utdeling av gaver/forskudd på arv i henhold til testamentet.

overføring. I en del fullmakter står det at «inntil det arveavgiftsfrie beløp» skal overføres årlig. Formuleringen fantes i tidligere maler/eksempelfullmakter basert på regler om arveavgift som nå er opphevet.⁶

- Over **30 %** av gavefullmaktene gir etter sin ordlyd et visst skjønnsmessig spillerom for fullmektigen når det gjelder utdeling av gaver.

I en god del fullmakter står det at fullmaktsgiver skal ha et bestemt minimumsbeløp på sin konto, og at bare midler utover dette kan deles ut som gave. Dette punktet finnes også i maler som ligger på internett.

Det er stor variasjon i hvor høyt dette minimumsbeløpet som skal stå igjen på fullmaktsgivers konto er. Vi har funnet eksempler fra kr 25.000 til flere millioner. Beløp fra kr 100.000 til kr 500.000 synes å være det vanligste. Det finnes også mange eksempler på at fullmaktsgiveren ikke har angitt et slikt minimumsbeløp, særlig blant fullmaktene som klart angir størrelsen på gavene som skal deles ut.

Fremtidsfullmakter som ikke nevner gaver

Vi har funnet i overkant av 100 fullmakter som *ikke* nevner utdeling av gave. Selv om antallet er lavt og det er vanskelig å trekke sikre konklusjoner, kan vi peke på følgende forskjeller mellom disse fullmaktene og gavefullmaktene:

- Fullmaktsgivers gjennomsnittsalder ved opprettelsen er lavere: **77 år mot 82 år**.
- Andelen mannlige fullmaktsgivere er høyere: **43 % mot 30 %**.
- Andelen fullmakter som nevner salg av fast eiendom er lavere: **ca. 60 % mot snaut 90 %**.
- Andelen fullmakter som utpeker ektefellen som fullmektig er høyere: **Snaut 20 % mot ca. 10 %**.
- Andelen fullmakter som utpeker barn som fullmektig(er) er lavere: **ca. 60 % mot ca. 80 %**.

Hvor lang tid som går fra fullmakten opprettes til stadfestelse

Fra fullmakten opprettes og til den stadfestes har det i gjennomsnitt gått 1,5 år, med en variasjon fra et par måneder til 5 år. Basert på en sammenstilling av opprettelsesår og stadfestelsesår, hvor antall måneder ikke er hensyntatt, fordeler tidsløpet fra opprettelse til stadfestelse seg slik:

< 1 år	16 %
1 år	44 %
2 år	23 %
3 år	12 %
4 år	4 %
5 år	2 %

⁶ Etter lov 19. juni 1964 nr. 14 (arveavgiftsloven) § 4 første ledd bokstav b) var det anledning til årlig å gi inntil et halvt grunnbeløp i folketrygden, uten at dette utløste plikt til å betale arveavgift. Arveavgiftsloven ble opphevet ved lov 13. desember 2013 nr. 110. Opphevelsen ble gitt virkning for gaver gitt 1. januar 2014 og senere, jf. § 1 første ledd.

Vårt materiale er fullmakter som er stadfestet de første 5 årene etter at ordningen med fremtidsfullmakter ble innført. Vi har funnet noen ytterst få eksempler på at fullmakter som er opprettet før vergemålsloven trådte i kraft, er stadfestet som fremtidsfullmakter. Disse er holdt utenfor tabellen og beregningen av gjennomsnittlig tidsløp.

Det må forventes at tidsrommet fra opprettelse til stadfestelse vil bli lengre etter hvert som det går lengre tid fra lovens ikrafttredelse.

Fullmaktsgivers helsetilstand ved fullmaktens ikrafttredelse

En fremtidsfullmakt trer i kraft når fullmaktsgiveren på grunn av sinnslidelse, herunder demens, eller alvorlig svekket helbred ikke lenger er i stand til å ivareta sine interesser innen de områdene som omfattes av fullmakten, jf. vgml. §§ 78 og 83 første ledd.

Vi har funnet flere eksempler på at det ikke fremgår klart av sakens dokumenter hvilken helsetilstand fullmaktsgiveren var i på ikrafttredelsestidspunktet. Grunnen er normalt at den fremlagte legeerklæringen ikke gjør nærmere rede for disse forholdene, men bare slår fast at fullmaktsgiveren som følge av sin helsetilstand ikke er i stand til å ivareta egne interesser.

I **nærmere 70 %** av sakene der fremtidsfullmakten er stadfestet, fremgår det av sakens dokumenter at fullmaktsgiver har diagnosen demens på ikrafttredelsestidspunktet.

I tillegg kommer en del saker der legeerklæringen viser til at fullmaktsgiver har en «mulig» eller «sannsynlig» demens, «kognitiv svekkelse» eller at pasienten har blitt «glemsk».

Vårt inntrykk av de resterende sakene, er at ikrafttredelsen ofte bygger på en kombinasjon av kognitiv svekkelse og problemer med den fysiske helsen.

Vi har funnet noen helt få saker der det går klart frem at det medisinske vilkåret for ikrafttredelse anses oppfylt på grunn av «alvorlig svekket helbred» uten kognitiv svekkelse. Eksempler på dette er lammelser etter slag eller fall og Parkinsons sykdom. I enkelte av disse sakene har det ikke vært noen endring i fullmaktsgivers tilstand fra fullmakten ble opprettet og til den ble stadfestet.

2.3 Saker der fremtidsfullmaktene ikke er stadfestet

Vi har funnet **ca. 360 saker** om fremtidsfullmakter der fullmakten ikke har blitt stadfestet.⁷

- **Ca. 40** av disse sakene ble avsluttet som følge av at fullmaktsgiveren døde før saken var ferdigbehandlet.

I det følgende analyserer vi de resterende **ca. 320** fullmaktene.

Det er en viss usikkerhet knyttet til tallene. I noen tilfeller har fylkesmannen angitt flere årsaker til at fullmakten ikke stadfestes. I andre tilfeller er fullmakten først ikke er stadfestet, men deretter

⁷ Vi har holdt utenfor ca. 50 saker der fullmaktsgiver eller fullmektig bare har bedt om veiledning fra fylkesmannen, der søknaden ble trukket, der saksmappen er ufullstendig og der det av andre grunner har vært vanskelig å få et sikkert inntrykk av hva saken dreier seg om.

stadfestet etter at det er innhentet mer dokumentasjon, mer presise legeerklæringer, originalfullmakten er funnet igjen e.l.

I flertallet av sakene skyldes manglende stadfestelse at ikrafttredelsesvilkårene knyttet til fullmaktsgiverens aktuelle helsetilstand og evne ikke er oppfylt.

- **Ca. 260** av fullmaktene er ikke stadfestet fordi fullmaktsgiver fremdeles anses i stand til å ivareta sine interesser, slik at ikrafttredelsesvilkårene knyttet til fullmaktsgiverens helsetilstand og evne ikke har vært oppfylt, jf. vgml. §§ 84(1) jf. 78.
- **80-90 % av disse** fullmaktene er sendt til fylkesmannen kort tid etter at de ble skrevet, tilsynelatende basert på en misforståelse av reglene (i noen tilfeller uttrykkelig «for registrering og oppbevaring»). Ca. 220 av fullmaktene er returnert uten noen nærmere vurdering eller saksbehandling, mens fylkesmannen i ca. 40 saker har foretatt en nærmere vurdering av ikrafttredelsesvilkårene (her omtalt som «realitetsbehandlede» saker).

Vi har funnet **63 saker** hvor fremtidsfullmakter er nektet stadfestet på annet grunnlag enn at ikrafttredelsesvilkårene knyttet til fullmaktsgiverens helsetilstand og evne ikke har vært oppfylt.

I disse sakene er følgende forhold oppgitt som *eneste eller medvirkende* årsak til at fullmakten ikke stadfestes:

- **Ca. 25 saker:** Fullmaktsgiver hadde ikke evne til å forstå fullmaktens betydning på det tidspunkt den ble opprettet, jf. vgml. §§ 84(2) (a) jf. 79.
 - I omtrent samtlige tilfeller er det lagt til grunn at fullmaktsgiveren var dement da fullmakten ble skrevet.
- **Ca. 10 saker:** Manglende etterlevelse av formkravene, jf. vgml. §§ 84 (1) jf. 81 (1).
 - Vi har funnet ett tilfelle der fullmaktsgivers signatur manglet.
 - Resten gjelder enten antall vitner eller at vitnene ikke var tilstede sammen.
- **Ca. 10 saker:** Manglende legeerklæring, jf. vgml. § § 84 (3).
- **Ca. 10 saker:** Fullmakten er etter sitt innhold ingen fremtidsfullmakt.
- **Ca. 5 saker:** Inhabile vitner, jf. vgml. §§ 84(2) b) jf. 81(2).
- **Ca. 5 saker:** Manglende dokumentasjon på at pårørende er varslet, jf. §§ 84(3) jf. 83(2).
- Vi har funnet **én sak** hvor fylkesmannen fant grunn til å anta at fullmektigen ikke var egnet for oppdraget, jf. vgml. § 84 (2) (c).
- Vi har funnet **én sak** der stadfestelse er nektet på grunn av manglende fremleggelse av original fremtidsfullmakt, jf. vgml. § 84(3). Originalfullmakten ble senere funnet igjen og deretter stadfestet.

Samlet viser denne gjennomgangen følgende:

- Fylkesmennene har registrert **drøyt 900 saker** om fremtidsfullmakter.
- I **ca. 640 saker** er en søknad om stadfestelse av fremtidsfullmakten realitetsbehandlet.
- Vi har funnet **563** fremtidsfullmakter som er stadfestet. Dette utgjør snaut 90 % av de realitetsbehandlede sakene.
- Vi har funnet **63** saker der en fullmakt ikke stadfestet på grunn av andre forhold enn at den ikke er trådt i kraft. Dette utgjør snaut 10 % av de realitetsbehandlede sakene.

2.4 Andre funn fra gjennomgangen av fylkesmennenes saker

Svært få vedvarende fremtidsfullmakter

Vi har sett svært få vedvarende fremtidsfullmakter. Dokumentgjennomgangen tilsier at

- **Mindre enn 3 %** av fullmaktene er vedvarende fremtidsfullmakter.

Svært få fullmakter om internasjonale forhold

Vi har funnet svært få fullmakter om internasjonale forhold.

Vi har sett et par eksempler på at fremtidsfullmakter som er opprettet mens fullmaktsgiver bodde i et annet land og som var gyldige etter dette landets lovgivning, er stadfestet av fylkesmannen etter at fullmaktsgiver har flyttet til Norge.

I noen få fullmakter er det omtalt at fullmaktsgiver som er bosatt her i landet har fast eiendom i utlandet, og at fullmakten også omfatter disse eiendommene.

Fylkesmennenes prøving av stadfestelsesvilkårene varierer

Ut fra de saksdokumentene vi har hatt tilgang til, ser det ut til å variere hvor mye arbeid fylkesmennene legger i den enkelte stadfestelsessak, og hvor omfattende kontroll som foretas. Det varierer hvor nøye innsendte dokumenter undersøkes og hva fylkesmennene selv innhenter av dokumentasjon fra leger og vitner.

Dette gjelder spørsmål om fullmakten er sendt inn i original eller kopi, om vitnene eller deres nærstående kan ha økonomisk interesse i fullmakten, om vitnene var til stede samtidig da fullmakten ble undertegnet, hva som foreligger av dokumentasjon for fullmaktsgivers tilstand ved opprettelsen av fullmakten og ved stadfestelsen, og om lovens vilkår ellers er oppfylt.

Det er ikke mange eksempler på at fylkesmannen har overprøvd *legers* vurderinger av om fullmaktsgivers evne til å forstå fullmaktens betydning på tidspunktet for opprettelse, eller fullmaktsgivers sinnslidelse, helbred eller evne til å ivareta sine interesser på søknadstidspunktet. Legers medisinske vurderinger legges til grunn, og klare uttalelser og konklusjoner fra fullmaktsgivers lege blir avgjørende, så sant disse er i tråd med lovens formuleringer og vilkår. Legers vurderinger og uttrykksmåter får derfor svært stor praktisk betydning. Det gjelder både rent medisinske vurderinger, men også når leger foretar mer skjønnspregede og nærmest juridiske vurderinger av fullmaktsgivers evne til å opprette en gyldig fullmakt eller å ivareta sine egne interesser.

Når det ved stadfestelsen oppstår tvil om fullmaktsgivers tilstand ved tidspunktet for opprettelse av fullmakten, vil fylkesmannen normalt etterspørre legeerklæring om dette. Dersom fullmaktsgiver på opprettelsestidspunktet hadde en fastlege som kjente ham eller henne godt, eller var til behandling i denne perioden, kan det være mulig å få en lege til å uttale seg om fullmaktsgivers tilstand. Dersom dette ikke er mulig, har vi sett eksempler på at det innhentes utskrift av fullmaktsgivers journaler for tiden rundt opprettelse av fullmakten. I disse tilfellene kan det bli opp til fylkesmannens konkrete vurdering om fullmaktsgiver anses å fylle vilkårene for å opprette en fremtidsfullmakt.

I en del tilfeller har fylkesmannen stilt spørsmål til *vitnene* om forholdene rundt opprettelsen av fullmakten og fullmaktsgivers evne til å forstå fullmaktens betydning. Vi har sett eksempler på at fylkesmannen har sendt omfattende spørreskjemaer til vitner der de er bedt om å gi detaljerte opplysninger om forholdene da de undertegnet fullmakten, flere år etter at dette ble gjort. Vi har også sett en sak der fylkesmannen skrev brev til vitnene og påpekte at de hadde undertegnet fullmakten med hver sin penn, og at dette kunne tyde på at de ikke var til stede samtidig.

På den annen side har vi sett eksempler på fullmakter der det ikke fremgår at fullmakten skal gjelde når fullmaktsgiver kommer i en situasjon som beskrevet i vgml. § 78, men der fylkesmannen har stadfestet fullmakten uten å bemerke (og muligens uten å oppdage) dette.

I noen saker har vi sett en omfattende saksbehandling hos fylkesmannen, og lange drøftelser av ulike problemstillinger i fylkesmannens brev, men der saken har endt med at fullmakten stadfestes. I noen tilfeller fremstår deler av dette arbeidet som unødvendig omfattende.

Utformingen av attest varierer

Når fullmakten stadfestes, skal fullmektigen motta en attest om dette, jf. vgml. § 84 fjerde ledd.

Praksis ved utforming av attest varierer. Vi har funnet eksempler på følgende varianter for så vidt gjelder fullmaktens rammer og nærmere innhold:

- Fullmaktens beskrivelse av disposisjoner som fullmektigen kan foreta gjengis ordrett, med anførselstegn som viser at fylkesmannen siterer.
- Fullmaktens beskrivelse av disposisjoner som fullmektigen kan foreta gjengis ordrett, uten anførselstegn som viser at fylkesmannen siterer.
- Fullmaktens beskrivelse av disposisjoner som fullmektigen kan foreta gjengis med saksbehandlerens egne ord.
- Attesten angir at fullmektigen har «rett til å handle på vegne av [fullmaktsgiveren] innenfor de rammer fullmakten gir», uten nærmere informasjon om dette innholdet.

Vi har funnet noen få eksempler på at gjengivelsen i attesten ikke fullt ut korresponderer med innholdet i fremtidsfullmakten. Der fremtidsfullmakten henviser til testament har vi funnet eksempel både på at innholdet i testamentet er gjengitt i attesten, og på at attesten kun henviser til testamentet.

Videre varierer praksis ved utforming av attest der fullmakten utpeker mer enn én fullmektig. Vi har funnet eksempler på følgende varianter:

- Attest blir utstedt til hver enkelt fullmektig, uten at de øvrige nevnes.
- Attesten nevner samtlige fullmektiger

Attestene kommenterer ikke kompetanseforholdet mellom flere fullmektiger med mindre dette fremgår uttrykkelig av selve fullmakten.

Endelig er det varierende praksis knyttet til hvilken dato fylkesmannen angir som fullmaktens ikrafttredelsestidspunkt. Det vanligste synes å være dato for stadfestelse, men det finnes eksempler på at et tidligere tidspunkt er angitt, enten søknadsdato eller dato for legeerklæring om aktuell helsetilstand og evne.

Fylkesmannen pålegger sjelden opplysnings- og regnskapsplikt

Fylkesmannen kan pålegge fullmektigen å føre regnskap og gi fylkesmannen innsyn i dette der det er nødvendig for å sikre fullmaktsgiverens interesser, jf. vgml. § 90 annet ledd.

Vårt inntrykk er at denne hjemmelen sjelden benyttes.

Få fullmaktsgivere har hatt advokatbistand

Det er ikke alltid mulig ut fra sakens dokumenter å se om fullmaktsgiver har hatt bistand av advokat til å skrive fullmakten. Vi har notert advokatbistand der dette går frem av sakens dokumenter og funnet at

- advokat har bistått ved opprettelse av fullmakt og/eller søknad om stadfestelse i **15 %** av sakene hvor fremtidsfullmakten er stadfestet.

2.5 Statens sivilrettsforvaltnings rolle og vedtak

Statens sivilrettsforvaltnings vergemålsavdeling er den sentrale vergemålsmyndigheten som behandler klager over fylkesmannen etter vergemålsloven og fører tilsyn med fylkesmannens oppgaver etter vergemålsloven, jf. vgml. § 7.

Men SRF har ikke noen rolle i enkeltsaker som gjelder fremtidsfullmakter, fordi fylkesmannens stadfestelse eller ikke-stadfestelse ikke er regnet som enkeltvedtak og dermed ikke kan påklages. Justisdepartementets lovavdeling har avgitt en uttalelse om dette 2. juli 2014, JDLOV-2014-3212, der det blant annet er lagt vekt på uttalelser i lovforarbeidene (Prop. s. 216). Uttalelsen er fulgt opp i forvaltningspraksis, men har ikke vært forelagt domstolene.

Denne praksisen innebærer at det ikke er noen nasjonal instans som kan bidra til rettsenhet og ensartet praksis mellom fylkesmannsembetene i saker om fremtidsfullmakter.

Det er likevel noen enkeltsaker der SRF har tatt stilling til fremtidsfullmakter i forbindelse med klager over fylkesmannens avgjørelser i vergesaker. Noen av disse sakene er publisert på Lovdata, og kan derfor få betydning som veiledning i fremtidige saker.

Vi har fått tilgang til 10 slike saker, og i seks av disse sakene har SRF truffet realitetsvedtak. I fire av sakene er SRFs vedtak publisert på Lovdata, og i disse tilfellene har vi referert til Lovdatas saksnummer.

I en av sakene (VMM-2017-57) var fylkesmannens vurdering at fremtidsfullmakten ikke var gyldig, mens SRF fant at fremtidsfullmakten var gyldig.

I to av sakene (VMM-2017-59 og SRF vedtak 22.08.2017) ble fremtidsfullmakten ikke stadfestet av fylkesmannen, og SRF sluttet seg til denne vurderingen. Men i den sistnevnte saken ser det ut til at SRF i motsetning til fylkesmannen mente at fremtidsfullmakten var gyldig opprettet.

I to saker (VMM-2018-24 og SRF vedtak 20.04.2018) ble fremtidsfullmakten stadfestet av fylkesmannen, og SRF var enig i denne vurderingen.

Sak VMM-2017-21 gjaldt omfanget av fullmaktsgivers bistandsbehov og fremtidsfullmaktens betydning for om det var nødvendig med vergemål.

Fylkesmannens stadfestelse eller ikke-stadfestelse kan ikke påklages

I flere saker har SRF uttalt at fylkesmannens stadfestelse eller ikke-stadfestelse av fremtidsfullmakter ikke kan påklages. Et eksempel er **VMM-2017-59**. Det var fremlagt en fremtidsfullmakt som ikke ble stadfestet av fylkesmannen. Fullmaktsgivers søster og to nevøer klaget på dette. Fylkesmannen avviste klagene. Denne avvisningen ble så påklaget til SRF. I vedtak 16. juni 2017 skrev SRF:

«Statens sivilrettsforvaltning er enig i Fylkesmannens vurdering og tiltrer i hovedsak denne. Det vises i denne sammenheng til forarbeidene til vergemålsloven, på side 216 i Ot.prp.nr. 110 (2008–2009), hvor det angis at: «Stadfesting av fremtidsfullmaktens ikrafttredelse har bare betydning som bevismoment overfor tredjepersoner. Den har ikke betydning for om en fremtidsfullmakt er gyldig eller i kraft, og er ikke å anse som et enkeltvedtak.» Etter Statens sivilrettsforvaltnings syn innebærer det at Fylkesmannens avgjørelse ikke har betydning for fullmaktens gyldighet eller ikrafttredelse at stadfestelsen ikke kan være bestemmende for noens rettigheter eller plikter. Departementet vurderer videre at det på denne bakgrunn ikke bør være klagerett på Fylkesmannens avgjørelse om å ikke stadfeste fremtidsfullmakt. Statens sivilrettsforvaltning anser at det er gitt klare uttalelser om forståelsen av bestemmelsen om stadfesting av fremtidsfullmakter i forarbeidene, og anser på bakgrunn av uttalelsene at vilkårene for å ta klagen til behandling ikke er oppfylt. Fylkesmannens vedtak om å avvise klagen stadfestes.»

Fremtidsfullmektigen har ikke klagerett

Når fylkesmannens vedtak om stadfesting ikke kan påklages, betyr det at fremtidsfullmektigen ikke har adgang til å påklage at fullmakten ikke stadfestes.

SRF har lagt til grunn at en fremtidsfullmektig heller ikke kan påklage opprettelse av vergemål selv om dette medfører at en fremtidsfullmakt bortfaller.

Det var tilfellet i SRFs vedtak 11.07.2018 der fylkesmannen hadde opprettet vergemål for en eldre kvinne. Kort tid etter meldte en nevø av kvinnen seg med en fremtidsfullmakt, og krevde at vergemålet skulle oppheves. Denne fullmektigen hadde allerede overført en større pengesum til seg selv, og hadde startet en prosess for salg av kvinnens bolig. Fylkesmannen fant at det var tvil rundt fremtidsfullmaktens gyldighet og at fullmektigen ikke ivaretok fullmaktsgivers interesser, og opprettholdt vergemålet og tilbakekalte fullmakten, jf. vgml. § 91 tredje ledd. Fullmektigen ble pålagt å tilbakebetale pengebeløpet han hadde overført fra kvinnens konto.

Nevøen påklaget fylkesmannens vedtak til SRF.

SRF fastsatte i sitt vedtak 11.07.2018 at nevøen ikke hadde klagerett for så vidt gjaldt oppnevning av verge, fordi dette vedtaket ikke hadde rettslige virkninger for ham. Når det gjaldt fremtidsfullmakten,

var bortfallet av den en direkte følge av opprettelsen av vergemål. SRF fant det klart at vergemålet overlappet fremtidsfullmakten, og fremtidsfullmakten ble derfor satt til side i sin helhet.

Fremtidsfullmaktens betydning for om vergemål er nødvendig

Ved vurderingen av om et vergemål er nødvendig, vil det være et moment om det er opprettet en fremtidsfullmakt og om fullmektigen ivaretar fullmaktsgivers interesser. Dette fremgår i flere av vedtakene, for eksempel vedtak i **VMM-2017-21**:

«Statens sivilrettsforvaltning vurderer først om det foreligger behov for vergemål. Det er et vilkår for opprettelse av vergemål etter vergemålsloven § 20 at vergemålet må være nødvendig fordi personens ulike interesser ikke blir godt nok ivaretatt uten å opprette vergemål. Det følger av lovens forarbeider, Ot.prp.nr.110 (2008–2009) s. 117 Om lov om vergemål i kommentaren til § 20 på side 177, at dersom det foreligger en gyldig fremtidsfullmakt og fullmektigen ivaretar fullmaktsgiverens interesser på en god måte, så foreligger normalt ikke behov for vergemål. Det følger dessuten av vergemålsloven § 21 tredje ledd at et vergemål aldri skal gjøres mer omfattende enn det er behov for. Dette er en lovfesting av det minste middels prinsipp og innebærer at fylkesmannen må foreta de undersøkelser som er nødvendig for at det kan tas konkret stilling til den enkeltes hjelpebehov, og deretter bestemme vergemålets omfang på bakgrunn av dette.

... Det følger av vergemålsloven § 91 at en fullmaktsgiver kan begjæres satt under vergemål, og i så tilfelle må fylkesmannen vurdere om vilkårene for vergemål er oppfylt. Det følger av § 91 annet ledd annet punktum at det ved vurderingen av om det er behov for vergemål, skal legges vekt på om fullmektigen ivaretar fullmaktsgiverens interesser som forutsatt i fremtidsfullmakten, og om det er behov for ytterligere bistand.»

Fremtidsfullmakten må dekke hjelpebehovet

For at vergemål skal være unødvendig, må fremtidsfullmakten omfatte de områder der fullmaktsgiver har behov for bistand. Det er da nødvendig å vurdere fullmaktens avgrensning opp mot fullmaktsgivers bistandsbehov for å vurdere om det skal oppnevnes verge.

I **VMM-2017-21** var fremtidsfullmakten avgrenset til økonomiske forhold, mens fylkesmannen hadde opprettet vergemål som gjaldt både økonomiske og personlige forhold. SRF uttalte:

«Fylkesmannen har opprettet vergemål som omfatter ivaretagelsen av både de økonomiske og de personlige interessene til A. Det er, slik Statens sivilrettsforvaltning ser det, ingen opplysninger i saken som tilsier at personen med verge har behov for hjelp til ivaretagelse av personlige interesser. I begjæringen av vergemålet er det riktignok krysset av for at det antatte bistandsbehovet er ivaretagelse av personens personlige og økonomiske interesser, men det vises forøvrig til legeerklæring av 6. oktober 2016 hvor hjelpebehovet er angitt å gjelde «de økonomiske forhold». Det er heller ikke opplysninger om at A selv har gitt uttrykk for at hun har behov for hjelp til ivaretagelse av personlige interesser. Etter de opplysninger som er forelagt for Statens sivilrettsforvaltning fremstår det som fremtidsfullmakten dekker de fleste hjelpebehov A har. Vergemål med mandat som dekker de samme områder er derfor unødvendig, og ettersom bruk av fremtidsfullmakt er et mindre omfattende tiltak enn vergemål, bør vergemål unngås når det gjelder disse interessene.»

Fullmektigens kompetanse begrenses ikke bare av fremtidsfullmaktens ordlyd, men også av vilkårene i vergemålsloven. I denne saken var det tvist om en boligeiendom mellom fullmaktsgivers barn og hennes samboer. Fullmektigen var en av fullmaktsgivers barn. Dette vurderte SRF slik:

«Hva gjelder ivaretagelse av As økonomiske interesser, hvorav hjelpebehovet i stor grad synes å være dekket av fremtidsfullmakten, er det imidlertid slik at fullmektigen ikke kan representere henne i saker der fullmektigen ville ha vært inhabil som verge, jf. vergemålsloven § 34. Dette følger av vergemålsloven § 86, og det er her også angitt at hvis fullmektigen er inhabil, så kan hun begjære at fylkesmannen oppnevner verge med et mandat begrenset til de forhold som gjør fullmektigen inhabil.

I dette tilfellet er det opplysninger i saken om at As bolig er gjenstand for tvist mellom As barn og hennes samboer. Statens sivilrettsforvaltning anser på bakgrunn av sakens opplysninger at A selv ikke er i stand til å ivareta sine interesser som gjelder boligen. Det er noe tvilsomt om fremtidsfullmakten omfatter ivaretagelsen av As interesser i en slik tvist, og det må uansett vurderes om fullmektigen vil være inhabil til å ivareta hennes interesser her etter vergemålsloven § 86. Statens sivilrettsforvaltning kjenner ikke til detaljene hva gjelder denne tvisten, men etter vårt syn bør Fylkesmannen her vurdere å opprette vergemål som er avgrenset både i tid og omfang frem til boligtvisten er avgjort. Fylkesmannen må i den forbindelse også vurdere om det er fornuftig å oppnevne en utenforstående verge, ettersom både As barn og samboer har hver sine interesser i den nevnte tvisten.»

SRF konkluderte med at det forelå et behov for vergemål, men at det ikke var godtgjort at behovet var så omfattende som det fulgte av Fylkesmannens vedtak.

SRF prøver fylkesmannens vurdering av fremtidsfullmaktens gyldighet

I ett tilfelle har SRF direkte overprøvd fylkesmannens stadfestelse eller ikke-stadfestelse av en fremtidsfullmakt.

I sak **VMM-2017-57** overprøvd SRF fylkesmannens vurdering av fullmaktsgivers tilstand ved opprettelsen av fullmakten. Saken gjaldt oppnevning av verge for en kvinne som hadde skrevet en fremtidsfullmakt den 22. juni 2015. Den 23. juni 2016 søkte fullmektigen om stadfestelse av ikrafttredelse av fullmakten. Fylkesmannen var i tvil om fullmaktsgiver ved opprettelsen hadde evne til å forstå betydningen av fullmakten, og innhentet to legeerklæringer og uttalelser fra de to vitnene. Fylkesmannen konkluderte med at kvinnen hadde vært ute av stand til å forstå hva fullmakten innebar, og stadfestet ikke fullmakten. I stedet ble det oppnevnt verge for kvinnen, og denne vergeoppnevningen ble påklaget til SRF.

SRF vurderte først *legeerklæringene* som fylkesmannen hadde innhentet, og kom i den forbindelse med en uttalelse om hva vilkåret om fullmaktsgivers forståelse innebærer:

«Statens sivilrettsforvaltning er enig med Fylkesmannen i at tidlige uttalelser fra lege B til en viss grad kan skape usikkerhet omkring spørsmålet. I den sist innsendte legeerklæring av 24. oktober 2016 uttaler B imidlertid at det er «[...] vanskelig for meg å forstå at hun ikke hadde samtykkekompetanse i forhold til å skrive en gyldig framtidfullmakt.» I erklæringen klarlegger han også, slik Statens sivilrettsforvaltning ser det, bakgrunnen for usikkerheten da han uttaler: «Jeg mener det er stor forskjell på å ikke ha kompetanse i forhold til økonomiske forhold generelt, og det å forstå konsekvensene av hva som skal skje i fremtiden i forhold [til] hvordan hennes interesser skal ivaretaes». Tidligere hadde B bl.a. uttalt, i legeerklæring av

23. august 2016, at: «Pasienten har i dag ikke samtykkekompetanse i forhold til økonomi. Hun har fortsatt samtykkekompetanse i forhold til personlige forhold, men kan ikke redegjøre for sin situasjon i forhold til offentlige myndigheter.» Statens sivilrettsforvaltning mener at det fullmaktsgiver skal forstå, er betydningen av å gi noen en fullmakt med det aktuelle innholdet. Ut fra legens siste uttalelse hvor han presiserer sin vurdering av pasientens samtykkekompetanse, mener vi at det må legges til grunn at legen oppfatter at hun hadde samtykkekompetanse til å gi noen den aktuelle fullmakten.»

Deretter vurderte SRF betydningen av uttalelser fra *de to vitnene*, og spesielt at vitnene var venner av fullmektigen:

«Fremtidsfullmakten er signert av to vitner som bekrefter at vergehaver har inngått fullmakten av egen fri vilje. De har senere, i brev av 14. september 2016, uttalt at det ved undertegnelsen var «ingen tvil om at B var fullt ut innforstått med hvilke konsekvenser denne avtalen ville få ved en framtidig ikrafttredelse og at hun forstod at dette var en fullmakt som skulle tre i kraft dersom hun i fremtiden ikke skulle være i stand til å ivareta sine egne interesser.» Til tross for at vitnene er venner av fullmektigen og ikke har en tilsvarende nær relasjon til fullmaktsgiver, er de ikke inhabile etter vergemålsloven § 81 annet ledd og det foreligger heller ikke holdepunkter for at vitneuttalelsene er feil. Statens sivilrettsforvaltning mener derfor at deres vitneuttalelser må tillegges vekt da disse bidrar til å belyse vergehavers tilstand ved inngåelsen av fremtidsfullmakten.»

Til slutt uttalte SRF seg om *betydningen av en stadfestelse*:

«Stadfestelse av fremtidsfullmaktens ikrafttreden har bare betydning som bevismoment overfor tredjepersoner, og har ikke betydning for om fullmakten er gyldig eller i kraft. Dette følger av forarbeidene til bestemmelsen i vergemålsloven § 84 (Ot.prp.nr.110 (2008–2009) s. 216).»

SRF vurderte både legeerklæringene og vitneuttalelsene annerledes enn fylkesmannen gjorde, og konkluderte motsatt av fylkesmannen om fremtidsfullmaktens gyldighet:

«Statens sivilrettsforvaltning har etter dette kommet til at det, ut fra foreliggende opplysninger i saken, kan synes som det foreligger en gyldig fremtidsfullmakt, som uavhengig av fylkesmannens stadfestelse gir fullmektigen anledning til å ivareta vergehavers interesse. Det er derfor ikke behov for vergemål, så lenge det ikke foreligger opplysninger om at vergehavers interesser ikke er tilstrekkelig ivaretatt gjennom denne. Vilkårene for vergemål er med dette ikke oppfylt.»

SRF opphevet derfor fylkesmannens vedtak om opprettelse av vergemål.

SRF ser også ut til å ha en annen vurdering enn fylkesmannen om fullmaktens gyldighet i **vedtak 22.08.2017**. I den saken hadde fylkesmannen opprettet vergemål for en mann. Hans kone påklaget dette vedtaket, og fremla en fremtidsfullmakt der hun var fullmektig. Mannen hadde fått en alzheimer-diagnose før fremtidsfullmakten ble skrevet. Fylkesmannen fant det høyest uklart om mannen var samtykkekompetent og skjønnte innholdet i og konsekvensene av fullmakten da den ble skrevet.

SRF la vekt på at det var fremlagt en legeerklæring der det fremgikk at mannen var ved full sans og samling og hadde full forståelse for fremtidsfullmaktens innhold og betydning på tidspunktet for opprettelsen, og at fullmakten var bekreftet av to vitner. SRF skrev om dette:

«Etter Statens sivilrettsforvaltnings syn kan vi ikke i denne saken se bort i fra to vitner og én leges oppfatning av vergehavers samtykkekompetanse på tidspunktet for opprettelse av fremtidsfullmakten.»

Derimot ble vergemålet opprettholdt på annet grunnlag.

SRF sluttet seg til fylkesmannens vurdering av fullmaktsgivers kompetanse i **VMM-2018-24**.

Fylkesmannen hadde oppnevnt verge for en eldre kvinne. Det ble deretter fremlagt en fremtidsfullmakt der et av barna var oppnevnt som fullmektig. Denne fullmakten ble stadfestet, og samtidig ble vergemålet opphevet som følge av at det ikke lenger var behov for vergemål.

En av fullmaktsgivers livsarvinger klaget på opphevelsen av vergemålet. Klager anførte at fullmakten var ugyldig på grunn av at fullmaktsgiver ikke forsto fullmaktens betydning ved opprettelsen.

Når det gjaldt fullmaktsgivers forståelse ved opprettelsen av fullmakten, uttalte SRF:

«Til klagers anførsler vedrørende fullmaktens gyldighet, presiserer vi at det avgjørende tidspunkt for fullmaktsgivers samtykkekompetanse, er tidspunktet for opprettelsen av fullmakten, jfr. vergemålsloven § 79 første ledd. I denne forbindelse viser vi til at det er foreliggende to legeerklæringer som er skrevet tett opptil 6. mai 2017, da fremtidsfullmakten ble opprettet. Det fremgår av erklæring av 28. april 2017 fra overlege C ved X sykehus, at fullmaktsgiver ved utskrivelse fra sykehuset den 25. april 2017, «ikke ble oppfattet til å være så kognitiv svekket at hun ble ansett som ikke i stand til å ivareta sine økonomiske forpliktelser». I erklæring av 1. juni 2017 fra fullmaktsgivers fastlege dr. D, vurderes fullmaktsgiver ikke å ha behov for verge, og til å være samtykkekompetent. Ds vurdering er foretatt etter samtale med fullmaktsgiver samme dag. Statens sivilrettsforvaltning anser at disse erklæringene godtgjør at fullmaktsgiver hadde evne til å forstå fullmaktens betydning da denne ble opprettet.»

SRF stadfestet fylkesmannens vedtak om å oppheve vergemålet, fordi fremtidsfullmakten ivaretok vergehavers hjelpebehov.

I **vedtak 22.04.2018** hadde fullmaktsgiver betydelige økonomiske verdier, blant annet i form av aksjer i en familiebedrift. Fullmaktsgiver hadde gitt fremtidsfullmakt til en datter, men en annen slektning begjærte oppnevning av verge begrunnet i at fremtidsfullmakten var skrevet etter at fullmaktsgiver ikke var samtykkekompetent, samt at fullmektigen var inhabil til å ivareta fullmaktsgivers interesser.

Fylkesmannen avsto å opprette vergemål, og dette ble påklaget. I sin vurdering av klagesaken uttalte fylkesmannen i brev 31.10.2018: «Fylkesmannen er av den oppfatning at det må stilles noe strengere krav til fullmaktsgivers forståelse hvor det er snakk om forvaltning av store verdier, enn i saker hvor fremtidsfullmakten kun gjelder disposisjoner knyttet til daglig underhold». Fylkesmannen viste til at fullmaktsgiver skal ha evne til å forstå fullmaktens betydning, jf. vgml. § 79 første ledd.

I vedtak 20.04.2018 opprettholdt SRF fylkesmannens vedtak. SRF fant at fremtidsfullmakten var gyldig opprettet og dekket fullmaktsgivers behov, og at det ikke var holdepunkter for at fullmaktsgiver ikke var egnet for oppdraget.

Fullmektigens egnethet og utøvelse av oppdraget

I noen saker gjelder SRFs vurderinger ikke fullmaktens gyldighet, men forhold rundt fullmektigens egnethet eller utøvelse av oppdraget.

I **vedtak 22.08.2017** fant SRF at fullmakten var gyldig opprettet (se foran). Imidlertid ble det fremlagt kontoutskrifter som viste at fullmektigen hadde foretatt en utstrakt bruk av vergehavers midler til innkjøp som det var usannsynlig at begunstiget vergehaver. Fullmektigen hadde også overført et betydelig beløp fra vergehavers konto til seg selv.

SRF vurderte saken etter vgml. § 91 annet ledd, der det skal vurderes om fullmektigen ivaretar fullmaktsgiverens interesser som forutsatt, og uttalte at utgangspunktet for vurderingen må være at man respekterer fullmaktsgiverens selvbestemmelsesrett. Imidlertid fant SRF i dette tilfellet etter en samlet vurdering at det var behov for å opprettholde vergemålet.

I **VMM-2018-24** anførte klageren også at fullmektigen ikke ivaretok fullmaktsgivers interesser på en god måte. SRF uttalte:

«Statens sivilrettsforvaltning kan videre ikke se at klager har dokumentert at B ikke ivaretar fullmaktsgiverens interesser i tråd med det som er fastsatt i fremtidsfullmakten. Boligsalget som klager har vist til, er eksplisitt omfattet av fullmakten. Vi er ikke forelagt opplysninger som tilsier at salget som skjedde den 21. oktober 2017, er gjennomført på en overfor fullmaktsgiver illojal måte. De øvrige forholdene klager har redegjort for knytter seg hovedsakelig til disposisjoner som ble foretatt før fremtidsfullmakten trådte i kraft, og mens fullmaktsgiver fremdeles var å regne som samtykkekompetent. Det er blant annet vist til flere leieforhold som ikke skal ha blitt fulgt opp på et hensiktsmessig vis, før boligen skal ha «stått tom og ikke vært utleid i flere år». Disse disposisjonene kan følgelig ikke påberopes som forhold som viser at B har handlet utenfor rammen av fremtidsfullmakten. Snarere vil det faktum at B bistod NN i tiden hun fremdeles var å anse som samtykkekompetent, tale for at hans fortsatte forvaltning på samme måte som fullmektig, er i tråd med fullmaktsgivers ønske.

Statens sivilrettsforvaltning viser til at det skal mye til for å sette fullmaktsgiverens selvbestemmelsesrett, slik denne kommer til uttrykk i fremtidsfullmakten, til side, jfr. Ot.prp.nr.110 (2008-2009) s. 219. En konflikt mellom fullmaktsgivers pårørende vil ikke være tilstrekkelig, såfremt fullmektigen ivaretar fullmaktsgivers interesser som fastsatt i fullmakten, jfr. s. 220. Konflikten mellom klager og hans søsken har vart over lengre tid, og kan formodes å ha vært kjent for fullmaktsgiver på det tidspunkt fremtidsfullmakten ble opprettet. Statens sivilrettsforvaltning kan derfor ikke se at dette forhold alene, tilsier at fremtidsfullmakten må erstattes med et vergemål. Statens sivilrettsforvaltning kan heller ikke se at det er øvrige omstendigheter ved saken som tilsier at det foreligger et særlig behov for vergemål.»

Statens sivilrettsforvaltning stadfestet Fylkesmannens vedtak om å oppheve vergemålet fordi fremtidsfullmakten ble ansett å ivareta vergehavers hjelpebehov.

2.6 Informasjon og innspill fra ansatte hos utvalgte fylkesmenn

Vi har innhentet informasjon og innspill fra vergemålsavdelingene hos fire fylkesmannsembeter. Formålet har vært å få kunnskap om deres erfaringer med hvordan ordningen fungerer i praksis, et inntrykk av deres regelforståelse og eventuelle innspill til forbedringer. De fire embetene er Oslo og Akershus, Innlandet, Hordaland og Rogaland.⁸

⁸ Her bemerkes at strukturen for fylkesmannsembetene etter lovens ikrafttredelse har blitt endret i form av flere sammenslåinger. Med virkning fra 1. januar 2019 ble Fylkesmannsembetene i Hordaland og Sogn og

Valget av embeter er basert dels på hensynet til en viss geografisk spredning, dels på praktiske hensyn knyttet til våre egne arbeidssteder og dels på hensynet til saksmengden som er behandlet i de ulike embetene.

Vi har hatt møter, telefonsamtaler og skriftlig korrespondanse. Vi er videre gjort kjent med brev av 16.08.2018 fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus til SRF og brev av 04.04.2018 fra Fylkesmannen i Rogaland til SRF, begge med innspill til endringer i vergemålsloven kapittel 10 om fremtidsfullmakter.

Et hovedinntrykk fra samtalene er at det finnes en del ulikheter mellom de ulike fylkesmennene, muligens også innad blant saksbehandlerne i det enkelte embetet, for så vidt gjelder både praksis og forståelse av regelverket. Opplysninger vi har fått gir blant annet grunnlag for følgende slutninger:

- Det varierer hvor inngående fylkesmannen undersøker om fullmaktsgiver hadde nødvendig forståelsesevne på opprettelsestidspunktet, jf. vgml. § 79 (1)
 - Samtlige sier at de konkrete forholdene kan gi grunnlag for nærmere undersøkelser og eventuelt krav om legeerklæring. Et viktig moment er om det har gått kort tid fra opprettelse til søknad om stadfestelse, men hva som oppfattes som «kort tid» varierer og er del av en helhetsvurdering.
 - Det varierer hvilken betydning det tillegges at to vitner har bekreftet fullmaktsgivers forståelsesevne på opprettelsestidspunktet.
- Prøvingen av om formkravene i vgml. § 81 (1) er oppfylt varierer, særlig kontrollen av om vitnene var til stede sammen.
- Forståelsen av vgml. § 81 (2) om vitners habilitet er ulik. Noen legger til grunn at bestemmelsen er uttømmende, andre mener at alminnelige habilitetsprinsipper kommer i tillegg.
- Noen krever alltid fremlagt original fremtidsfullmakt, mens andre aksepterer bekreftet kopi og ikke kan utelukke at også vanlige kopier har blitt akseptert.
- Det varierer om stadfestelse av fremtidsfullmakter anses som en prioritert oppgave for fylkesmannen.

Enkelte fylkesmenn oppfatter ikrafttredelsesvilkårene i vgml. §§ 83 (1) jf. 78 som uklare, særlig alternativet «alvorlig svekket helbred» og forholdet mellom dette og vilkåret om at fullmaktsgiveren ikke lenger er «i stand til å ivareta sine interesser». Problemstillingen kommer særlig på spissen der fullmaktsgiveren har en alvorlig fysisk svekkelse, men er kognitivt velfungerende og således i stand til å gi vanlige fullmakter.

Fylkesmennene har ulik oppfatning av om ordningen med fremtidsfullmakter i tilstrekkelig grad ivaretar fullmaktsgiverens interesser, og av hvor stor risikoen for misbruk av fullmaktene er. Disse forskjellene gjenspeiler seg i hvor omfattende fylkesmennene kontrollerer fullmaktene før de stadfestes.

Vi har fått følgende innspill og forslag til forbedringer av ordningen:

- Det bør innføres krav om legeerklæring om fullmaktsgivers forståelsesevne på opprettelsestidspunktet, enten som vilkår for ikrafttredelse eller (i det minste) som vilkår for fylkesmannens stadfestelse.

Fjordane slått sammen (Vestland), Oslo og Akershus, Østfold og Buskerud ble slått sammen (Oslo og Viken) og Oppland og Hedmark ble slått sammen (Innlandet).

- Vgml. § 83 andre ledd bør endres slik at fullmektigen alltid skal varsle eventuelle andre nærstående (i det minste fullmaktsgivers ektefelle/samboer).
- Reglene om vitnehabilitet bør være strengere, og tilsvare reglene for testamentsvitner.
- Ordlyden i vgml. § 84 (2) b) om at fylkesmannen ikke skal stadfestelse hvis det er «klart» at fullmaktsgiveren manglet evne til å forstå disposisjonens betydning når fremtidsfullmakten ble opprettet bør endres slik at terskelen for når man skal nekte stadfestelse senkes.
- Det bør fra sentralt hold utarbeides et standardskjema for legens vurdering av om vilkårene for ikrafttredelse er oppfylt.
- Den rettslige betydningen av stadfestelse bør reguleres nærmere.
- Stadfestelse bør være en betingelse for at fremtidsfullmakten kan anses gyldig og i kraft.
- Fylkesmannens beslutning om å stadfeste eller nekte stadfestelse bør være et enkeltvedtak, med den konsekvens at det kan påklages.

2.7 Informasjon og innspill fra banker

For at en fremtidsfullmakt på det økonomiske området skal fungere etter sin hensikt, må fullmektigen oftest kunne disponere over fullmaktsgiverens bankkonti. Vi har derfor vært i kontakt med flere banker, samt Finans Norge.⁹ Totalt har vi fått tilbakemeldinger fra åtte banker, i tillegg til at Finans Norge har innhentet tilbakemeldinger fra tre banker og videreformidlet disse til oss. Alle aktørene har blitt presentert for de samme spørsmålene, men alle har ikke besvart samtlige spørsmål. I noen tilfeller har vi fått skriftlige svar, i andre tilfeller har vi gjennomført telefonintervju.

Bankenes størrelse og kundemasse spenner fra større nasjonale banker, via regionale banker, til små lokale sparebanker. For så vidt gjelder de regionale/lokale bankene, har vi lagt vekt på en viss geografisk spredning. Vi har således innhentet tilbakemeldinger fra banker i Nord-Norge, på Vestlandet, Østlandet og Sørlandet.

Flertallet av bankene har gitt uttrykk for at de relativt sjelden får inn fremtidsfullmakter, og et par lokale banker har opplyst at dette aldri har skjedd. Noen av de nasjonale og regionale bankene har samtidig forklart det er et økende antall henvendelser om fremtidsfullmakter.

På spørsmål om hvilken dokumentasjon bankene krever på at en fremtidsfullmakt er trådt i kraft, har vi fått ulike svar:

- En nasjonal bank har opplyst at de krever legeattest som bekrefter at fullmaktsgiver ikke kan ivareta egne interesser *eller* attest fra fylkesmannen om at fullmakten er stadfestet. Det kreves likevel stadfestelse ved tvil om fullmakten er ekte.
- En annen nasjonal bank har svart at banken «bør som hovedregel be om» at det fremlegges attest på stadfestelse, men hvis fullmaktsgiverens helsetilstand «klart og utvilsomt kan dokumenteres ved legeerklæring, kan banken legge den til grunn i stedet for en stadfestelse fra fylkesmannen».
- En regional bank har opplyst at de krever fremlagt legeerklæring på at vilkårene for fullmaktens ikrafttredelse er oppfylt og at de «oppfordrer» fullmektigen til å få fullmakten stadfestet. De har imidlertid ikke noe krav om attest fra fylkesmannen.
- En annen regional bank har forklart at de aksepterer legeerklæring, men at de i utgangspunktet ønsket å ha et krav om attest ettersom banken i så fall hadde sluppet å gi de

⁹ Finans Norge er hovedorganisasjon for finansnæringen i Norge, og representerer omtrent 240 finansbedrifter.

ansatte opplæring i å kontrollere formkravene. Prosessen med å gi ansatte opplæring er imidlertid satt i gang.

- To regionale banker og en nasjonal mellomstor bank har svart at de alltid krever stadfestelse fra fylkesmannen. I denne forbindelse har en av bankene forklart at dette er fordi banken da slipper å foreta en prøving av fullmakten.
- En lokal bank opplyste at de ikke har et absolutt krav om stadfestelse, og at det har vært tilfeller der legeerklæring har blitt akseptert som tilstrekkelig. Denne banken hadde holdt et kurs om fremtidsfullmakter for enkelte av de ansatte. Advokaten som var engasjert for å gi opplæring hadde rådet banken til alltid å kreve attest, men dette hadde foreløpig ikke blitt fulgt opp som fast policy.
- De to lokale bankene som ikke har hatt slike saker, har ikke retningslinjer for hvordan fremtidsfullmakter skal håndteres, herunder om stadfestelse skal kreves.

Vi har videre spurt bankene om de har retningslinjer for tolkingen av fremtidsfullmakter, eksempelvis om en generelt utformet fullmakt til å ivareta fullmaktsgivers interesser anses tilstrekkelig til at fullmektigen gis disposisjonsrett til fullmaktsgiverens bankkonti.

Blant bankene som vi har vært i kontakt med, er det ingen som har opplyst at de har klare, utfyllende retningslinjer på dette området. Flere av de nasjonale og regionale bankene har imidlertid fremhevet at ved tvil knyttet til en fremtidsfullmakts innhold, skal bankens juridiske avdeling gjøre en nærmere vurdering av den konkrete fullmakten.

Flertallet av bankene har videre gitt opplysninger om hvordan de oppfatter gjeldende praksis. En av bankene har forklart at ved tvil om hvor langt fullmakten strekker seg, tolkes den restriktivt. Det oppleves som et problem at en del fullmakter er for lite spesifikke, blant annet med tanke på om fullmakten gjelder alle kontoforholdene eller bare en bestemt konto.

For nettbanktjenester synes den alminnelige praksis å være at en eventuell tilgang for fullmektigen gis ved at han eller hun får disposisjonsrett til fullmaktsgiverens bankkonto i sin egen nettbank – ikke ved at fullmektigen gis tilgang (koder m.m.) til fullmaktsgivers nettbank. Det synes imidlertid å være noe varierende praksis knyttet til når en slik disposisjonsrett gis. Flere av bankene har opplyst at nettbanktjeneste anses å følge av disposisjonsrett over en bankkonto og at dette ikke krever en særskilt presisering i fullmakten. Derimot har en av de regionale bankene opplyst at hvis fullmektigen skal disponere kontoen i nettbanken, krever de klare holdepunkter for dette i fullmakten. En alminnelig/generell fullmakt vil ikke anses tilstrekkelig.

Inntrykket fra undersøkelsen blant bankene er at større nasjonale og regionale banker er bevisste på at fremtidsfullmakter er noe de i økende utstrekning må forholde seg til. Det er satt i gang prosesser med informasjonsspredning til kunder, opplæring av de ansatte mv. Men det er uttrykt bekymring for at feil likevel vil kunne skje ettersom de ansatte i «første linje» ikke har juridisk kompetanse, og særlig ved kontroll av formkravene.

Vårt inntrykk er videre at bankenes tilnærming til ordningen med fremtidsfullmakter preges av et ønske om å sikre banken mot mulige erstatningsansvar, samt å effektivisere bankenes ressursbruk. Bankene som alltid krever stadfestelse og attest fra fylkesmannen viser til nettopp slike hensyn som begrunnelse.

Flere nevner som et problem at fullmakter kan være relativt generelt utformet uten spesifikasjoner knyttet til fullmaktsgiverens ulike bankkonti. En av bankene nevner i den forbindelse at de kunne

ønsket seg et standardformular utformet f.eks. av fylkesmannen og Finans Norge i felleskap, som tok for seg slike detaljer.

Endelig kan det nevnes at flere banker har lagt ut generell informasjon om fremtidsfullmakter på sine nettsider. Noen banker har også lenket til eksempelfullmakter på fylkesmennenes nettsider og Vergemålsportalen.

2.8 Informasjon og innspill fra Statens kartverk

Statens kartverk har ansvar for tinglysning av rettigheter til fast eiendom i grunnboka og tinglysing av rettigheter til borettslagsandeler. For at en fullmektig etter en fremtidsfullmakt skal kunne tinglyse disposisjoner over fullmaktsgivers faste eiendommer, krever Kartverket at det skal fremgå av fremtidsfullmakten at den gjelder for disposisjoner over fast eiendom, og at fremtidsfullmakten er stadfestet.

Det fremgår av Rundskriv for Tinglysingen punkt 3.6 problemstilling 4: «Dersom en fremtidsfullmakt skal omfatte rett til å disponere over fast eiendom eller borettslagsandel, må den inneholde informasjon om slik disposisjonsrett. Det er ikke nødvendig å spesifisere en konkret eiendom eller borettslagsandel, da fullmaktsgiver gjerne kan ha skiftet bolig/eiendom i tiden fra fullmakten er skrevet til den trer i kraft.»¹⁰

Det kreves ikke at fullmakten uttrykkelig skal nevne «salg av fast eiendom» eller tilsvarende formuleringer, og en generell fullmakt på det økonomiske området vil være tilstrekkelig. Derimot vil en begrenset økonomisk fullmakt som ikke nevner rettslige disposisjoner over fast eiendom, ikke være tilstrekkelig. For eksempel vil en fullmakt til å «ivareta og vedlikeholde mine faste eiendommer» ikke gi hjemmel for salg eller pantsettelse.

Det er ikke nødvendig at fullmakten spesifiserer hvilke konkrete eiendommer den gjelder. Årsaken er at det kan gå lang tid fra fullmakten er opprettet og til den trer i kraft, og at fullmaktsgiver kan ha solgt og kjøpt eiendom i denne perioden, typisk ved at fullmaktsgiver har solgt en enebolig og kjøpt en lettetstelt leilighet. Tidligere krevde Kartverket at gårds- og bruksnummer skulle fremgå av fremtidsfullmakten, men praksis er endret på dette punktet.

Bare stadfestede fremtidsfullmakter gir grunnlag for tinglysing. Dette fremgår av Rundskriv for Tinglysingen punkt 3.6 Problemstilling nr. 4:

«Må en fremtidsfullmakt være stadfestet av Fylkesmannen for å gi fullmektigen legitimasjon til å tinglyse?

Ja, tinglysingsmyndigheten krever at fremtidsfullmakter er stadfestet av Fylkesmannen før fullmektigen kan disponere på vegne av fullmaktsgiveren.

Det er fullmektigen selv som må vurdere om fullmaktsgiveren er kommet i en tilstand som gjør at fremtidsfullmakten er trådt i kraft. Han eller hun må da be Fylkesmannen stadfeste at fullmakten er i kraft, jf. vergemålsloven § 84. Fylkesmannen skal sørge for at attesten blir tinglyst i grunnboken, jf. forskrift til vergemålsloven § 30 andre ledd, og fullmektigen vil da være legitimert til å disponere på vegne av fullmaktsgiveren.

¹⁰ Rundskriv for Tinglysingen revidert pr. 16. april 2019.

Det er ikke nødvendig med særskilt samtykke fra Fylkesmannen på dokumenter som er tinglyst på grunnlag av en stadfestet fremtidsfullmakt.»

Når en fremtidsfullmakt stadfestes, tinglyses stadfestingen etter vgml. § 84 fjerde ledd annet punktum jf. § 77. Fylkesmennene sender rutinemessig stadfestede fremtidsfullmakter som gir disposisjonsrett over fast eiendom til Kartverket for tinglysing.

I noen tilfeller setter fullmektigen i gang salg av fullmaktsgivers eiendom uten at fullmakten er stadfestet. Fullmektigens disposisjoner kan da ikke tinglyses før fullmakten er stadfestet.

Bakgrunnen for vilkåret om stadfestelse, er at Kartverket skal være sikre på at fremtidsfullmakten har trådt i kraft, slik at det er juridisk grunnlag for å tinglyse fullmektigens disposisjoner. Tinglysing av rettshandler over fast eiendom krever at utstederen har grunnbokshjemmel eller samtykke av hjemmelshaveren, jf. tinglysingsloven § 13.

Vilkåret om stadfestelse gjelder ikke for vedvarende fremtidsfullmakter. Vedvarende fullmakter trer i kraft mens fullmaktsgiver har sin disposisjonsevne i behold, og forblir i kraft selv om han eller hun mister denne evnen. For slike fullmakter er det derfor ikke nødvendig å kreve særskilt stadfestelse av ikrafttredelsen. Dokumentasjonskravene for vedvarende fremtidsfullmakter er det samme som for alminnelige fullmakter.

Rundskrivet regulerer også tinglysing av fullmektigens overdragelse av fullmaktsgivers faste eiendom til seg selv, i Problemstilling nr. 5:

«Kan en verge eller fullmektig etter fremtidsfullmakt overdra en eiendom eller borettslagsandel til seg selv?

Vergemålslovens habilitetsregler gjelder tilsvarende for fullmektigen, jf. vergemålsloven § 86, med mindre fremtidsfullmakten uttrykker at fullmektigen kan overdra til seg selv.»

Tilbakemeldingen vi har fått fra Kartverket, er at regelverket om fremtidsfullmakter fungerer tilfredsstillende. Det har vært noen diskusjoner med enkelte fylkesmenn om det bør være et absolutt vilkår om stadfestelse, men dette er nå avklart. De fleste overdragelser av fast eiendom håndteres av eiendomsmeklere. Det er viktig at eiendomsmeklerne har kunnskap om regelverket om fremtidsfullmakter, slik at prosessen med stadfesting av fremtidsfullmakten settes i gang tidlig når en fullmektig skal forestå salg av fullmaktsgivers faste eiendom, og man unngår å måtte stoppe salgsprosessen i påvente av stadfesting av fullmakten.

2.9 Informasjon og innspill fra advokater

For å få et innblikk i advokaters arbeid med fremtidsfullmakter, har vi foretatt en spørreundersøkelse blant advokater som deltok på Juristenes utdanningscenters Sandefjordkurs i familie og arverett høsten 2018. 64 advokater besvarte et spørreskjema, og i tillegg har vi fått flere tilbakemeldinger i ettertid. I tillegg har vi hatt samtaler med advokater på et større advokatkontor i Oslo og et mindre advokatkontor i en småby.

Av de 64 advokatene hadde 19 av advokater ikke utarbeidet noen fremtidsfullmakter. Blant de 45 som hadde opprettet fremtidsfullmakter, var antallet svært varierende. Enkelte hadde utarbeidet fra 1 til 5 fullmakter, mens andre opplyste at firmaet deres utarbeidet 150-200 fullmakter årlig.

Vanlig alder for fullmaktsgiverne ble opplyst å være mellom 50 og 80 år, med en hovedvekt rundt 60-70 år.

I de fleste tilfellene var den oppnevnte fullmektigen er nærstående. Noen advokater opplyste at primærfullmektig var ektefelle/samboer, sekundært barn. Andre opplyste at fullmektigen oftest var fullmaktsgivers barn, uten at det fremgikk om disse fullmaktsgiverne hadde ektefelle/samboer. En advokat opplyste at det ble valgt en utenforstående fullmektig dersom det var konfliktfylte forhold i familien. En advokat opplyste at det var utfordrende å finne en fullmektig når fullmaktsgiver ikke hadde noen nærstående.

Advokatene opplyste at langt de fleste fullmakter gjelder både økonomiske og personlige forhold, men at det også opprettes fullmakter som bare gjelder økonomiske forhold.

På spørsmål om det vanligvis blir innhentet dokumentasjon på fullmaktsgivers mentale kapasitet i forbindelse med opprettelsen, jf. vgml. § 79, svarte de fleste advokatene nei. Men flere opplyste at de foretok en konkret vurdering, og at fullmaktsgiver ble oppfordret til å innhente legeerklæring dersom det var usikkerhet rundt den rettslige handleevnen på grunn av høy alder eller begynnende mental svekkelse. Dette ble i så fall vurdert konkret i hvert tilfelle.

Om lag halvparten av advokatene opplyste at de hadde utarbeidet fullmakter med særskilte reguleringer av gavedisposisjoner, jf. vgml. §§ 86 og 87, blant annet ved fullmakt til salg av fast eiendom der salgssummen kunne gis som gave eller arveforskudd.

Over halvparten av advokatene opplyste at de hadde skrevet særskilte reguleringer av disposisjoner som fullmektigen ellers ville være inhabil til, jf. vgml. § 86, i forbindelse med utdeling av gaver eller forskudd på arv.

Om lag halvparten av advokatene hadde skrevet fullmakter med fastsettelse av opplysnings- eller regnskapsplikt, jf. vgml. § 90. De opplyste at det kunne være opplysningsplikt overfor fullmaktsgivers øvrige barn eller livsarvinger, eller bare en generell plikt til å føre regnskap. Flere opplyste at dette ble vurdert konkret ut fra situasjonen.

Noen få advokater hadde bistått i forbindelse med stadfestelse av fremtidsfullmakter, jf. vgml. § 84. De opplyste at det var lang saksbehandlingstid hos fylkesmannen, men at dette ellers hadde fungert greit.

De aller fleste advokatene vurderte gjeldende regelverk om fremtidsfullmakter som hensiktsmessig. Følgende ble påpekt:

- Erfaring med at banker lettere godtar en fremtidsfullmakt enn en legalfullmakt
- Det er enklere med fremtidsfullmakter enn med oppnevning av verger
- Fylkesmennes rolle oppleves som uforutsigbar og svært byråkratisk
- Har opplevd at en bank ikke har godtatt fullmakten

Advokatenes innspill med forslag til endringer i regelverket:

- Det må innføres en ordning for registrering og oppbevaring av fremtidsfullmakter
- Det bør være samme krav til mental kapasitet for fremtidsfullmakt som for testament, og i de fleste tilfeller er det da unødvendig med legeerklæring
- Samordning med tvistelovens regler, slik at fullmektig også kan opptre overfor domstolene og man slipper å måtte oppnevne verge i tillegg
- Ved gavedisposisjoner mellom ektefeller bør kravet om ektepakt revideres
- Vedvarende fullmakter bør inntas i lovgivningen
- Bedre maler på nettsiden vergemaal.no

- Bedre folkeopplysning om ordningen
- Statlige og private institusjoner bør få bedre innføring i bruken av fremtidsfullmakter, spesielt ble Kartverket nevnt.

3. INTERNAJONALE FØRINGER

3.1 Innledning

Flere internasjonale konvensjoner og rekommandasjoner har betydning for regelverk og praksis om fremtidsfullmakter. I det følgende skal vi presentere internasjonale dokumenter og utenlandsk lovgivning som gir relevante innspill i vår vurdering av fremtidsfullmaktsordningen.

Først kan det nevnes at allmenne menneskerettigheter, blant annet i Europarådets menneskerettskonvensjon, vil ha stor betydning på vergemålsfeltet og for fremtidsfullmakter.

To dokumenter som er mer direkte rettet mot vergemålsfeltet er FN-konvensjonen 13. desember 2006 om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) og Europarådets rekommandasjon 12 (99) 4 om prinsipper vedrørende den rettslige beskyttelsen av inkapable voksne. Begge disse dokumentene er omtalt og vektlagt i forarbeidene til vergemålsloven (Prop s. 139). Der omtales også at Europarådet har under arbeid en rekommandasjon om blant annet fremtidsfullmakter.

I det følgende vil vi konsentrere oss hovedsakelig om et dokument som er nyere enn vergemålsloven, Europarådets rekommandasjon (2009) 11 om prinsipper for fremtidsfullmakter med tilhørende *explanatory report*. Som en oppfølging av rekommandasjonen har Europarådet gjennom et omfattende spørreskjema innhentet informasjon om fremtidsfullmakter fra medlemsstatene. Fra Norges side har Justisdepartementet bidratt til rapporten, og vi har hatt tilgang til de norske svarene. I rapporten «Enabling citizens to plan for incapacity» (heretter Wards rapport) fra 2017 har den skotske juristen Adrian D. Ward publisert sammendrag av svarene fra statene, vurderinger av hvordan statene følger opp rekommandasjonen og forslag til forbedringer.¹¹

Vi skal likevel starte med en kort omtale av CRPD fordi denne konvensjonen er av stor betydning på feltet. Vi tar også med et punkt om Haagkonvensjonen 2000 som Norge foreløpig ikke har ratifisert.

3.2 FN-konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne Menneskerettigheter – CRPD

FN konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) gir viktige føringer for lovreguleringen på vergemålsfeltet. Særlig sentral er artikkel 12:

CRPD Artikkel 12 – Likhet for loven

1. Partene bekrefter at mennesker med nedsattfunksjonsevne har rett til overalt å anerkjennes som en person i rettslig henseende.

¹¹ Enabling citizens to plan for incapacity. A review of follow-up action taken by member states of the Council of Europe to Recommendation CM/Rec(2009)11 on principles concerning continuing powers of attorney and advance directives for incapacity Report prepared by Mr Adrian D. Ward Consultant (Scotland, UK) on behalf of the European Committee on Legal Co-operation (CDCJ).

2. Partene skal erkjenne at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rettslig handleevne på lik linje med andre, på alle livets områder.

3. Partene skal treffe hensiktsmessige tiltak for å gi mennesker med nedsatt funksjonsevne tilgang til den støtte de kan trenge for å kunne utøve sin rettslige handleevne.

4. Partene skal sikre at alle tiltak som gjelder utøvelsen av rettslig handleevne, har bestemmelser om hensiktsmessige og effektive beskyttelsesmekanismer for å hindre misbruk i samsvar med internasjonale menneskerettsbestemmelser. Slike beskyttelsesmekanismer skal sikre at tiltak som gjelder utøvelsen av rettslig handleevne, respekterer vedkommende persons rettigheter, vilje og preferanser, at det ikke foreligger noen interessekonflikt og utilbørlig påvirkning, at de er forholdsmessige og tilpasset vedkommendes omstendigheter, og at de gjelder for kortest mulig tid og gjennomgås jevnlig av en kompetent, uavhengig og upartisk myndighet eller rettsinstans. Beskyttelsesmekanismene skal stå i forhold til i hvilken grad tiltakene berører vedkommendes rettigheter og interesser.

5. Med forbehold for bestemmelsene i denne artikkel skal partene treffe alle tiltak som er hensiktsmessige og effektive for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne har lik rett til å eie eller arve eiendom, til å kontrollere sine egne økonomiske forhold, og til lik tilgang til banklån, pantelån og andre former for kreditt, og skal sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne ikke vilkårlig blir fratatt sin eiendom.

Artikkel 12 slår fast at personer med nedsatt funksjonsevne som utgangspunkt skal ha samme rett til å bestemme over egne forhold og samme rettslige handleevne som funksjonsfriske.

Norske myndigheter avventet ratifikasjon av denne konvensjonen til etter vedtakelsen av vergemålsloven av 2010, fordi tidligere vergemålslov ble ansett å være i strid med artikkel 12, først og fremst fordi vergemålet ikke var tilstrekkelig individuelt tilpasset, og fordi det ikke forelå tilstrekkelige rettssikkerhetsmekanismer. Et av formålene med den nye loven var nettopp å bringe norsk rett i samsvar med artikkel 12. Et av tiltakene var å modernisere vergemålsinstituttet og innføre individtilpassede vergemål. Et annet tiltak var reglene om fremtidsfullmakter og legalfullmakter.¹²

Ordningen med fremtidsfullmakter ble også fremholdt i Norges første rapport til CRPD fra 2015, der det heter at fremtidsfullmakter «er en privatrettslig og selvstyrt ordning for brukeren og et alternativ til en offentlig oppnevning av verge. Adgangen til å opprette en fremtidsfullmakt – og veiledning i tilknytning til dette – er en viktig støttemekanisme som kan være egnet til å erstatte vergemål. Personen vil da selv kunne definere behovet for bistand og utpeke den eller de personene som skal utøve denne bistanden.»¹³

NOU 2016: 17 *På lik linje Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming* er utarbeidet av et utvalg som har analysert og vurdert hvilke endringer som er nødvendige for å sikre oppfyllelsen av grunnleggende rettigheter til mennesker med utviklingshemming, blant annet som en oppfølging av CRPD. Utredningen har et eget kapittel om vergemål. Utvalgets forslag til Løft 1 gjelder selvbestemmelse og rettssikkerhet. Ordningen med

¹² Meld. St. 39 (2015 – 2016) Melding til Stortinget Individklageordningene til FNs konvensjoner om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, barnets rettigheter og rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne s. 54.

¹³ FN konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) – Norges første rapport, s. 25.

fremtidsfullmakter er ikke nevnt verken i gjennomgangen av gjeldende rett eller i forslag til fremtidig regulering.

Etter vår vurdering ville det vært naturlig å vurdere fremtidsfullmakter i denne sammenheng, og dette kunne antakelig være et godt alternativ som kunne løse en del av problemstillingene utvalget tar opp. Vi er ikke kjent med hvorfor fremtidsfullmakter ikke er vurdert.

Det faller utenfor rapporten her å gi en nærmere vurdering av norsk rett i forhold til konvensjonen. Dette arbeides det med i flere andre sammenhenger. Ut fra vårt avgrensede mandat, skal vi bare understreke at ordningen med fremtidsfullmakter er i tråd med konvensjonens vekt på selvråderett og individtilpassede ordninger.

3.3 Europarådets rekommandasjon (2009) 11 om prinsipper for fremtidsfullmakter

I arbeidet med vergemålsloven ble det lagt stor vekt på Europarådets rekommandasjon 12 (1999) 4 om prinsipper vedrørende den rettslige beskyttelse av inkapable voksne, se NOU s. 83-93. Denne rekommandasjonen har to prinsipper som er særlig relevante for fremtidsfullmakter: Statene bør legge til rette for ordninger som åpner for at en person på forhånd kan bestemme hvordan en eventuell senere situasjon med redusert mental kapasitet skal håndteres, jf. prinsipp 7 nr. 2. Når det vurderes om et beskyttelsestiltak er nødvendig, skal det tas i betraktning om mindre formelle ordninger eller assistanse fra familiemedlemmer eller andre kan benyttes, jf. prinsipp 5 nr. 2.

I 2009 utarbeidet Europarådet en ny rekommandasjon med prinsipper om fremtidsfullmakter, *Recommendation (2009) 11 Principles concerning continuing powers of attorney and advance directives for incapacity*. Bakgrunnen var et ønske om å vektlegge selvbestemmelse og autonomi, som er helt grunnleggende i respekten for menneskerettigheter og enkeltmenneskers verdighet.

Rekommandasjonen om fremtidsfullmakter ble utarbeidet etter at vergemålslovutvalget avga sin innstilling, og er derfor naturligvis ikke omtalt der. Derimot var et utkast til rekommandasjon kjent da departementet skrev odelstingsproposisjonen, og dette utkastet er omtalt flere steder i proposisjonen. I innledningen om fremtidsfullmakter heter det:

«I en familierettskomité under Europarådet er det igangsatt et arbeid med å utarbeide en rekommandasjon om blant annet fremtidsfullmakter, som statene vil kunne hente veiledning fra ved utforming av nasjonal lovgivning på området. Det forventes at en rekommandasjon vil foreligge til vedtakelse i Europarådet høsten 2009. Foreløpig foreligger et utkast fra familierettskomiteen i Europarådet. I prinsipp 1 i utkastet gis det uttrykk for at statene bør søke å fremme selvbestemmelsesretten ved å tillate for eksempel fremtidsfullmakter («continuing powers of attorney»), og at det bør vurderes å gi slike instrumenter forrang foran andre beskyttelsesmekanismer.»¹⁴

Rekommandasjonen tar utgangspunkt i 1999-rekommandasjonen, og i fortalen står det at rekommandasjonen fra 1999 fortsatt var «a valuable and up-to-date international instrument».

I den nye rekommandasjonen vektlegges skillet mellom på den ene side «responsive measures» (etterfølgende tiltak) som initieres etter at en person har mistet sin kompetanse, som en følge av inkompetansen, og som krever tiltak fra domstol eller annen myndighet. På den annen side står

¹⁴ Prop s. 139.

«anticipatory measures» (forberedende tiltak), som opprettes av en person mens han eller hun har kompetanse, før et eventuelt kompetansebortfall og uavhengig av offentlige myndigheter.

Rekommandasjonen bygger på en avveining mellom hensynet til autonomi, selvbestemmelse og frivillighet på den ene side og beskyttelse og ivaretagelse på den annen, en avveining vi finner også i norske lovforarbeider og praksis. Følgende oppsummering i rekommandasjonens forklarende rapport punkt 56 gir et godt uttrykk for dette:

«To sum up, the wish to have an informal, simple, flexible, effective and inexpensive arrangement should be weighed against the necessity to protect persons with impairment of capacity against abuse and the consequences of unresolved family conflicts.»

I det følgende skal vi gå gjennom prinsippene i rekommandasjonen. De norske lovreglene samsvarer i stor grad med disse prinsippene, noe som antakelig delvis skyldes at utkastet til rekommandasjon var kjent og ble vektlagt i arbeidet med det norske lovforslaget.

Part I – Scope of application

Principle 1 – Promotion of self-determination

- 1. States should promote self-determination for capable adults in the event of their future incapacity, by means of continuing powers of attorney and advance directives.*
- 2. In accordance with the principles of self-determination and subsidiarity, states should consider giving those methods priority over other measures of protection.*

Statenes plikt til å vektlegge selvbestemmelsesrett og subsidiaritet følger også av rekommandasjon (1999) 4 prinsipp 5, og ble lagt vekt på under arbeidet med vergemålsloven.

Norge har innført «continuing powers of attorney» gjennom fremtidsfullmaktsordningen, mens det ikke er gitt regler om «advance directives». Riktignok kan fremtidsfullmakter inneholde instruksjoner om fremtidige disposisjoner, men disse instruksene er rettet til fullmektigen og står i sammenheng med fullmakten. Vi har ingen ordning med slike generelle direktiver som rekommandasjonen sikter til.

Det står ikke uttrykkelig i vergemålsloven at fremtidsfullmakter har prioritet foran vergemål. Men vergemål skal bare opprettes når det er behov for det, jf. vgml. § 20 første ledd. Dersom personens behov for bistand er ivaretatt gjennom en fremtidsfullmakt, vil det ikke være behov for å oppnevne en verge, jf. uttalelser i Prop s. 48 og 177. Dette fremgår også av § 90 annet ledd, hvoretter det skal legges vekt på om fullmektigen ivaretar fullmaktsgiverens interesser som forutsatt i fullmakten og om det er behov for ytterligere bistand.

Vergemålsloven sier uttrykkelig at fremtidsfullmakter har prioritet foran nærstående representasjonsrett, jf. vgml. § 94 fjerde ledd.

Statene pålegges å arbeide aktivt for at fremtidsfullmakter skal brukes, dette skal promoveres. I Norge, som i andre Europarådsstater, øker bruken av fremtidsfullmakter, jf. Wards rapport punkt 39.

Vi anbefaler at norske myndigheter arbeider aktivt med å informere om fremtidsfullmakter, og at det legges til rette for internettbaserte maler og veiledninger.

Principle 2 – Definition of terms used in the present recommendation

1. A “continuing power of attorney” is a mandate given by a capable adult with the purpose that it shall remain in force, or enter into force, in the event of the granter’s incapacity.
2. The “granter” is the person giving the continuing power of attorney. The person mandated to act on behalf of the granter is referred to as the “attorney”.
3. “Advance directives” are instructions given or wishes made by a capable adult concerning issues that may arise in the event of his or her incapacity.

I norsk rett er en fremtidsfullmakt definert i vgml. § 78: Dette er en fullmakt til å representere fullmaktsgiveren etter at fullmaktsgiveren på grunn av sinnslidelse, herunder demens, eller alvorlig svekket helbred ikke lenger er i stand til å ivareta sine interesser. Denne definisjonen er i tråd med rekommandasjonen.

Vedvarende fullmakter som trer i kraft mens fullmaktsgiver er i stand til å ivareta sine interesser og forblir i kraft når vedkommende kommer i en situasjon som beskrevet i § 78, er ikke definert eller omtalt i vergemålsloven. Det er likevel på det rene at slike fullmakter er gyldige etter norsk rett, og at de fra det tidspunkt § 78-situasjonen inntreffer er likestilt med fremtidsfullmakter.

I norsk rett har vi ikke regler om «advance directives». En god del av fremtidsfullmaktene har konkrete reguleringer av fullmektigens oppdrag. Men advance directives i rekommandasjonen er generelle instruksjoner som ikke er knyttet til fremtidsfullmakter og utøvelsen av dem.

Part II – Continuing powers of attorney

Principle 3 – Content

States should consider whether it should be possible for a continuing power of attorney to cover economic and financial matters, as well as health, welfare and other personal matters, and whether some particular matters should be excluded.

Norsk rett har regler om fullmaktens innhold og omfang i vgml. § 80, hvoretter en fremtidsfullmakt kan omfatte økonomiske og personlige forhold, og den kan begrenses til å gjelde bestemte områder.

Noen forhold er unntatt, slik rekommandasjonen åpner for. Dette gjelder kompetansen til å stemme ved valg, inngå ekteskap, erkjenne farskap, samtykke til donasjon av organer, opprette eller tilbakekalle testament eller samtykke til tvang og kompetansen i andre særlig personlige forhold som ikke kan omfattes av fullmakten uten særskilt hjemmel i lov.

Det følger av forarbeidene (Prop s. 144 og 213) at myndigheten på helse- og sosialområdet ikke kan gå lenger enn den rollen som ellers er tillagt nære pårørende etter annen lovgivning. En fremtidsfullmektig på det personlige området kan regnes som pårørende etter pasient- og brukerrettighetsloven § 1-3 bokstav b.

Det er gitt en særskilt hjemmel i transplantasjonsloven § 21, der det heter at fremtidsfullmakter kan omfatte samtykke til og rett til å nekte donasjon av organ, celler og vev.¹⁵

Principle 4 – Appointment of attorney

¹⁵ Lov 7. mai 2015 nr. 25 om donasjon og transplantasjon av organ, celler og vev (transplantasjonslova).

1. *The granter may appoint as attorney any person whom he or she considers to be appropriate.*
2. *The granter may appoint more than one attorney and may appoint them to act jointly, concurrently, separately, or as substitutes.*
3. *States may consider such restrictions as are deemed necessary for the protection of the granter.*

I norsk rett er det fullmaktsgiver som etter eget fritt valg velger sin fullmektig, og som har risikoen for dette valget. De eneste vilkårene er at fullmektigen på det tidspunkt fullmakten trer i kraft må ha fylt 18 år og ikke være satt under vergemål, jf. vgml. § 79. Fremtidsfullmakt kan ikke gis til juridiske personer. I mange land er det et vilkår at fullmektigen ikke kan være personlig konkurs (Wards rapport punkt 103), mens det ikke er satt noe slikt vilkår i vergemålsloven.

Fremtidsfullmakt kan gis til en eller flere personer, og loven regulerer ikke forholdet mellom flere oppnevnte fullmektiger, dette er opp til fullmaktsgiver å regulere i fullmakten

Vergemålsloven har ikke regler som av hensyn til å beskytte fullmaktsgiver setter grenser for hvem som kan oppnevnes til fullmektig. Men hvis det er grunn til å anta at fullmektigen ikke er egnet for oppdraget, skal fylkesmannen ikke stadfeste fremtidsfullmakten, jf. vgml. § 84 annet ledd bokstav b.

Principle 5 – Form

1. *A continuing power of attorney shall be in writing.*
2. *Except in states where such is the general rule, the document shall explicitly state that it shall enter into force or remain in force in the event of the granter's incapacity.*
3. *States should consider what other provisions and mechanisms may be required to ensure the validity of the document.*

Noen stater har standardskjemaer for fremtidsfullmakter, men rekommandasjonen pålegger ikke statene å utarbeide slike standarder. I Norge er det ikke standardskjemaer, men i praksis er mange fullmakter basert på maler som er hentet fra internett.

Vergemålsloven krever at fremtidsfullmakter skal være skriftlige, jf. vgml. § 81 første ledd. Loven krever at det skal gå klart frem av fullmakten at den skal gjelde etter at fullmaktsgiveren har kommet i en tilstand der han eller hun på grunn av sinnslidelse, herunder demens, eller alvorlig svekket helbred ikke lenger er i stand til å ivareta sine interesser, jf. § 80 annet ledd.

Reglene som skal sikre dokumentets ekthet, er kravet om at to vitner skal underskrive fremtidsfullmakten. Reglene om vitnebekreftelse er det samme som for testament, med unntak for reglene om vitnenes habilitet. Også lovens krav om at fremtidsfullmakten må legges frem i original for at den skal kunne stadfestes, jf. § 84 tredje ledd, kan bidra til å sikre at det er et ekte dokument. Dette vilkåret er strengere for fremtidsfullmakter enn for testamenter.

Principle 6 – Revocation

A capable granter shall have the possibility to revoke the continuing power of attorney at any time. Principle 5, paragraph 3, is applicable.

Etter vergemålsloven § 88 kan fullmaktsgiver tilbakekalle fremtidsfullmakten så sant han eller hun har evnen til å forstå betydningen av dette. Tilbakekall skjer ved at fullmaktsgiver krever dokumentet tilbake eller får det ødelagt. Det er ikke samme formkrav for tilbakekall som for opprettelse, og loven har ikke noen særskilt regulering for å sikre gyldigheten av et tilbakekall.

Vilkåret om at fremtidsfullmakten må fremlegges i original for å kunne stadfestes, jf. vgml. § 84 tredje ledd, skal sikre mot at en kopi av en tilbakekalt fullmakt stadfestes.

Så lenge fullmaktsgiver har den nødvendige forståelseevnen, kan ingen andre tilbakekalle fullmakten.

Når fullmaktsgiver ikke lenger har denne evnen, kan en fremtidsfullmakt helt eller delvis settes til side ved at fylkesmannen oppretter vergemål, jf. vgml. § 91. Både fullmaktsgiver selv, dennes nærstående og fullmektigen kan begjære slikt vergemål. Hvis fylkesmannen vedtar vergemål som helt eller delvis erstatter fullmakten, skal fremtidsfullmakten om mulig kalles tilbake eller få en påtegning om dette, jf. vgml. § 91 tredje ledd.

Principle 7 – Entry into force

- 1. States should regulate the manner of entry into force of the continuing power of attorney in the event of the granter's incapacity.*
- 2. States should consider how incapacity should be determined and what evidence should be required.*

I noen stater kreves det en avgjørelse av domstol eller administrativ myndighet for å sette en fremtidsfullmakt i kraft.

I norsk rett er ikrafttredelse regulert i vgml. § 83: En fremtidsfullmakt trer i kraft når fullmaktsgiveren på grunn av sinnslidelse, herunder demens, eller alvorlig svekket helbred ikke lenger er i stand til å ivareta sine interesser innen de områdene som omfattes av fullmakten. Dette er en direkte følge av de materielle vilkårene i loven, og det stilles ikke særskilte formelle, prosessuelle eller bevismessige krav til ikrafttredelse.

Det er fullmektigen som skal ta stilling til når fullmakten er i kraft, og så snart mulig underrette fullmaktsgiver og dennes ektefelle/samboer om ikrafttredelsen, jf. § 83 annet ledd. Loven stiller ikke noe vilkår om legerklæring på dette tidspunktet, det gjelder først ved stadfestelse, jf. § 84 tredje ledd. Det er fullmektigen som har risikoen for at en fremtidsfullmakt har trådt i kraft, slik at fullmektigen har rettslig grunnlag for å handle på fullmaktsgivers vegne.

Principle 8 – Certification, registration and notification

States should consider introducing systems of certification, registration and/or notification when the continuing power of attorney is granted, revoked, enters into force or terminates.

I følge Wards rapport har de fleste Europarådsstatene registre for fremtidsfullmakter, enten obligatoriske eller frivillige (punkt 79).

I norsk rett er det ikke noe system for sertifisering, registrering eller offentliggjøring når en fremtidsfullmakt opprettes, tilbakekalles eller opphører. Det er heller ikke noe slikt system ved ikrafttredelse, men fullmektigen kan da be om stadfestelse fra fylkesmannen. Når fullmakten stadfestes, utstedes en attest og stadfestingen registreres i løssøreregisteret, grunnboka, enhetsregisteret, foretaksregisteret, verdipapirsentralen og folkeregisteret, jf. vgml. § 84 fjerde ledd jf. § 77.

Principle 9 – Preservation of capacity

The entry into force of a continuing power of attorney shall not as such affect the legal capacity of the granter.

Fullmaktsgivers rettslige handleevne påvirkes ikke i seg selv av at en fremtidsfullmakt trer i kraft eller stadfestes. Dette står ikke uttrykkelig i vergemålsloven, men fremgår indirekte av reglene om fratakelse av rettslige handleevne. Det står dessuten i lovforarbeidene, der det presiseres at disposisjoner foretatt av personer med redusert mental kapasitet kan rammes av ulovfestede ugyldighetsregler, Prop. s. 158.

Dersom fullmaktsgiver har kompetanse til å foreta disposisjoner som også omfattes av fullmakten, vil både fullmaktsgiver og fullmektig kunne inngå gyldige disposisjoner. Forholdet mellom eventuelle konkurrerende eller motstridende disposisjoner vil reguleres av avtalelovens alminnelige regler om fullmakter, jf. vgml. § 92.

Principle 10 – Role of the attorney

- 1. The attorney acts in accordance with the continuing power of attorney and in the interests of the granter.*
- 2. The attorney, as far as possible, informs and consults the granter on an ongoing basis. The attorney, as far as possible, ascertains and takes account of the past and present wishes and feelings of the granter and gives them due respect.*
- 3. The granter's economic and financial matters are, as far as possible, kept separate from the attorney's own.*
- 4. The attorney keeps sufficient records in order to demonstrate the proper exercise of his or her mandate.*

Vergemålsloven pålegger fullmektigen å handle i samsvar med fullmakten og fremme fullmaktsgiverens interesser og rettigheter. Fullmektigen skal høre fullmaktsgiveren før han treffer avgjørelser, hvis dette kan skje uten betydelig vanskeligheter, men dette er ikke nødvendig hvis fullmaktsgiver ikke kan forstå sakens betydning. Fullmektigen har videre plikt til å holde fullmaktsgivers midler atskilt fra sine egne, og skal oppbevare tilstrekkelig dokumentasjon om avgjørelser som blir tatt på fullmaktsgivers vegne, jf. § 85.

Vergemålsloven sier ikke uttrykkelig at fullmektigen skal informere fullmaktsgiver, men det må vel antas å ligge implisitt i reglen om at han skal høre fullmaktsgiveren.

Det punktet som mangler i vergemålsloven, er pålegget om å fastslå og ta hensyn til fullmaktsgivers tidligere og nåværende ønsker og følelser og vise dem tilbørlig respekt.

I Justisdepartementets innspill til Wards rapport heter det: «As part of the obligation to act in the granter's best interest, the attorney should also take account of the past and present wishes and feelings of the granter».

I Wards rapport (punkt 154) står det at det varierer mellom medlemsstatene hvorvidt den alminnelige fullmaktslovgivningen gjelder for fremtidsfullmakter. I den norske loven er det fastslått at avtalelovens bestemmelser gjelder, jf. vgml. § 92.

Principle 11 – Conflict of interest

States should consider regulating conflicts of the granter's and the attorney's interests.

Prinsipp 11 gjelder i de tilfeller fullmektigen opptrer både på vegne av fullmaktsgiver og på egne vegne.

Vergemålsloven fastsetter at en fremtidsfullmektig er inhabil i same omfang som en verge, jf. vgml. § 86 med henvisning til § 34. Det er unntak for sedvanlige gaver, dekning av nødvendige utgifter og et passende vederlag til fullmektigen, jf. §§ 86-88. Loven gir en presumsjon for disse disposisjonene, slik at det må fremgå i fullmakten dersom fullmektigen ikke skal ha fullmakt til dette. Dessuten kan fullmektigen foreta de disposisjoner som er særskilt angitt i fullmakten. En stor andel av de stadfestede fullmaktene gir rett til å gjennomføre disposisjoner som fullmektigen i utgangspunktet er inhabil til, spesielt å gi større gaver/arveforskudd til seg selv.

Dersom fullmektigen er inhabil, kan han og andre nærstående begjære at fylkesmannen oppnevner en verge med et mandat som er begrenset til de forhold som gjør fullmektigen inhabil, jf. vgml. § 86 annet ledd og 56.

Principle 12 – Supervision

- 1. The granter may appoint a third party to supervise the attorney.*
- 2. States should consider introducing a system of supervision under which a competent authority is empowered to investigate. When an attorney is not acting in accordance with the continuing power of attorney or in the interests of the granter, the competent authority should have the power to intervene. Such intervention might include terminating the continuing power of attorney in part or in whole. The competent authority should be able to act on request or on its own motion.*

Etter vergemålsloven kan det fastsettes i fremtidsfullmakten at fullmektigen skal ha opplysnings- eller regnskapsplikt overfor en tredjeperson, jf. § 90 første ledd. Vi har funnet en del eksempler på slike pålegg.

Selv om dette ikke er fastsatt i fullmakten, kan fylkesmannen kreve at fullmektigen legger fram opplysninger om fullmaktsforholdet, og fylkesmannen kan pålegge regnskapsplikt med innsynsrett for fylkesmannen når det er nødvendig for å sikre fullmaktsgivers interesser, jf. § 90 annet ledd. Vi har sett svært få slike pålegg, men må ta et forbehold for at slike tilsyn kan være journalført på en slik måte at de falt utenfor det utvalget av saker som vi fikk tilgang til.

Fylkesmannen har ingen sanksjonsmulighet overfor fullmektiger som ikke ivaretar fullmaktsgivers interesser eller som ikke etterlever opplysnings- eller regnskapsplikt. Fylkesmannen kan ikke endre eller oppheve fullmakten, eller innsette en annen fullmektig. Det fylkesmannen kan gjøre, er å opprette vergemål som kan medføre at fremtidsfullmakten bortfaller, jf. § 91 tredje ledd. Vergemålet erstatter fremtidsfullmakten i den utstrekning vergemål og fullmakten overlapper, og fullmektigen kan da ikke lenger utlede noen rett fra fullmakten.

Fylkesmannen fører ikke på eget initiativ tilsyn med fullmektigene. Norge er et av de få Europarådsstater der myndighetene ikke kan føre tilsyn på eget initiativ, i følge Wards rapport punkt 89.

Principle 13 – Termination

- 1. States should consider under which circumstances a continuing power of attorney ceases to have effect.*
- 2. When a continuing power of attorney ceases to have effect in part or in whole, the competent authority should consider which measures of protection might be taken.*

En fremtidsfullmakt vil opphøre når fullmektigen dør, eller når han frasier seg oppdraget eller ikke lenger er i stand til å utføre det. Videre bortfaller fullmakten hvis det opprettes vergemål som erstatter fullmakten, jf. § 90 tredje ledd.

Hvis fremtidsfullmakten opphører, kan fylkesmannen opprette vergemål dersom lovens vilkår for dette er oppfylt. Loven har ikke andre beskyttelsestiltak for fullmaktsgiver i denne situasjonen.

3.4 Haagkonvensjonen om internasjonal beskyttelse av voksne

Haagkonvensjonen 13. januar 2000 om internasjonal beskyttelse av voksne regulerer internasjonale privat- og prosessrettslige spørsmål – jurisdiksjon, rettsvalg, anerkjennelse og fullbyrding – og legger opp til internasjonalt samarbeid mellom konvensjonsstatene. Konvensjonens virkeområde er blant annet vergemål, fratakelse av rettslig handleevne og fremtidsfullmakter.¹⁶

I våre saker har vi sett svært få eksempler på at fremtidsfullmaktene har hatt tilknytning til andre land. I et par tilfeller har fremtidsfullmakter som er opprettet i et annet land blitt anerkjent av fylkesmannen. I noen saker fremgår det av fremtidsfullmakten at fullmaktsgiver eier fast eiendom i andre land.

Det er velkjent at mange pensjonister har fast eiendom i andre land, og at mange oppholder seg i utlandet lange perioder i løpet av året. Det må derfor forventes at det vil oppstå spørsmål rundt fremtidsfullmaktens virkning i internasjonale forhold.

¹⁶ Se nærmere om konvensjonen i Torunn E. Kvisberg: *Haagkonvensjonen (2000) om beskyttelse av voksne over grensene – Betrachninger rundt Norges eventuelle ratifisering av konvensjonen*, Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål 04 / 2009 s. 255-280.

Norge har ikke ratifisert konvensjonen, men dette er vurdert og anbefalt i en utredning til Justisdepartementet. Utredningen er foreløpig ikke fulgt opp med noe lovforslag.¹⁷

Konvensjonen har to særskilte regler om fremtidsfullmakter:

Artikkel 15

(1) Når det gjelder forekomst, omfang, endring og opphør av fullmakt til representasjon (fremtidsfullmakt) gitt av en voksen, enten i en avtale eller i et ensidig utferdiget dokument, og som skal utøves når den voksne ikke lenger selv kan beskytte sine interesser, gjelder loven i staten hvor den voksne hadde vanlig bosted på tidspunktet for opprettelsen av avtalen eller dokumentet, med mindre en av lovene som er nevnt i annet ledd uttrykkelig er blitt skriftlig utpekt.

(2) De stater hvis lover kan velges er -

a) en stat hvor den voksne er statsborger;

b) staten hvor den voksne tidligere hadde vanlig bosted;

c) en stat hvor den voksne har formue, for så vidt gjelder denne formuen.

(3) For bruk av en slik fremtidsfullmakt gjelder loven i den staten hvor den benyttes.

Artikkel 16

Dersom en fremtidsfullmakt som nevnt i artikkel 15, ikke benyttes på en måte som i tilstrekkelig grad beskytter den voksnes person eller formue, kan en myndighet med jurisdiksjon etter konvensjonen beslutte å trekke tilbake eller endre fullmakten. Trekkes en fremtidsfullmakt tilbake eller blir den endret, skal den loven som er nevnt i artikkel 15 tas i betraktning så langt det er mulig.

Vergemålsloven har et eget kapittel med regulering av saker med tilknytning til utlandet i kapittel 12. Bruzelius peker på at artikkel 15 og 16 tilsvarer §§ 99 og 100 i vergemålsloven. Det fremgår av spesialmerknadene i proposisjonen at departementet tok utgangspunkt i konvensjonen ved utformingen av disse paragrafene, se Prop. s. 226.

3.5 Ny lovgivning i Danmark og Sverige

Både i Sverige og Danmark er det gitt lover om fremtidsfullmakter etter den norske vergemålsloven. I Danmark trådte lov nr. 618 av 8. juni 2016 om fremtidsfuldmagter i kraft 1. september 2017 og i Sverige trådte lag (2017:310) om framtidfullmakter i kraft 1. juli 2017.

Det at begge disse landene har egne lover om fremtidsfullmakter, uavhengig av vergemålslovgivningen, signaliserer antakelig klarere enn den norske lovgivningen at fremtidsfullmakter er et eget rettsinstitutt adskilt fra vergemål. Begge lover er omfattende, med rundt 30 paragrafer, slik at regelverkene også er mer detaljerte i våre naboland.

Hovedinntrykket er at ordningene både i Sverige og Danmark har likhetstrekk med den norske, men at Danmark har mer offentlig kontroll med fremtidsfullmaktene enn vi har her i landet. I Danmark opprettes fremtidsfullmaktene ved digital innføring i Fremtidsfuldmagtregisteret og i tillegg kreves det notarialbekreftelse. Ikrafttredelse skjer ved en formell beslutning fra Statsforvaltningen. Den

¹⁷ Utredning om Haagkonvensjonen 13. januar 2000 om internasjonal beskyttelse av voksne og utarbeiding av regler til vergemålsloven kapittel 12 mv., avgitt av Karin M. Bruzelius 26. februar 2015.

svenske ordningen er mer privatrettslig preget, men spørsmålet om ikrafttredelse av framtidfullmakter kan bringes inn for tingsrätten.

I det følgende tar vi ikke sikte på en fullstendig presentasjon av ordningene i Sverige og Danmark, men legger vekt på de punkter der ordningene skiller seg fra den norske eller reglene av annen grunn gir et interessant sammenligningsgrunnlag.

Verken Danmark eller Sverige har foretatt noen gjennomgang av fullmaktene tilsvarende den vi har foretatt i Norge, og vi har derfor ikke grunnlag for noen sammenligning av våre kvantitative tall med svenske eller danske funn.

I **Danmark** oprettes fremtidfullmakter skriftlig og registreres i Fremtidsfuldmagregisteret ved hjelp av en digital løsning. I tillegg må fullmaktsgiver vedkjenne seg fullmakten for en notar, jf. lovens § 4.

I forarbeidene er regelen om digital registrering begrunnet slik:

«Det er efter Justitsministeriets opfattelse afgørende for en velfungerende fremtidsfuldmagtsordning, at fremtidsfuldmagtens indhold kan fastlægges med tilstrækkelig sikkerhed, og at det kan fastlægges, at det er fuldmagtsgiver – og ikke en anden person – der opretter fuldmagten.

Det er samtidig centralt at sikre, at en ny ordning om fremtidsfuldmagter bliver anvendelig og velfungerende i praksis, og at der allerede i oprettelsesfasen tages højde herfor. Det er således et tungtvejende hensyn, at en fremtidsfuldmagt – modsat f.eks. et testamente, der alene vedrører fordelingen af en afdød persons aktiver – skal kunne anvendes løbende i et stadig mere digitaliseret samfund, bl.a. i forhold til kommunikation med og repræsentation over for det offentlige, hvilket i dag foregår digitalt. Tilsvarende gælder i udpræget grad i forhold til private aktører, og f.eks. foregår kommunikation med pengeinstitutter og foretagelse af bankdispositioner i dag i overvejende grad ved brug af digital selvbetjening. Dette forudsætter, at fremtidsfuldmagten oprettes digitalt.

En sådan digital løsning er endvidere i overensstemmelse med den fælles offentlige digitaliseringsstrategi, hvorefter digitalisering skal indtænkes systematisk i lovgivningsprocessen, og lovgivningen skal tilpasses den digitale tidsalder.»¹⁸

Testamenter skal på samme måte som fremtidfullmakter opprettes digitalt, men for testamenter har testator valget mellom vitnebekreftelse eller bekreftelse av en notar. Justitsministeriet mente at vitnebekreftelse ikke ville være tilstrekkelig for fremtidfullmakter:

«Justitsministeriet har ... overvejet, hvordan der inden for rammerne af en digital ordning kan sikres en kontrol af, at fuldmagtsgiveren er i stand til at handle fornuftsmæssigt og ikke er undergivet direkte pres på oprettelsestidspunktet. Justitsministeriet har i den forbindelse taget udgangspunkt i de ordninger, som gælder for oprettelse af testamenter, dvs. oprettelse under samtidig tilstedeværelse af to vidner eller for en notar.»

Ministeriet pekte på at en digital løsning er enkelt tilgjengelig, og at borgerne er vant til slike ordninger. Det er en ordning som sikrer kontroll med at det er fullmaktsgiver som oppretter fullmakten. Dette var imidlertid ikke avgjørende:

¹⁸ Bemærkninger til forslag til lov om fremtidsfuldmagter, fremsat den 24. februar 2016, Folketinget (2015-16) s. 14.

«Heroverfor står imidlertid, at en ordning med oprettelse ved brug af en digital selvbetjeningsløsning kun i begrænset omfang muliggør kontrol med omstændighederne ved oprettelsen, herunder med at fuldmagtsgiveren fornuftsmæssigt er i stand til at oprette fuldmagten og med, at den pågældende ikke er undergivet direkte pres. Dette vil kun i et vist omfang blive opvejet af, at Statsforvaltningen i forbindelse med ikraftsættelsen – som kan finde sted mange år efter oprettelsen – påser, at betingelserne herfor er opfyldt, bl.a. at fremtidsfuldmagten er gyldigt oprettet.

Behovet for en sådan kontrol, herunder med fuldmagtsgiverens evne til at handle fornuftsmæssigt på oprettelsestidspunktet, understreges endvidere af, at den foreslåede ordning bl.a. henvender sig til ældre mennesker og personer, som har fået stillet f.eks. en demensdiagnose. Ordningen må således bl.a. forventes at blive benyttet af personer, som i forvejen er svækkede. Efter Justitsministeriets opfattelse bør der derfor etableres en yderligere sikring af og kontrol med fuldmagtsgiverens evne til at handle fornuftsmæssigt på oprettelsestidspunktet, idet det dog er helt centralt, at ordningen i praksis bevarer sin private karakter og er enkel og let tilgængelig.»

Ministeriet anførte at vitnebekreftelser har sin begrænsning:

«Oprettelse under medvirken af vidner er umiddelbart en uformel og let tilgængelig privat ordning. Omvendt vil kontrollen med, om fuldmagtsgiver handler under tvang eller er i stand til at handle fornuftsmæssigt, være begrænset af, at vidnerne vil være privatpersoner, der ikke nødvendigvis har forudsætningerne for at vurdere en persons evne til at handle fornuftsmæssigt, herunder en person, som de pågældende ikke har en nær relation til, da bl.a. nærtstående ikke – ved testamentsoprettelse – kan fungere som vidner. En vidnebaseret løsning vil endvidere forudsætte, at begge vidner samtidig med fuldmagtsgiveren vil skulle være til stede og underskrive fuldmagtsdokumentet digitalt. I modsat fald vil vidnerne ikke kunne indestå for, at fuldmagtsgiveren på oprettelses- og registreringstidspunktet var i stand til at handle fornuftsmæssigt og ikke undergivet et direkte pres.»

Det var ikke avgjørende at fremtidsfullmakter vitnebekreftes i andre nordiske land, fordi disse landene ikke har notarar og Danmark er langt fremme når det gjelder digitalisering:

«Endelig bemærkes, at vidneoprettelse af fremtidsfuldmagter er valgt i Norge og Finland og peges på i Sverige. I den forbindelse er det imidlertid relevant at have for øje, at notarialfunktionen ikke kendes i Finland, Norge og Sverige i forhold til testamentsoprettelse, og at Danmark – også i forhold til de øvrige nordiske lande – er meget langt fremme på digitaliseringsfeltet, herunder i forhold til anvendelse af obligatorisk digital kommunikation med det offentlige.»

Justitsministeriet konkluderte med at en notarbekreftet opprettelsesordning sikret den mest effektive kontroll av at fullmaktsgiveren var i stand til å handle fornuftsmessig og ikke var undergitt press på opprettelsestidspunktet.

Notaren skal bekrefte fullmaktsgivers identitet, at han er i stand til fornuftsmessig å opprette fremtidsfullmakten, hvilke personer som er til stede under notarialforretningen og om andre omstendigheter som kan være av betydning for fullmaktens gyldighet, jf. § 3 stk. 2. Fremtidsfullmakt kan opprettes av person som har fylt 18 år og «som er i stand til at handle fornuftsmæssigt», jf. § 1.

Fremtidsfuldmagsregisteret er et centralt register over alle danske fremtidsfullmakter. Hver fullmaktsgiver kan bare ha en fullmakt registrert.

Danmark har offentlig kontroll av fremtidsfullmaktene også ved ikrafttredeisen. Fullmaktsgiveren eller fullmektigen kan anmode Statsforvaltningen om ikrafttredelse, etter at dette er drøftet med fullmaktsgiver og de nærmeste pårørende er varslet, jf. § 4. I de fleste tilfeller kreves det at anmodningen vedlegges en legeerklæring, jf. § 5. Fullmakten skal tre i kraft når fullmaktsgiver «som følge af sygdom, svækket mental funktion eller helbred el.lign. ikke længre har evne til at varetage sine forhold inden for de områder, som er omfattet af fuldmagten», jf. § 1.

Statsforvaltningen treffer avgjørelse om å sette fullmakten i kraft, jf. § 7. I forarbeidene heter det:

«Af retssikkerhedsmæssige grunde finder Justitsministeriet, at fremtidsfuldmagten bør sættes i kraft af en offentlig instans svarende til den model, der er valgt i Finland, og som der peges på i Sverige. Når der med lovforslaget lægges op til denne ordning, er det navnlig begrundet i, at retsvirkningerne af en fremtidsfuldmagt indtræder på det tidspunkt, hvor fuldmagtsgiver ikke længere har evne til at varetage sine forhold. Af hensyn til fuldmagtsgiver bør der derfor på dette tidspunkt være en kontrol af, om der er forhold, der gør det betænkeligt at sætte fuldmagten i kraft. En model, som den, der er valgt Norge, hvorefter det er fremtidsfuldmægtigen, der beslutter, at fuldmagten træder i kraft, er på denne baggrund fravalgt. Efter den norske ordning er det frivilligt, om fremtidsfuldmægtigen ønsker at få fuldmagtens ikrafttræden stadfæstet af det offentlige.

Justitsministeriet skal i den forbindelse også bemærke, at det, der bl.a. har vist sig at være et stort problem ved den hidtidige anvendelse af fuldmagter, har været, at aftaleparter ikke har tillid til, at der kan indgås en gyldig og for fuldmagtsgiveren forpligtende aftale med fuldmægtigen, enten pga. tvivl om gyldigheten af fuldmagtsforholdet, eller om hvorvidt et konkret aftaleforhold er omfattet af fuldmagten. Det er således nødvendigt, at fremtidsfuldmægtigene over for omverdenen klart fremstår som legitimerede til at repræsentere fuldmagtsgiveren for derved at opnå en reel mulighet for at varetage fuldmagtsgiverens forhold og interesser. Dette opnås bl.a. ved, at det er en offentlig myndighet, der beslutter at sætte fremtidsfuldmagten i kraft og dermed legitimerer dens gyldighet.

Efter Justitsministeriets oppfattelse vil Statsforvaltningen være rette myndighet til at træffe avgjørelse om en fremtidsfuldmagts ikraftsættelse. Statsforvaltningen har erfaring med værgemålsager, der har mange fællestræk med de påtænkte myndighetsopgaver i fremtidsfuldmagtsordningen. Det drejer sig navnlig om at vurdere, hvornår en persons helsestilstand er af en sådan karakter, at personen ikke har evne til at varetage sine økonomiske og personlige forhold.»¹⁹

Statsforvaltningens avgjørelse om ikrafttredelsen skal tinglyses i Personboken, og har virkning først fra det tidspunkt avgjørelsen tinglyses der, jf. § 27. Det betyr at fullmakten blir offentlig tilgjengelig og at både private og offentlige tredjeparter enkelt kan foreta undersøkelser.

¹⁹ Samme sted s. 17.

I **Sverige** uttalte Justitiedepartementet i lovproposisjonen at man ønsket en ordning av privatrettslig karakter og derfor i stor grad har brukt den norske vergemålsloven som modell. Det heter at en ordning som den danske

«i stor utsträckning endast blir en ny variant av godmanskap. Mervärdet av framtidsfullmakterna blir därmed begränsat. ...

Fördelen med en ordning av det norska slaget är att framtidsfullmakterna blir ett enkelt och tydligt alternativ till de allmänna ställföreträdar-formerna, god man och förvaltare; som ger den enskilde större möjligheter att själv bestämma hur hans eller hennes angelägenheter ska skötas. Härigenom uppstår inte heller onödigt merarbete och onödiga kostnader, för vare sig fullmaktsgivaren, fullmaktshavaren eller det allmänna. Samtidigt blir samhällets inflytande över ikraftträdandet och granskningen av fullmaktshavarens verksamhet inte lika framträdande. Inte heller i det norska systemet har fastställelse av framtidsfullmakter och kontrollmekanismer dock helt kunnat undvaras, men dessa är mer begränsade. «²⁰

Departementet mente at en fremtidsfullmakt i det alt vesentlige skal ha en privatrettslig karakter, og styrke den enkeltes integritet og selvbestemmelse. En ordning med tydelige offentligrettslige innslag ville i praksis bare bety å innføre en ny form for vergemål («godmanskap»). Ved vergemål er det det offentlige som oppnevner en verge, og dermed får et ansvar for å kontrollere om vergen utfører sitt oppdrag. Ved fremtidsfullmakter er behovet for kontroll mindre, og bør bare aktualiseres ved behov.

En fremtidsfullmakt opprettes av skriftlig med medvirkning av to vitner, jf. § 4. Kravene for opprettelse er de samme som for testamenter. Det er et vilkår at vitnene skal ha kunnskap om at det dreier seg om en fremtidsfullmakt.

Det er fullmektigen som avgjør når fullmakten trer i kraft, jf. § 9. Men fullmaktsgiver kan ha fastsatt i fullmakten at rettslig prøving etter § 11 er et vilkår for ikrafttredelse. Ved ikrafttredelsen skal fullmektigen sende en underretning til fullmaktsgiveren og dennes ektefelle/samboer og nærmeste slektninger, jf. § 10.

Tingsrätten kan etter søknad fra fullmektigen bestemme at fullmakten har trådt i kraft, jf. § 11. Den svenske loven åpner altså for en frivillig rettslig prøving av fullmaktens ikrafttredelse. Dette kan være aktuelt hvis fullmektigen finner det vanskelig å bedømme fullmaktsgiverens tilstand, eller hvis fullmaktsgiveren eller hans nærstående er uenig med fullmektigen i at fullmakten har trådt i kraft. Det kan også være at en tredjepart betviler fullmaktens gyldighet og etterspør en rettsavgjørelse. Endelig kan det være fastsatt i fullmakten at den ikke trer i kraft før dette er fastsatt av retten.

Tingsrätten skal innhente en legeerklæring om fullmaktsgiverens helsetilstand, med mindre det er åpenbart unødvendig. Fullmaktsgiver skal ha rett til å uttale seg dersom det er mulig, og også fullmaktsgivers ektefelle eller samboer og nærmeste slektninger skal få uttale seg, jf. § 13. Retten skal prøve om formkravene for fremtidsfullmakter er oppfylt, om fullmaktsgiver var fylt 18 år og hadde «förmåga att ha hand om sina angelägenheter» da fullmakten ble skrevet, og om han nå «på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller något liknande förhallande varaktigt och i hovudsak inte längre har förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser».

Den svenske ordningen har ikke noe register over fremtidsfullmakter, verken ved opprettelse, ikrafttredelse eller etter rettens avgjørelse.

²⁰ Proposition 2016/17:30 «Framtidsfullmakter – en ny form av ställföreträdarskap för vuxna» s. 12-22.

I proposisjonen er det lagt vekt på at det heller ikke finnes noe register for vanlige fullmakter eller testamenter. Et register over ikrafttrådte fremtidsfullmakter ville forutsette at en myndighet i hvert enkelt tilfelle tok stilling til om fullmaktsgiveren hadde mistet sin handleevne, og det ville da i praksis bli en offentligrettslig ordning som ikke skilte seg nevneverdig fra vergemålssystemet. Når det ikke var foreslått noen obligatorisk prøving av fremtidsfullmaktene, ville en registrering bare bygge på en ren formalkontroll, og det kunne stilles spørsmålstegn ved behovet for et slikt register.

Det heter videre:

Det kan konstateras att en ordning med både registrering och möjlighet till myndighetsprövning inte finns i varken Norge, Finland eller Danmark. Sammantaget framstår det enligt regeringens mening inte som motiverat att bygga upp ett register, lokalt eller centralt, och att ge överförmyndaren eller någon annan i uppgift att administrera registret och att dessutom kontrollera fullmakterna. Nyttan med en sådan ordning uppväger helt enkelt inte kostnaderna för den.²¹

Dette sammenligningsgrunnlaget er ikke korrekt, i Danmark er det som vist foran et Fremtidfuldmagtsregister, og Statsforvaltningen avgjør om en fremtidsfullmakt skal tre i kraft. I Norge kan fylkesmannen stadfeste at en fremtidsfullmakt er trådt i kraft og skal sørge for at denne stadfestingen registreres etter reglene i vgml. § 77.

4. VURDERING AV DAGENS ORDNING

4.1 Innledning

Dette kapitlet inneholder en vurdering av hvordan ordningen med fremtidsfullmakter fungerer i praksis, med oppmerksomheten rettet mot rettslige og praktiske problemområder. Vurderingen bygger på funn fra kartleggingen beskrevet i kapittel 2 og gjeldende regelverk.

Funn fra dokumentgjennomgangen legger premissene for hvilke områder og konkrete problemstillinger vi har prioritert å vurdere nærmere. Dette innebærer at vi ikke har hatt anledning til å følge opp samtlige innspill som vi har fått fra aktørene vi har snakket med. Videre understreker vi at inngående juridiske analyser faller utenfor rammene for denne rapporten.

Formålet i det følgende er å legge et grunnlag for forslag til forbedringer, enten innenfor gjeldende regelverk eller i form av regelendringer. De konkrete forslagene gjennomgås i kapittel 5.

4.2 Behovet for fremtidsfullmakter

Mennesker som ikke kan ivareta sine interesser, har behov for bistand. Dette behovet er i norsk rett ivaretatt særlig gjennom vergemålslovgivningen og helse- og sosiallovgivningens regulering av pårørendes rettigheter.

I følge SRFs årsmelding for 2018 var det per 21.12.2018 i alt 41 849 løpende saker om vergemål for voksne. Til sammenligning har Helse- og omsorgsdepartementet i *Demensplan 2020* anslått at det finnes mer enn 70 000 personer med demens blant hjemmeboende tjenestemottakere og sykehjemsbeboere i Norge. Disse tallene viser at mange demente personer ikke har noen person med formell representasjonsrett utover den som følger direkte av loven.

²¹ Samme sted s. 47.

En forventet økt levealder og sammenhengen mellom alder og demens innebærer at tallet på personer med demens er økende. I *Demensplan 2015* er det anslått at vi fra 2020 må regne med en kraftig vekst i antallet innbyggere over 80 år, og at dersom forekomsten av demenssykdommer holder seg på dagens nivå, vil antallet personer med demens ligge rundt 135 000 innen 2040. Disse forholdene tilsier at i løpet av de kommende årene vil langt flere enn i dag ha behov for bistand.

Det er derfor grunn til å anta at det vil være et stigende behov for representasjonsordninger – og herunder fremtidsfullmakter – i årene fremover.

4.3 Fremtidsfullmaktenes innhold

4.3.1 Generelt om tolking av fremtidsfullmakter

Fremtidsfullmakter må, som andre dokumenter, tolkes. Når fremtidsfullmakten har trådt i kraft, vil fullmaktsgiver ikke lenger være i stand til å ivareta sine interesser. I en god del tilfeller må derfor fullmakten tolkes i en situasjon der fullmaktsgiver ikke lenger kan gi uttrykk for hva han eller hun har ment med fullmakten.

Vergemålslovutvalget fremholdt:

«Generelt må fullmakten tolkes i lys av hva som var fullmaktsgivers intensjon ved opprettelsen av fullmakten. Ordlyden bør ikke tolkes utvidende med mindre man har klare holdepunkter for noe annet. Hvis fullmaktsgiver er i stand til å gi en fornuftig forklaring på hva han eller hun har ment med fullmakten, vil dette være et relevant tolkingsmoment.»²²

Forarbeidene klargjør altså at for fremtidsfullmakter gjelder det subjektive tolkingsprinsippet, som for testamenters del er lovfestet i arvelovens § 65 første ledd: «Testament skal tolkast i samsvar med det testator meinte.»

Fullmektigen skal handle i samsvar med fullmakten og fremme fullmaktsgiverens interesser og rettigheter, og før fullmektigen treffer avgjørelser skal fullmaktsgiveren høres hvis dette kan skje uten betydelige vanskeligheter, jf. vgml. § 85 første og annet ledd. Disse pliktene kan også gi føringer for tolkingen av fullmakten i det enkelte tilfellet.

I **LG-2018-166190** satt fullmaktsgiver i uskiftet bo, og spørsmålet i saken var om en fremtidsfullmakt ga fullmektigene kompetanse til å kreve boet skiftet. Lagmannsretten tok utgangspunkt i at en fremtidsfullmakt må tolkes i lys av hva som var fullmaktsgivers intensjon ved opprettelsen av fullmakten, jf. NOU s. 296. Fremtidsfullmakten ga ikke uttrykkelig fullmakt til å kreve skifte. Den ga begge fullmektigene «fullmakt [. .] til å foreta alle disposisjoner av økonomisk og personlig art som de finner nødvendig». Fullmakten hadde også en nærmere angivelse av diverse oppgaver som fullmektigene skulle utøve hver for seg. I tillegg inneholdt fullmakten et punkt med andre bestemmelser der det blant fremgikk at «[m]idler fra salg av fast eiendom skal uten unødig opphold etter alle gjeld er nedbetalt, deles ut i henhold til mitt testament».

Lagmannsretten fant at den naturlige forståelsen av ordlyden i fullmakten var at de to fullmektigene i fellesskap var gitt en generalfullmakt til å foreta enhver disposisjon av økonomisk og personlig art som de fant nødvendig. Nødvendighetsskjønnet lå hos fullmektigene. Etter lagmannsrettens syn måtte fullmakten videre tolkes slik at det var underforstått at eventuelle disposisjoner måtte være i fullmaktsgivers interesse, og retten la vekt på at fullmakten skulle gjelde fordi fullmaktsgiver ikke selv var «i stand til å ivareta mine interesser». At eventuelle disposisjoner skulle være i hans interesse var

²² Jf. NOU s. 296.

også presisert ved den nærmere angivelsen av de oppgavene fullmektigene skulle utøve hver for seg. Lagmannsretten viste i tillegg til vgml. § 85 første ledd.

Ut fra de konkrete forholdene i saken fant lagmannsretten at det var i fullmaktsgivers «interesse og ønske» at uskifteboet ble skiftet. Lagmannsretten fant derfor at fullmektigene hadde kompetanse til å kreve uskifteboet skiftet.

Denne avgjørelsen er ikke rettskraftig, og saken skal behandles av Høyesterett høsten 2019.

4.3.2 Fremtidsfullmaktenes område og rekkevidde

Om lag to tredjedeler av de stadfestede fremtidsfullmaktene gjelder bare på det økonomiske området. Gjennomgangen av ikke-stadfestede fullmakter tyder på samme fordeling også for fullmakter som ikke er stadfestet.

Dette innebærer at behovet for representasjon på det personlige området i begrenset grad dekkes av ordningen med fremtidsfullmakter, slik denne brukes per i dag. Den praktiske konsekvensen er at det må opprettes vergemål i tillegg til fremtidsfullmakten dersom fullmaktsgiver får behov for bistand til å ivareta sine interesser på det personlige området. Vi har sett saker der fullmektiger ikke kunne søke om sykehjemsplass for fullmaktsgiver fordi fullmakten var begrenset til det økonomiske området, og det derfor måtte opprettes vergemål på det personlige området.

Det grunn til å stille spørsmål ved om begrensningen til det økonomiske området i alle tilfeller er et bevisst valg fra fullmaktsgiverens side. I en av de mest brukte eksempelfullmaktene som finnes på internett, nevnes kun at fullmektigen skal «ivareta mine økonomiske interesser». Det er nærliggende å tro at nettopp bruken av eksempelfullmakten i noen grad har virket styrende på begrensningen til det økonomiske området.

Videre er over 60 % av de stadfestede fullmaktene begrenset også innenfor det økonomiske området. Disse begrensningene samsvarer i de fleste tilfellene med eksemplene som finnes på internett, og det er derfor også her grunn til å stille spørsmål ved om en slik begrensning har vært tilsiktet fra fullmaktsgivernes side.

Begrensninger innenfor det økonomiske området har medført praktiske problemer blant annet i tilfeller der fullmaktsgivers barn har fått fullmakt til å selge fullmaktsgivers bolig og få utbetalt salgssummen, og barna i stedet har ønsket å overta boligen selv. Vi har også sett eksempler på at fullmakten har omtalt en fast eiendoms gårds- og bruksnummer, og det har vist seg at eiendommen består av flere gårds- og bruksnummer eller har et garasjeanlegg med separat gårds- og bruksnummer.

Når det gjelder fremtidsfullmaktenes område og rekkevidde, er det klar forskjell mellom de fullmaktene vi har fått tilgang til, og det advokater opplyser om innholdet i fullmaktene de utarbeider. Det høres ut til at fullmakter som utarbeides av advokater er mer omfattende og generelle, og sannsynligvis vil være mer i tråd med fullmaktsgivers fremtidige behov.

Fullmakter på det personlige området kan ikke gjelde «særlig personlige forhold» hvis dette ikke har særskilt hjemmel i lov, jf. vgml. § 80 tredje ledd. Loven eksemplifiserer at dette gjelder kompetansen til å stemme ved valg, inngå ekteskap, erkjenne farskap, samtykke til donasjon av organer, opprette eller tilbakekalle testament eller samtykke til tvang.

I **LG-2018-166190** var det anført at det å kreve skifte av et uskiftebo var et særlig personlig forhold. Lagmannsretten fant at det å kreve skifte av et uskiftebo er et økonomisk forhold, og ikke et

personlig forhold. Lagmannsretten viste til at både det å sitte i uskifte og det å skifte et uskiftebo, har klare økonomiske elementer. Det ble også vist til arveloven § 24 fjerde ledd som regulerer hvem som kan kreve skifte av et uskiftebo dersom gjenlevende ektefelle er fratatt den rettslige handleevnen på det «økonomiske området». At det å kreve skifte av et uskiftebo er et økonomisk forhold, var også forutsatt av Justisdepartementets lovavdeling i JDLOV-2015-182.

I tillegg bemerket lagmannsretten at den uansett ikke kunne se at det å kreve skifte av et uskiftebo er et «særlig» forhold som det vil være naturlig å sammenligne med de eksemplene som er nevnt i vgml. § 80 tredje ledd, jf. Prop. s. 214, jf. s. 180. Det fremgår av lovforarbeidene at det særlig vil være spørsmål knyttet til en persons helse, frihet og familieliv som må vurderes opp mot begrensningen i bestemmelsen. Slik lagmannsretten så det, var det å kreve skifte av et uskiftebo av en ganske annen karakter enn disse forholdene.

Det var også anført at de to fremtidsfullmektigene var inhabile til å kreve skifte av uskifteboet.

Vergemålsloven har en regel om fullmektigens inhabilitet i § 86, der hovedregelen er at en fullmektig ikke kan representere fullmaktsgiveren i saker der han eller hun ville vært inhabil som verge, jf. vgml. § 34. En verge er inhabil til å handle for den som er under vergemål når vergen eller noen som står vergen nær, har en interesse i saken som strider mot interessene til den som er under vergemål, jf. vgml. § 34 første ledd første punktum.

De to fremtidsfullmektigene var arvinger i uskifteboet, og hadde dermed en interesse i saken. Lagmannsretten understreket at dette ikke i seg selv var tilstrekkelig til at de skulle anses inhabile, fullmektigens interesse må i tillegg stride mot fullmaktsgivers interesser.

Det var ikke gjort gjeldende forhold som tilsa at fullmektigens interesse i å kreve skifte av uskifteboet stred mot fullmaktsgivers interesser. Lagmannsretten kunne heller ikke se at det var holdepunkter i saksforholdet for at det forelå en slik interessekonflikt. Lagmannsretten fant derfor ikke grunnlag for å konstatere at fullmektigene var inhabile.

Denne avgjørelsen er ikke rettskraftig, og saken skal behandles av Høyesterett høsten 2019.

4.3.3 Gaver og forholdet til arveloven

Et av de mest fremtredende trekkene ved innholdet i de fullmaktene vi har lest, er at de omfatter utdeling av verdier fra fullmaktsgiveren, typisk til hans eller hennes barn og eventuelt andre arvinger.

Til sammenligning kan en verge ikke gi gaver utover det som følger av skikk og bruk. Dersom det gjelder større gaver, kreves samtykke av fylkesmannen, selv om en slik gave må anses for å ligge innenfor skikk og bruk. Arveforskudd til livsarving kan bare gis på vegne av den vergehavende hvis det foreligger et særlig behov for det eller hvis det foreligger skriftlige nedtegnelser eller andre holdepunkter for at et slikt forskudd er i samsvar med ønsket til den som er under vergemål, jf. vgml. § 41. Noe forenklet kan man si at mens vergemål skal ivareta den vergehaverens interesser, ivaretar mange av de stadfestede fremtidsfullmaktene i praksis først og fremst livsarvingenes interesser.

Nettopp dette aspektet ved dagens bruk av fremtidsfullmakter er påpekt av både ansatte hos fylkesmenn og advokater som vi har snakket med. Enkelte har også uttrykt bekymring for at ordningen kan undergrave arvelovens pliktdelsregler og vern av fullmaktsgiverens ektefelle eller samboer. Samtidig er det ikke uvanlig at foreldre som har økonomisk mulighet til det, ønsker å gi større gaver og arveforskudd til sine barn.

Fullmaktsgiver kan gi fullmektigen fullmakt til å foreta alle gavedisposisjoner som fullmaktsgiveren selv kunne foretatt som livsdisposisjon. Men når mange av fremtidsfullmaktene i realiteten fremstår som et instrument for forskuttert utdeling av arv, mer enn en privat variant av vergemål, kan det aktualisere forholdet til arvelovgivningingen i større grad enn forutsatt i vergemålslovens forarbeider.

I NOUen er det påpekt at en fremtidsfullmakt «har mange likhetstrekk med et testament» og at begge «skal oppfylles etter at utsteder selv er avskåret fra å overvåke at oppfyllelsen overensstemmer med forutsetningene».²³ Disse uttalelsene ser imidlertid ut til å angå formkrav mer enn innhold. I forlengelsen trekkes reglene for testamenter inn i vurderingen av hvilke formkrav som bør gjelde for fremtidsfullmakter. Departementet påpekte at dersom en gave gis «kort tid før fullmaktsgiverens død, vil reglene om livs- og dødsdisposisjoner etter omstendighetene kunne få anvendelse» og fremhevet at en dødsdisposisjon bare er gyldig om den har testaments form.²⁴ Mulige problemområder i brytningen mellom fremtidsfullmakter, testamenter og lovens arveregler for øvrig er ikke drøftet. Forholdet til fremtidsfullmakter er ikke omtalt i forarbeidene til ny lov om arv og dødsboskifte.

Som eksempel på slike problemområder kan nevnes forholdet mellom en fremtidsfullmakt og et testament, der det er motstrid mellom disposisjonene i de to dokumentene. Et eksempel vi har sett, er at fullmaktsgiver hadde testamentert et større pengebeløp til hvert av barnebarna sine. I fremtidsfullmakten hadde han fastsatt at alle hans midler kunne deles likt mellom hans barn, bortsett fra et mindre kontantbeløp som skulle stå på fullmaktsgiverens konto. Dette kontantbeløpet var mindre enn summen av testasjonen til barnebarna. Noen av hans barn var barnløse, mens andre hadde flere barn, slik at testasjonen til barnebarna innebar en annen fordeling enn arvelovens regler. Dersom fullmektigen i et slikt tilfelle er kjent med testamentet, oppstår spørsmålet om fullmektigen har plikt til å respektere dette, eller om han kan benytte fullmakten fullt ut.

Et annet eksempel er hvilken betydning gavefordelingen i en fremtidsfullmakt skal ha i en vurdering av om avkortning i arven til forfordelte arvinger kan antas å være i samsvar med forutsetningene til arvelateren, jf. arveloven § 38.

Gavedisposisjoner i fremtidsfullmakter kan også aktualisere grensen mellom livs- og dødsdisposisjoner. Dersom en gave anses som en dødsdisposisjon, gjelder arvelovens regler om blant annet livsarvingers pliktdelsarv. For grensedragningen mellom en livsdisposisjon og en dødsdisposisjon er det avgjørende om disposisjonen *innebærer en realitet* for gavegiveren.²⁵ Et spørsmål som dermed oppstår er i hvilke tilfeller en gave har noen realitet for fullmaktsgiveren, dersom gaven etter fullmakten skal gis i en situasjon der fullmaktsgiveren ikke lenger kan ivareta egne interesser (typisk på grunn av langtkommen demens) og har fått fast plass på sykehjem.

4.3.4 Angivelsen av gavene

I dokumentgjennomgangen har vi sett flere eksempler på gavedisposisjoner med et uklart innhold. Særlig gjelder dette rekkevidden av fullmektigens skjønnsmessige spillerom.

Fullmektigen kan gi gaver utover det sedvanlige «bare gis hvis det er angitt særskilt i fullmakten», jf. vgmI. § 87. Ordlyden åpner for at det er tilstrekkelig at fullmaktsgiveren har angitt særskilt at fullmektigen kan gi andre gaver, uten nærmere presiseringer. I lovutvalgets utredning er det

²³ NOU s. 29 og tilsvarende på s. 299.

²⁴ Prop. s. 152.

²⁵ Jf. Rt. 2007 s. 776 og Peter Lødrup og John Asland Arverett (7. utg. 2018) s. 216.

imidlertid uttalt at det «må ... gå klart frem av fullmakten hva gaven skal bestå i og hvem den skal gis til».²⁶ Denne forutsetningen er tilsynelatende moderert i odelstingsproposisjonen. Her står det at «adgangen til å gi gaven» må være særskilt angitt og at dette «innebærer at hvem som er mottaker, og en ramme for gaven eller gavene, *bør* være angitt i fullmakten» (vår utheving).²⁷ Hvorvidt ordet «*bør*» er ment å uttrykke en annen regelforståelse enn den lovutvalget bygget på, er ikke kommentert. Når departementet ikke har drøftet eller begrunnet dette, er det vel grunn til å anta at det ikke mente å foreta noen realitetsendring av lovutvalgets forslag.

På bakgrunn av ordlyden i § 87 og uklarheten i forarbeidsuttalelsene, synes det noe tvilsomt om det er grunnlag for å innfortolke et generelt krav om helt konkrete instruksjoner.²⁸ Enn mer uklart er det hva som i så fall kreves.

Fullmakter må generelt «tolkes i lys av hva som var fullmaktsgivers intensjon ved opprettelsen av fullmakten» og ordlyden i fullmakten «*bør* ikke tolkes utvidende med mindre man har klare holdepunkter for noe annet».²⁹ Selv om en fremtidsfullmakt etter sin ordlyd gir fullmektigen et stort skjønnsmessig spillerom ved utdeling av gaver, kan de konkrete forholdene medføre at visse begrensninger uansett må innfortolkes i selve fullmakten. For eksempel kan fullmaktens øvrige bestemmelser underbygge at fullmaktsgiver mente å likebehandle arvingene sine.

Et eksempel på innhold som kan skape tolkningstvil som følge av endrede forhold, er der fullmakten sier at fullmektigen kan gi gaver «inntil det avgiftsfrie beløp». Arveavgiften er senere opphevet, noe som innebærer at det må vurderes konkret hvordan fullmaktens gavehjemmel skal tolkes.

I en del av fremtidsfullmaktene vi har gått gjennom, er det uklart om angivelsene av gaver tilfredsstiller kravet i vgml. § 87. Vi har sett flere fullmakter som kort slår fast at fullmektigen «kan gi gaver» eller «kan gi forskudd på arv», uten noen nærmere presiseringer. Vi har også sett eksempel på en fullmakt gitt til fullmaktsgiverens eneste barn, der det var fastslått at midler fra salget av fullmaktsgiverens bolig «disponeres av fullmektigen».

Uklarhet på dette området er uheldig, særlig ettersom nettopp gavedisposisjoner spiller en så stor rolle i praksis. Det vil være en fordel om de publiserte malene og eksempelfullmaktene legger opp til at både gavemottaker og beløp, eventuelt rammene for gaveoverføringene, angis klart i fullmakten.

4.3.5 Reservasjon av et minimumsbeløp til sikring av fullmaktsgivers behov

Flere av malene for fremtidsfullmakter som ligger på internett, fastsetter at det skal reserveres et minimumsbeløp på fullmaktsgivers bankkonto før fullmektigen kan gi gaver. Bestemmelsen fungerer som en begrensning av fullmektigens kompetanse til å gi gaver på fullmaktsgiverens vegne.

²⁶ NOU s. 300.

²⁷ Prop s. 218.

²⁸ Sml. Hambro, Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål 01/2019 (Volum 17) s. 75-88 på s. 82-84, som synes å legge til grunn at gavemottaker og en ramme for gaven(e) må være angitt i fullmakten. Han tar imidlertid til orde for at en «en mer generelt formulert ramme for gavens omfang» bør kunne godtas. Sml. også Sande, Linge og Rasmussen, Vergemålsloven med kommentarer s. 675: «Det kreves her at det er angitt konkret hvilke gaver, eventuelt hvilken størrelse, og til hvem fullmektigen har anledning til å gi slike gaver.»

²⁹ NOU s. 295.

Vi har sett mange fremtidsfullmakter som angir slike minimumsbeløp. Det er stor variasjon i beløpenes størrelse, og vi har sett eksempler på beløp som antakelig vil være for lavt til å dekke fullmaktsgiverens behov. Vi har også sett eksempler på gavefullmakter uten slike begrensninger.

I en del tilfeller vil fremtidsfullmakten innebære at fullmaktsgiveren gir fra seg alt han eller hun eier. Både hensynet til fullmaktsgiver selv og samfunnsøkonomiske hensyn tilsier at dette er uheldig.

4.3.6 Salg og overføring av fast eiendom

Nærmere 90 % av de stadfestede fremtidsfullmaktene nevner uttrykkelig at fullmektigen kan eller skal selge fullmaktsgiverens faste eiendom(mer). Få av fullmaktene gir fullmektigen adgang til selv å overta eiendommen i stedet for å selge den.

Vi har sett at både fylkesmenn og Statens kartverk tolker en bestemmelse om at den faste eiendommen kan «selges» bokstavelig.

I en av sakene hadde fullmaktsgiveren utpekt alle barna sine som fullmektiger og gitt dem fullmakt til å selge boligen hennes når hun fikk fast sykehjemsplass. Midlene fra salget skulle deles likt mellom dem. Da fremtidsfullmakten trådte i kraft, ønsket barna å beholde eiendommen i sameie i stedet for å selge den. I forbindelse med søknad om stadfestelse, ble fylkesmannen bedt om å gi veiledning med tanke på hvordan de burde gå frem. Fullmakten ble stadfestet, men i fylkesmannens brev ble det understreket at så lenge ønsket til fullmaktsgiveren var at eiendommen skulle selges og nettoprovenyet fordeles mellom arvingene, ga ikke fremtidsfullmakten anledning til å gjøre andre disposisjoner over eiendommen.

Vergemålslovutvalget fremholdt at fullmakter generelt må «tolkes i lys av hva som var fullmaktsgivers intensjon ved opprettelsen av fullmakten».³⁰ Hvis fullmaktens innhold ellers tilsier at fullmaktsgivers ønske er å tilgodese livsarvingene, og det ikke er noen spesiell grunn til at de ikke bør overta eiendommen, virker det etter vår vurdering for strengt å tolke fullmakten slik at barna ikke kan overta eiendommen i et slikt tilfelle. Spesielt tydelig blir dette dersom fullmektigen er fullmaktsgiverens eneste barn og arving.

Vi har sett eksempel på at fylkesmannen har løst dette ved at det oppnevnes en midlertidig verge som får i mandat å overdra eiendommen til barnet/barna.

4.3.7 Kompetanseforholdet mellom flere fullmektiger

Fullmaktsgiver avgjør fritt hvem fullmakten skal gis til, herunder om den skal gis til én eller flere fullmektiger, jf. vgml. § 78.

I vår gjennomgang har vi sett fullmakter med fra en til fem fullmektiger. Når det er oppnevnt flere fullmektiger, er det vanligste at kompetanseforholdet mellom dem ikke er nærmere regulert. Men i noen tilfeller fastsetter fullmakten at én av fullmektigene skal foreta dagligdagse disposisjoner, f.eks. betaling av fullmaktsgiverens utgifter, mens mer betydningsfulle avgjørelser, typisk salg av fast eiendom, skal tas av fullmektigene i fellesskap.

³⁰ Jf. NOU s. 295.

Når fullmakten ikke regulerer kompetanseforholdet, oppstår spørsmål om hver av fullmektigene på egen hånd kan foreta enhver disposisjon som fullmakten hjemler, eller om alle disposisjoner krever enighet.

Prinsipielt avhenger svaret av en tolkning av den konkrete fremtidsfullmakten. Men ofte gir den svært lite å bygge på. Fullmaktsgiveren gir ganske enkelt person A, B og C rett til å representere ham eller henne. I mangel av holdepunkter for noe annet, synes da den mest nærliggende tolkningen å være at hver enkelt er gitt en selvstendig representasjonsrett. Fylkesmennenes praksis ved utforming av attest tilsier at også fylkesmennene, i hvert fall enkelte av dem, har lagt dette alternativet til grunn.

I en av sakene som vi har gått gjennom, var det uttrykkelig sagt i fremtidsfullmakten at de fire fullmektigene hadde rett til å handle «hver for seg». I attesten var likevel alle fullmektigene nevnt uten kommentar til kompetanseforholdet mellom dem. Fullmektigene hadde i denne saken advokatbistand, og advokaten påpekte i brev til fylkesmannen at det var en nærliggende risiko for at de som blir forelagt attesten, vil oppfatte denne slik at fullmektigene må opptre i fellesskap ved signering av dokumenter o.l. På denne bakgrunnen ba advokaten om en tilleggsattest hvor det fremkommer at fullmektigene kan handle hver for seg, og denne anmodningen ble etterkommet.

Begge de ovenfor nevnte tolkningsalternativene kan utløse en rekke rettslige og praktiske problemer. En forutsetning om enighet blant flere (helt opp til fem) fullmektiger er en tungvint ordning. For betaling av mindre utgifter vil den i de fleste tilfeller også være unødvendig. Til dette kommer at dersom fullmektigene skal disponere i fellesskap, og én av dem dør, er det lagt til grunn i forarbeidene at fullmakten vil falle bort dersom den ikke selv bestemmer noe annet.³¹ På den annen side: Dersom flere fullmektiger er gitt kompetanse til å disponere hver for seg innenfor de samme områdene, er det risiko for kolliderende disposisjoner over det samme formuesgodet. Slike situasjoner må ifølge forarbeidene løses etter alminnelige regler om dobbeltsuksesjon.³²

Dokumentgjennomgangen har vist at over 30 % av de stadfestede fullmaktene utpeker flere enn én fullmektig. Det dreier seg dermed om en betydelig andel og vi anser det som uheldig at svært mange av disse fullmaktene ikke klargjør kompetanseforholdet mellom fullmektigene. Etter vår oppfatning er det også grunn til å tro at mange fullmaktsgivere (og fullmektiger) mangler kunnskap om konsekvensene av å velge flere fullmektiger.

I hvilken grad dette har ført til problemer i praksis er mer usikkert. I de fleste tilfeller er fullmektigene søsken og det er vel rimelig å anta at de selv sørger for en ansvarsfordeling iallfall for de løpende oppgavene og at større beslutninger fattes i fellesskap.

4.4 Stadfestelse – fylkesmannens saksbehandling og kontroll

4.4.1 Kravet om fremleggelse av originaldokument

Stadfestelse av en fremtidsfullmakt forutsetter at fullmektigen legger frem «fremtidsfullmakten», jf. vgml. § 84 andre ledd. I forarbeidene er det påpekt at fullmektigen «må fremlegge fremtidsfullmakten i original for fylkesmannen».³³

I en del tilfeller opprettes originalfullmakten i flere eksemplarer. Hver av disse eksemplarene vil da være en original.

³¹ Jf. NOU s. 295.

³² Jf. NOU s. 296.

³³ Jf. Prop. s. 215.

Vi har funnet en sak der stadfestelse ble nektet fordi det bare ble fremlagt en kopi av fullmakten, men originaldokumentet ble senere funnet igjen og fullmakten stadfestet. Vi har videre sett en god del eksempler på at originaldokumentet er krevd fremlagt før stadfestelse. På den annen side finnes også tilfeller hvor en fullmakt er stadfestet tilsynelatende uten at forarbeidenes forutsetning er fulgt opp.

I våre samtaler med ansatte hos fylkesmennene fikk vi bekreftet at embetene har ulik praksis på dette punktet. Flere ansatte sa at de oppfattet kravet om fremleggelse av originaldokument som tidkrevende og tungvint. Alle fremhevet at utgangspunktet var et krav om original, men noen forklarte at en bekreftet «rett kopi» av fullmakten kunne bli godtatt basert på en totalvurdering. En kopi vi lettere bli godtatt dersom bekræftelsen er av nyere dato.

Kravet om at fremtidsfullmakten skal legges frem i original kan bidra til å unngå falske og forfalskede fremtidsfullmakter. Dessuten hindrer det stadfestelse av en fremtidsfullmakt som er tilbakekalt ved ødeleggelse av originaldokumentet.

Etter vår vurdering må vergemålsloven forstås slik at det kreves fremleggelse av originalfullmakten.

Hambro har påpekt at det kan tenkes at fullmektigen ikke finner originalen av fremtidsfullmakten, og i den sammenhengen trukket en parallell til reglene som gjelder for testamenter:

«Etter al. § 69 kan et testament legges til grunn på et skifte selv om testamentet ikke finnes ved testators død, forutsatt at innholdet kan 'klårleggjast.' Kravet i al. § 69 kan oppfylles ved fremleggelse av en gjenpart av testamentet. Det er ingen grunn til at kravene for stadfesting av en fremtidsfullmakt skal være strengere enn de som gjelder for å godta et testament på et dødsboskifte. Etter vgml. § 85 skal jo fullmektigen fremme fullmaktsgiverens interesser og rettigheter, og etter § 91 kan fullmaktsgiveren settes under vergemål hvis fullmektigen misbruker sin stilling.»³⁴

De lege ferenda er vi i hovedsak enige i disse synspunktene. For eksempel vil en bekreftet kopi som er datert kort tid før søknad om stadfestelse antakelig vært en tilstrekkelig betryggende ordning.

4.4.2 Kontroll av om fullmakten er en fremtidsfullmakt

I en fremtidsfullmakt må det «gå klart frem av fullmakten at den skal gjelde etter at fullmaktsgiveren har kommet i en tilstand som nevnt i § 78», jf. vgml. § 80 annet ledd. Ifølge forarbeidene er det «ikke nødvendig at ordlyden i fremtidsfullmakten er identisk med ordlyden i § 78, men det må etter en tolkning være klart at fullmakten er ment å ha virkning etter at fullmaktsgiveren er blitt ute av stand til å ivareta sine interesser av årsaker som beskrevet i § 78».³⁵

Et slikt klarhetskrav er velbegrunnet, fordi det er en betydningsfull avgjørelse å gi en fullmakt som skal gjelde når man selv ikke lenger er i stand til å ivareta egne interesser. Men et slikt krav er likevel ikke noen garanti for at fullmaktsgiver virkelig mente å gi en fremtidsfullmakt, eller at han eller hun forsto hva dette innebar.

Dokumentgjennomgangen viser at i de aller fleste fullmaktene brukes malenes standardformulering, og denne bygger på lovens ordlyd:

³⁴ Hambro, Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål 01/2019 (Volum 17) s. 75-88 på s. 76.

³⁵ Jf. Prop s. 213-214.

«Undertegnede, [navn] [fødselsnummer] gir herved [navn] [fødselsnummer] fullmakt til i fremtiden å representere meg og handle på mine vegne dersom jeg på grunn av sinnslidelse, herunder demens, eller alvorlig svekket helbred, ikke lenger er i stand til å ivareta egne interesser.»

Fylkesmannens kontroll i forbindelse med søknad om stadfestelse er regulert i vgml. § 84. Denne bestemmelsen nevner ikke vilkåret i § 80 andre ledd. I kommentarutgaven til vergemålsloven er det tatt til orde for at fylkesmannen i behandlingen av en søknad om stadfestelse også må kontrollere om fullmakten etter sitt innhold er en fremtidsfullmakt.³⁶ Standpunktet synes velbegrunnet og dokumentgjennomgangen viser at det er fulgt opp i praksis.

Vi har funnet ca. 10 saker hvor stadfestelse er nektet på grunnlag av at fullmakten etter sitt innhold ikke er en fremtidsfullmakt, fordelt mellom fem ulike fylkesmenn. Blant disse finnes eksempel på at fylkesmannen har vært relativt restriktiv i sin tolkning.

Men vi har også sett noen få eksempler på at dokumenter er stadfestet som fremtidsfullmakter selv om det ikke fremgår klart at fullmakten skal gjelde når fullmaktsgiver ikke er i stand til å ivareta sine egne interesser. I disse sakene hadde dokumentet tittelen «Fremtidsfullmakt», og spørsmålet ble ikke kommentert av fylkesmannen.

4.4.3 Kontroll av formkrav

Formkravene for fremtidsfullmakter fremgår av vgml. § 81. I første ledd heter det at en fremtidsfullmakt skal gjøres skriftlig med to vitner som fullmaktsgiveren har godtatt, og som er til stede sammen og vet at dokumentet skal være en fremtidsfullmakt. Mens vitnene er til stede, skal fullmaktsgiveren skrive under dokumentet eller vedkjenne seg sin underskrift. Vitnene skal underskrive dokumentet mens fullmaktsgiveren er til stede, og etter hans eller hennes ønske.

Vi har funnet ca. 10 saker hvor stadfestelse er nektet som følge av at formkravene i vgml. § 81 første ledd ikke er oppfylt, fordelt på fire ulike fylkesmenn. I de fleste sakene har feilen knyttet seg til vitnene, enten i form av at vitnepåtegning har manglet, at bare ett vitne har undertegnet eller at vitnene ikke har vært til stede sammen.

Gjennomgangen av saker hvor fremtidsfullmakten *ble* stadfestet viser imidlertid at fylkesmannen også i noen av disse sakene har vært i tvil, og har gjennomført nærmere undersøkelser. Prøvingsintensiteten på dette punktet synes å variere.

4.4.4 Særlig om kontroll av vitnehabilitet

Vergemålsloven fastsetter habilitetsregler for vitnene i § 81 annet ledd: Fullmektigen kan ikke være vitne. Det samme gjelder fullmektigens ektefelle, samboer, foreldre, barn og barnebarn.

Vi har sett i dokumentgjennomgangen og hørt fra de ansatte hos fylkesmennene at det er ulik praksis når det gjelder kontroll av vitnehabilitet. De fleste embetene anser lovens vilkår for uttømmende, slik at vitner som ikke omfattes av denne oppregningen, er habile. Andre embeter legger til grunn at ulovfestede habilitetsprinsipper kommer i tillegg til vergemålslovens regel, slik at et vitne kan være inhabil dersom han eller hun har økonomiske interesser i saken selv om vitnet ikke er omfattet av oppregningen i § 81 annet ledd.

³⁶ Jf. Sande, Linge og Rasmussen, Vergemålsloven med kommentarer s. 663.

Vergemålsloven har mindre strenge regler for vitnehabilitets enn det som følger av arveloven § 61 for testamentsvitner. Etter arvelovens regel er disposisjon i testament til fordel for et testamentsvitne ugyldig. Det samme gjelder disposisjon til fordel for vitnets ektefelle, vitnets slektning i rett opp- eller nedstigende linje og vitnets søsken, samt disposisjon til fordel for ektefellen til en så nær slektning av vitnet og for en like nær slektning av ektefellen til et vitne.

Det fremgår av vergemålslovens forarbeider at lovgiver bevisst har satt mindre strenge habilitetsregler for fremtidsfullmaktsvitner enn for testamentsvitner.³⁷

Etter vår vurdering må angivelsen i vgml. § 81 andre ledd av hvem som kan være vitner tolkes som uttømmende. Både ordlyd og forarbeider er klare.

4.4.5 Kontroll av fullmaktsgivers forståelseevne på opprettelsestidspunktet

En fremtidsfullmakt kan opprettes av den som har fylt 18 år «og har evnen til å forstå fullmaktens betydning», jf. vgml. § 79 første ledd. Videre følger det av § 84 andre ledd bokstav a at stadfestelse ikke skal skje hvis «det er klart at fullmaktsgiveren ... manglet evnen til å forstå disposisjonens betydning når fremtidsfullmakten ble opprettet, jf. § 79 første ledd».

Vi har sett i dokumentgjennomgangen og hørt av de ansatte hos fylkesmennene at dette punktet er særlig viktig. Mye av fylkesmannens arbeid med kontroll av fremtidsfullmaktene gjelder nettopp fullmaktsgivers tilstand da fullmakten ble opprettet.

Det fremgår både av dokumentene og samtalene at sakene behandles individuelt og at det gjøres en konkret vurdering i den enkelte sak. I en del tilfeller har fylkesmannen på eget initiativ gjort nærmere undersøkelser.

Flere momenter har betydning for om fylkesmannen gjør undersøkelser:

- Hvor lang tid som har gått fra opprettelsen av fullmakten og til det søkes om stadfestelse. De ulike embetene synes å ha noe ulik praksis for hvor kort tidsforløp som utløser undersøkelser.
- Fullmaktsgivers helsetilstand på stadfestelsestidspunktet, og hvordan den er beskrevet i legeerklæringen. Dersom det fremgår at fullmaktsgiver har hatt demens over flere år, tilsier dette nærmere undersøkelse. Men legeerklæringen kan også medføre at undersøkelser anses unødvendig selv ved relativt kort tidsrom, dersom den opplyser om en akutt forverring av demens eller at demensen har vært sterkt progredierende i tiden frem mot stadfestelsen.
- Selve demenstypen kan gi grunnlag for nærmere undersøkelser, uansett om legeerklæringen ikke sier noe uttrykkelig om sykdomsforløpet.
- Bekymringsmelding fra livsarvinger eller andre nærstående
- Dersom vitnene på fullmakten er tilgodesett og har en egeninteresse i at fullmakten blir stadfestet, kan også det tilsa nærmere undersøkelser.

Når fylkesmannen gjør nærmere undersøkelser, består det oftest i å innhente legeerklæring om fullmaktsgivers tilstand på opprettelsestidspunktet. Dette skjer enten ved at fylkesmannen ber fullmektigen om å innhente en slik erklæring, eller ved at fylkesmannen tar kontakt direkte med fullmaktsgiverens fastlege eller lege ved sykehjemmet. Dersom fullmaktsgiveren ikke har noen lege som kan uttale seg om fullmaktsgivers tilstand ved opprettelsen, innhentes det gjerne legejournaler

³⁷ Prop. s. 214.

fra denne perioden. Dersom det anses nødvendig, har fylkesmannen i tillegg bedt om uttalelser fra vitnene.

Samtidig har vi sett eksempler på at fullmakter har blitt stadfestet uten legeerklæring om forståelseevnen ved opprettelsen, selv om det bare har gått 2-3 måneder før søknaden ble sendt og legeerklæringen om fullmaktsgivers aktuelle helsetilstand slår fast at vedkommende er dement.

Vårt inntrykk er på denne bakgrunnen at det er varierende hvor nøye fylkesmennene kontrollerer fullmaktsgivers tilstand ved opprettelsen, og hvor strengt kravet om å forstå fullmaktens innhold tolkes.

Fylkesmennene har også ulik vurdering av bevisverdien av at vitnene har skrevet under på at fullmaktsgiver hadde evnen til å forstå fullmaktens betydning. Vergemålsloven krever ikke at vitnene skal gi noen slik opplysning, men i § 82 annet ledd står det at vitnene i påskrift på dokumentet *bør* opplyse om fullmaktsgiveren har opprettet fullmakten av fri vilje og hadde evne til å forstå betydningen av handlingen, og om eventuelle andre forhold som kan ha betydning for fullmaktens gyldighet. I noen tilfeller ser det ut til at vitnenes opplysninger tillegges stor betydning, i andre tilfeller liten. Det kan også være at bevisverdien som fylkesmannen legger til grunn avhenger av hvem vitnet er. Opplysningene har størst vekt når vitnet ikke har noen egeninteresse i saken, eller når vitnet har spesielle forutsetninger for å vurdere fullmaktsgivers tilstand, for eksempel ansatte på sykehjemmet der fullmaktsgiver bor.

Etter vår vurdering er det uheldig at fylkesmennes praksis ser ut til å sprike på et så sentralt punkt i fremtidsfullmaktens ordning. Lovens ordlyd tilsier at stadfestelse ikke skal skje bare dersom det er «klart» at fullmaktsgiveren manglet evnen til å forstå disposisjonens betydning. I forarbeidene står det at fylkesmannen «kan ikke forutsettes på eget tiltak å utrede om fullmaktsgiveren hadde rettslig handleevne» da fremtidsfullmakten ble opprettet.³⁸ I enkelte saker mener vi at fylkesmannen har gått lengre i kontroll og innhenting av legeerklæringer og vitneuttalelser enn det som følger av loven og forarbeidene.

4.4.6 Kontroll av fullmektigens egnethet

Det er opp til fullmaktsgiver å velge hvem som skal være fullmektig, og fullmaktsgiveren har risikoen for dette valget. Vergemålsloven stiller ikke krav til fullmektigens kompetanse, erfaring eller forhold til fullmaktsgiveren. Det eneste loven krever er at fullmektigen på det tidspunktet fullmakten tretr i kraft har fylt 18 år og ikke er satt under vergemål, jf. vgml. § 79 annet ledd. Dessuten kan en juridisk person ikke utpekes til fullmektig. Vi har sett flere eksempler på at en advokat er utpekt til fullmektig, men det er da mennesket og ikke advokatfirmaet som er fullmektig.

Fullmaktsgivers frie valg av fullmektig og den svært begrensede kontrollen av valget er et punkt der fremtidsfullmaktens ordning skiller seg klart fra vergeordningen. Verger oppnevnes av fylkesmannen, jf. vgml. § 25 første ledd. Den som oppnevnes som verge må være egnet for vervet, og må legge fram politiattest, jf. § 28 første og annet ledd.

Det er likevel en viss kontroll av fullmektigen i forbindelse med stadfestelse av fremtidsfullmakten, fordi fylkesmannen ikke skal stadfeste fullmakten hvis det er grunn til å anta at fullmektigen ikke er egnet for oppdraget, jf. vgml. § 84 annet ledd bokstav c.

³⁸ Jf. Prop. s. 216.

I § 84 annet ledd bokstav a og b står at fremtidsfullmakten ikke skal stadfestes hvis det er «klart» at fullmaktsgiver eller vitnene ikke fylte lovens vilkår, mens det etter bokstav c er tilstrekkelig at det «er grunn til å anta» at fullmektigen ikke er egnet for oppdraget. Vårt inntrykk er imidlertid at det i praksis skal mye til for at fullmakten ikke stadfestes etter bokstav c, og denne praksisen synes å harmonere med lovgivers forutsetninger.

I proposisjonen står det at ettersom fullmaktsgiveren selv har valgt fullmektigen, har fylkesmannen vanligvis ingen grunn til å prøve dette valget nærmere. Dette blir bare aktuelt hvis fylkesmannen, ved innhenting av synspunkter fra pårørende eller på annen måte, blir klar over omstendigheter som kan innebære at fullmektigen ikke vil ivareta fullmaktsgiverens interesser i tråd med fremtidsfullmakten. Det kan for eksempel være at fullmektigen er under vergemål, jf. § 79 annet ledd første punktum, at hun eller han tidligere er straffedømt for økonomisk utroskap, eller at det har inntrådt andre begivenheter som gjør at fullmektigen ikke lenger kan anses egnet til oppdraget.³⁹

Vi har bare funnet én sak der en fullmakt ikke ble stadfestet fordi fylkesmannen fant grunn til å anta at fullmektigen ikke var egnet for oppdraget.

Den norske ordningen er her i tråd med føringene som gis i Explanatory Report til Europarådets rekommandasjon, der det heter i forbindelse med prinsipp nr. 12 om *Supervision*:

“The starting point is that the decision to appoint a trusted attorney and to confer upon him or her power to act is a calculated risk taken by a capable grantor, with the result that the attorney is allowed, as a rule, to do whatever he or she decided within the scope of the powers conferred with the grantor’s capital, income and property once the latter becomes incapacitated. ... An essential feature of a continuing power of attorney is therefore that public authorities are not automatically and routinely involved in supervising all actions of the attorneys” (punkt 160).

4.4.7 Kontroll av fullmaktsgivers helsetilstand og evne på ikrafttredelsestidspunktet

En fremtidsfullmakt trer i kraft først når fullmaktsgiveren «på grunn av sinnslidelse, herunder demens, eller alvorlig svekket helbred ikke lenger er i stand til å ivareta sine interesser innen de områdene som omfattes av fullmakten», jf. vgml. §§ 78 jf. 83 første ledd. For at fylkesmannen skal kunne stadfeste en fremtidsfullmakt, må den være trådt i kraft, jf. § 84 første ledd. Videre er det et vilkår for stadfestelse at fullmektigen legger frem en legeerklæring om fullmaktsgiverens aktuelle helsetilstand, jf. vgml. § 84 tredje ledd.

Saksgjennomgangen viser at vilkåret om fremleggelse av legeerklæring om aktuell helsetilstand følges konsekvent opp av fylkesmannen.

Innholdet i legeerklæringene er varierende. Noen gir en grundig og detaljert redegjørelse for de ulike aspektene ved, og konsekvensene av, fullmaktsgiverens tilstand. Andre slår kort fast at fullmaktsgiveren «er dement» eller «mangler samtykkekompetanse».

Det finnes tilfeller der fylkesmannen har nektet å stadfeste med henvisning til at vilkårene i vgml. § 78 ikke har vært oppfylt, også der legeerklæring er sendt inn. Dette ser ut til å gjelde særlig ved fysisk svekkelse. I en sak var legeerklæring opprettet samme dag som fullmakten og forklarte at fullmaktsgiveren hadde svekkelse i ben og gangvansker, begynnende hjertesvikt og behov for følge

³⁹ Prop. s. 216.

ved de fleste aktiviteter og daglige rutiner. Fylkesmannen nektet stadfestelse med henvisning til at de dokumenterte fysiske helseplagene ikke oppfylt vilkåret «alvorlig svekket helbred».

Vi har også sett en del eksempler på at fylkesmannen har bedt om en mer utfyllende redegjørelse fra legen, herunder ved å be legen gi en særskilt vurdering av fullmaktsgiverens evne (og ikke bare tilstand). Hovedinntrykket er likevel at legeerklæringene aksepteres og legges til grunn. De fremlagte legeerklæringene viser samtidig at en del leger fremdeles er lite kjent med fremtidsfullmakter og vilkårene for ikrafttredelse. Inntrykket støttes av våre samtaler med ansatte i fylkesmannsembeter. Flere har tatt til orde for at man bør ha et standard skjema for slike legeerklæringer, hvor det fremgår hva det er legen skal uttale seg om.

Videre tilsier dokumentgjennomgangen og samtalene med ansatte hos flere fylkesmenn at vilkårene for ikrafttredelse oppleves som enklere å håndtere enn spørsmålet om fullmaktsgiveren hadde den nødvendige forståelsesevnen på opprettelsestidspunktet. En reservasjon gjøres for alternativet «alvorlig svekket helbred», hvor regelen oppleves som noe uklar.

I forarbeidene fremgår det at «alvorlig svekket helbred» sikter til «alle former for alvorlig helsesvikt som kan medføre at en person ikke selv kan ivareta sine interesser». En slik helsesvikt vil «oftest være av fysisk karakter». Det må også være årsakssammenheng mellom den medisinske tilstanden og personens manglende evne til å ivareta sine interesser.⁴⁰ For den konkrete vurderingen av om svekkelsen er tilstrekkelig alvorlig gir rettskildene lite veiledning.

Det er også ulik oppfatning blant fylkesmennene av når en person som er kognitivt klar (og dermed i stand til å gi vanlige fullmakter) kan være ute av stand til å ivareta sine interesser på grunn av alvorlig svekket helbred, jf vgml. § 78.

I dokumentgjennomgangen har vi sett et eksempel på at fylkesmannen har påpekt at fullmaktsgiveren er kompetent til gi vanlige fullmakter, og dermed i stand til å ivareta egne interesser på tross av den fysiske svekkelsen. Stadfestelse ble nektet selv om legeerklæringen forklarte at fullmaktsgiveren hadde langtkommet Parkinson sykdom og var fullt pleietrengende. Samtidig finnes saker der fremtidsfullmakten er stadfestet på grunn av alvorlig svekket helbred, uten at fullmaktsgiveren har vært kognitivt svekket. I en av disse sakene ble det vist til at helsetilstanden gjorde det vanskelig å undertegne dokumenter.

Søknader om stadfestelse av en fremtidsfullmakt ved alvorlig svekket helbred alene er ikke svært praktisk. Etter vår vurdering er det likevel behov for rettsavklaring på dette punktet, særlig sett i lys av at praksis og regelforståelsen hos fylkesmennene er uensartet.

Som det har fremgått, er det noen grad av uklarhet og til dels varierende praksis også når det gjelder vilkårene for ikrafttredelse. Dette er imidlertid et mindre problem enn uklarhet og varierende praksis knyttet til gyldighetsvilkårene. Grunnen er at dersom legens erklæring om fullmaktsgivers evne på det anførte ikrafttredelsestidspunktet ikke er tilfredsstillende, kan fullmektigen innhente en ny legeerklæring. Og dersom vilkårene for ikrafttredelse faktisk ikke er oppfylt, kan fullmektigen sende en ny søknad om stadfestelse, med en ny legeerklæring, dersom fullmaktsgiverens tilstand forverres. Dette stiller seg annerledes der stadfestelse nektes på grunn av manglende forståelsesevne ved opprettelsen eller brudd på formkravene. Når fullmaktsgiveren først har kommet i en tilstand som beskrevet i vgml. § 78, er det for sent å reparere disse forholdene.

⁴⁰ Prop. s. 212.

Endelig nevnes at det i teorien er hevdet at vilkåret om fremlagt legeerklæring om aktuell helsetilstand kan by på praktiske problemer fordi fullmektigen ikke har hjemmel til å tvinge med seg fullmaktsgiver til lege.⁴¹ Vi kan ikke se at dette har vært et problem i praksis.

4.4.8 Utforming av attest

Ved stadfestelse av en fremtidsfullmakt, utsteder fylkesmannen en attest til fullmektigen(e), jf. vgml. § 84 fjerde ledd.

I dette punktet begrenser vi oss til å kommentere attestens gjengivelse av fullmaktens rammer og nærmere innhold.

Den vanligste varianten ser ut til å være at rammene og innholdet i fremtidsfullmakten gjengis ordrett i attesten, med anførselstegn som markerer at det er sitat. Det finnes likevel noen eksempler på at fylkesmannen har gjengitt innholdet med egne ord.

Dokumentgjennomgangen viser også at det finnes noen få eksempler på at innholdet etter vår vurdering er endret ved utformingen av attesten, enten som følge av omskriving eller som følge av at deler av innholdet er utelatt.

I et av tilfellene bestemte fullmakten at fullmektigen skulle ivareta fullmaktsgiverens økonomiske interesser, og listet opp konkrete disposisjoner som var omfattet. Etter vår vurdering er fullmakten mest nærliggende å forstå som en begrenset fullmakt på det økonomiske området. I attesten ble det likevel lagt til grunn at fullmektigen var gitt «mandat til å ivareta [fullmaktsgiveren] sine personlige og økonomiske interesser ...» uten at de konkrete oppgavene ble nevnt. I et annet tilfelle var fullmektigen gitt mandat til å selge fullmaktsgiverens faste eiendom etter at fullmaktsgiveren hadde fått fast sykehjemsplass. I attesten var det angitt at fullmakten omfattet salg av fast eiendom, men vilkåret om fast sykehjemsplass var utelatt.

Etter vår vurdering bør innholdet i alle tilfeller gjengis ordrett, med markering av at det er sitat. En omformulering innebærer at det er saksbehandlerens *tolkning* av fullmakten som presenteres i attesten, og ved enhver omformulering risikerer man at innholdet endres.

En alternativ ordning, som ville gi sikkerhet mot en misvisende angivelse av fullmaktens innhold og som i tillegg kan være ressursbesparende for fylkesmennene, er at fylkesmannen ved stadfestelse stempler den originale fullmakten i stedet for å utferdige en separat attest.

Ettersom de fleste fullmaktene er kortfattede og innholdet i praksis gjengis i sin helhet i de fleste attester, synes det ikke å være vektige praktiske motargumenter. En stemplingsordning bør imidlertid ha en unntakshjemmel, slik at fullmektigen kan be om særskilt attest i tilfeller der selve fullmakten inneholder særlig sensitiv informasjon som fullmektigen kan ha gode grunner for ikke å ville fremvise for enhver tredjepart. Et eksempel kan være at banken ikke trenger innsyn i eventuelle bestemmelser om helsemessige forhold for å gi fullmektigen tilgang til bankkonti.

⁴¹ Jf. Hambro, Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål 03 / 2013 (Volum 11) s. 160-218 på s. 194.

4.4.9 Kontroll av fullmektigens utøvelse av fullmakten etter stadfestelse

Fylkesmannen foretar ingen fortløpende kontroll av fullmektigens utøvelse av fullmakten etter at den er stadfestet. Utgangspunktet er at fullmaktsgivers selvbestemmelsesrett slik den er uttrykt i fremtidsfullmakten skal respekteres.

I noen tilfeller har fullmaktsgiver fastsatt at fullmektigen skal ha regnskaps- eller opplysningsplikt overfor en tredjeperson, jf. vgml. § 90 første ledd, for eksempel en slektning av fullmaktsgiver eller en advokat. I så fall er det opp til den som skal ha opplysningene eller regnskapet å påse at fullmektigen oppfyller denne forpliktelsen.

Men loven gir også fylkesmannen en hjemmel til å pålegge fullmektigen å legge frem opplysninger om fullmaktsforholdet. Fylkesmannen kan pålegge fullmektigen å føre regnskap og gi fylkesmannen innsyn i dette der det er nødvendig for å sikre fullmaktsgiverens interesser, jf. § 90 annet ledd. Det følger av forarbeidene at fylkesmannen ikke skal føre kontroll med fullmektigen av eget tiltak, men etter en konkret vurdering kan gripe inn på grunnlag av henvendelser som gir grunn til å undersøke om fullmaktsgiverens interesser ivaretas i samsvar med fremtidsfullmakten.⁴²

Vi har sett noen få eksempler på at fylkesmannen har pålagt fullmektigen å legge frem opplysninger eller å føre regnskap. Loven har ingen sanksjoner mot brudd på pålagt opplysnings- eller regnskapsplikt. Men dersom fullmektigen ikke overholder et slikt pålegg fra fylkesmannen, kan det være et argument for at fylkesmannen bør vurdere vergemål etter § 91.

Fylkesmannen har hjemmel til å opprette vergemål for fullmaktsgiveren og tilbakekalle fremtidsfullmakten i vgml. § 91. Dette kan skje etter begjæring av de personer som er nevnt i § 56, det vil si fullmaktsgiver, hans ektefelle/samboer, foreldre, nærmeste livsarving eller søsken, eller behandlende lege/tilsynslege. Fylkesmannen kan også opprette vergemål av eget tiltak.

Ved vurderingen av om det er behov for vergemål, skal det legges vekt på om fullmektigen ivaretar fullmaktsgiverens interesser som forutsatt i fremtidsfullmakten, og om det er behov for ytterligere bistand, jf. § 91 annet ledd.

Lovforarbeidene presiserer at det ikke er tilstrekkelig for å opprette vergemål at fylkesmannen er uenig i rammene for oppdraget eller hvordan fullmektigen utfører det, eller at det er en konflikt mellom fullmaktsgivers pårørende, så lenge fullmektigen ivaretar fullmaktsgiverens interesser. Vergemål vil bare være aktuelt hvis det foreligger en misbruksituasjon, der det er en konflikt mellom fullmektigen og fullmaktsgiveren eller der fullmaktsgiverens hjelpebehov av andre grunner ikke blir forsvarlig ivarett.⁴³

Vi har sett noen få saker der det er konflikt mellom fullmektigen og andre nærstående/arvinger av fullmaktsgiver. I slike tilfeller ser det ut til at fylkesmannen legger vekt på om konflikten var oppstått før fullmakten ble skrevet og var kjent for fullmaktsgiver. Dersom så var tilfelle, og fullmaktsgiver på tross av dette har valgt fullmektigen, opprettholdes fullmakten. Men dersom konflikten har oppstått eller har forverret seg i ettertid, er det noen få eksempler på at det er opprettet vergemål for fullmaktsgiver og fremtidsfullmakten er opphevet.

⁴² Prop. s. 219.

⁴³ Prop. s. 219-220.

4.5 Forholdet til nærstående representasjonsrett

Vedtakelsen av vergemålsloven innebar at en ny legalfullmakt ble innført i norsk rett: nærståendes representasjonsrett etter vgml. § 94.

Legalfullmakt for nærstående ble vurdert av vergemålslovutvalget, men ikke foreslått, under henvisning til rettssikkerhetshensyn og fare for misbruk.⁴⁴ Departementet gikk likevel inn for en slik ordning og viste til at det var i samsvar med anbefaling i utkastet til Europarådets rekommandasjon om fremtidsfullmakter. Videre bygget departementet på at en legalfullmakt ville dekke et praktisk viktig behov og var fordelaktig ut fra samfunnsøkonomiske hensyn. Faren for misbruk ble ansett som lav dersom fullmaktens virkeområde ble gjort begrenset.⁴⁵

Vgml. § 94 fastslår at «nærstående» har rett til å representere et familiemedlem som på grunn av sinnslidelse, herunder demens, eller alvorlig svekket helbred ikke lenger er i stand til å ivareta sine økonomiske interesser. Vilkårene er sammenfallende med vilkårene for ikrafttredelse av en fremtidsfullmakt, med den forskjell at for § 94 er det bare er det bare familiemedlemmets evne til å ivareta sine *økonomiske* interesser som er relevant.

Den nærstående har etter bestemmelsens første ledd rett til på familiemedlemmets vegne å foreta «økonomiske disposisjoner som gjelder familiemedlemmets bolig og daglige underhold». Den nærstående har også rett til å sørge for betaling av offentlige skatter og avgifter og av forpliktelser som følger av gyldige låneavtaler familiemedlemmer har inngått. Endelig kan den nærstående si opp betalingsoppdrag som nevnt i vgml. § 93. Av fjerde ledd fremgår videre at vgml. § 85 gjelder tilsvarende for nærstående med representasjonsrett etter § 94. Det betyr at representasjonsretten skal utøves med sikte på å fremme familiemedlemmets interesser og rettigheter. Den nærstående skal også høre familiemedlemmet før avgjørelser blir tatt m.v.

Som nærstående etter § 94 regnes a) ektefelle eller samboer, b) barn, c) barnebarn og d) foreldre, forutsatt at vedkommende er fylt 18 år og ikke er under vergemål, jf. § 94 annet ledd første punktum.

En nærstående har bare representasjonsrett dersom samtlige medlemmer med høyere prioritet skriftlig har frasagt seg retten til å representere familiemedlemmet, jf. § 94 annet ledd annet punktum.

Representasjonsretten etter § 94 gjelder ikke dersom det er oppnevnt verge for familiemedlemmet, og heller ikke i den utstrekning forholdet omfattes av en fremtidsfullmakt, jf. bestemmelsens tredje ledd.

Nærståendes representasjonsrett gjelder altså ikke parallelt med en *generell* fremtidsfullmakt. Derimot kan den gjelde parallelt med en fremtidsfullmakt som omhandler andre områder, eksempelvis en fremtidsfullmakt som er begrenset til å omhandle salg av fast eiendom eller rent personlige forhold.

Lovgiver har gjennom vedtakelsen av vgml. § 94 gitt et rettsgrunnlag som potensielt kan ha stor praktisk betydning. Det er imidlertid få eller ingen eksempler på at representasjonsretten gjør at fremtidsfullmakter som er sendt inn til fylkesmannen i realiteten er overflødige. Vgml. § 94 kan heller ikke anses for å redusere det generelle behovet for fremtidsfullmakter i særlig stor grad. Vi vil i det følgende begrunne standpunktet.

⁴⁴ Jf. NOU s. 72-73.

⁴⁵ Jf. Prop. s. 160.

For det første gjelder legalfullmakten bare på det økonomiske området og går til nærstående i henhold til loven, mens en fremtidsfullmakt kan gjelde også på det personlige området og kan gis til den fullmaktsgiveren ønsker. Legalfullmakten gir heller ikke fullmektigen en rett til rimelig vederlag eller utgiftsdekning.

Gjennomgangen av fremtidsfullmaktene som er sendt inn til fylkesmannen har også vist at de aller fleste inkluderer fullmakt til å selge fast eiendom og/eller gi større gaver på fullmaktsgiverens vegne. Dette er disposisjoner som faller utenfor anvendelsesområdet til § 94.

Heller ikke i de ytterst få tilfellene der fremtidsfullmakten er begrenset til bestemte betalinger på fullmaktsgiverens vegne, synes vgml. § 94 å gjøre fremtidsfullmakten overflødig.

Den vanlige formuleringen, som finnes i de ulike eksempelfullmaktene, er at fullmektigen skal «betale mine utgifter». Etter sin ordlyd er en slik fullmakt ikke begrenset til bestemte typer utgifter, og avgrenses primært av pålegget i vgml. § 85 om at fullmektigen skal fremme fullmaktsgiverens interesser og rettigheter m.v. Det er neppe noe i veien for at utgifter som ligger utenfor fullmaktsgiverens «bolig og daglige behov» kan være omfattet.

Rekkevidden til vgml. § 94 er derimot svært begrenset. I forarbeidene fremgår at lovgivers forutsetning har vært at det dreier seg om «enkle, dagligdagse disposisjoner» og at hjemmelen er ment å være «meget snever, slik at den bare omfatter strengt nødvendige disposisjoner som gjelder bolig og dagligliv».⁴⁶ Det er også uttalt at bestemmelsens første ledd første punktum omfatter «sedvanlige og rutinemessige disposisjoner i tilknytning til en persons grunnleggende behov, og som utgjør en forutsetning for at vedkommende skal kunne opprettholde sin levestandard». Som eksempler nevnes blant annet betaling av husleie, strøm, forsikringer, mat, klær, aviser, TV, telefon, medisiner, hygieneartikler, lege, tannlege og transport. Det er understreket at nærstående *ikke* kan foreta økonomiske disposisjoner som «ikke er av dagligdags karakter for familiemedlemmet som representeres». I dette er det opplyst å ligge at den nærstående «ikke kan kjøpe eller selge eiendeler utover rene forbruksartikler». Den nærstående kan likevel anses kompetent til å erstatte en eiendel som er ødelagt, for eksempel en TV, men da av «tilsvarende standard».⁴⁷

Vår undersøkelse blant bankene tilsier at vgml. § 94 tolkes restriktivt også i praksis.

Inntrykket er videre at en del av bankene har lagt seg på en restriktiv linje når det gjelder den nærståendes tilgang til familiemedlemmets bankkonti.

I forarbeidene er det uttalt at den nærstående «må tillates å disponere familiemedlemmets bankkonti i den utstrekning dette er nødvendig for å utføre sine oppgaver».⁴⁸ Vanlig bankpraksis synes likevel å være at nærstående ikke, på grunnlag av vgml. § 94, får full disposisjonsrett til familiemedlemmets bankkonto. En av de nasjonale bankene vi har snakket med, har begrunnet dette med at det ikke er mulig å begrense uttak fra konto til utgifter som omfattes av bestemmelsen. Banken opplyste også at en måte å løse dette på, er at det opprettes en særskilt konto i familiemedlemmets navn, hvor det overføres et beløp ut i fra det behovet legalfullmektigen har dokumentert. Hvorvidt det da skal gjøres enkeltoverføring eller et fast trekk for en gitt periode vil avhenge av dokumentert behov.

Spørsmålet om hvilken tilgang til bankkonti vgml. § 94 gir den nærstående har også vært oppe i Finansklagenemnda. I FinKN-2017-582 var spørsmålet om klager som legalfullmektig hadde krav på

⁴⁶ Jf. Prop. s. 160.

⁴⁷ Jf. Prop. s. 222.

⁴⁸ Jf. Prop. s. 222.

tilgang til familiemedlemmets nettbank. Klageren gjorde gjeldende at nettbanktilgang til farens konti var nødvendig for å utført oppgavene som legalfullmektig på en enkel og hensiktsmessig måte. Han krevde ikke full nettbanktilgang, kun en begrenset tilgang som ga mulighet for å betale regninger o.l. Finansklagenemnda viste til at en slik tilgang ikke ligger innenfor bankens eksisterende nettbankløsning og fant at nemnda «ikke kunne pålegge eller anmode banken om å tilpasse sin nettbankløsning til klagerens behov».

Vårt inntrykk er at en del banker på denne bakgrunnen anbefaler kunder som ønsker å gjennomføre transaksjoner med hjemmel i vgml. § 94, å få opprettet vergemål for familiemedlemmet. Banken forholder seg da til legalfullmakten som en midlertidig løsning.

Bankpraksis er likevel ikke helt ensartet. En av de lokale sparebankene vi har snakket med, har inntatt i sine generelle vilkår for innskudd og betalingstjenester at en legalfullmektig etter vgml. § 94 «vil normalt kunne inngå avtale om e-bank og betalingskort for typiske brukskontoer der innestående vanligvis ikke er større enn det som normalt anses nødvendig for å dekke slike utgifter».

Det ser ut til at selv om det store flertallet av utgiftene som er aktuelle å betale på vegne av familiemedlemmet skulle være omfattet av vgml. § 94, fremstår bruk av § 94 mer tungvint i praksis enn bruk av fremtidsfullmakt.

4.6 Tinglysing

Spørsmål om tinglysing av fremtidsfullmakter oppstår i to ulike situasjoner:

Når fylkesmannen har stadfestet en fremtidsfullmakt og utstedt attest om dette, skal stadfestingen registreres i samsvar med § 77, jf. vgml. § 84 femte ledd annet punktum. Det betyr at fullmakten skal registreres blant annet i løsreregisteret, grunnboka og andre realregistre, Enhetsregisteret, Foretaksregisteret, Verdipapirsentralen og Folkeregisteret.

Fylkesmannen sender rutinemessig fremtidsfullmakten til registrering i forbindelse med stadfestelsen.

Den registreringen av fremtidsfullmakter som i praksis er viktigst, er tinglysing i grunnboka når fullmaktsgiver eier fast eiendom. Selv om dette ikke uttrykkelig fremgår av lovteksten, skjer slik tinglysing bare når fullmakten omfatter disposisjonsrett over fast eiendom.

I praksis har vi sett at spørsmål om tinglysing ofte oppstår i en annen sammenheng, nemlig der en fullmektig i medhold av en fremtidsfullmakt har satt i gang salg av fullmaktsgivers faste eiendom, og denne fremtidsfullmakten ikke er stadfestet. Kartverket krever at fremtidsfullmakten skal være stadfestet for at en fullmektig skal kunne tinglyse disposisjoner over fullmaktsgivers faste eiendom. En slik salgsprosess vil derfor ofte stanse opp i påvente av fylkesmannens stadfestelse. Vi har sett mange eksempler på at eiendomsmeklere eller fullmektiger har henvendt seg til fylkesmannen og bedt om en rask behandling av stadfestelsessaken for å kunne gjennomføre salget.

I slike tilfeller kan Kartverkets krav om stadfesting av fremtidsfullmakten oppleves som byråkratisk og forsinkende.

Etter vår vurdering har likevel Kartverkets krav om stadfesting av fullmaktene gode grunner for seg. Det dreier seg om viktige transaksjoner, og for mange fullmaktsgivere vil den faste eiendommen utgjøre størstedelen av formuen. Dette tilsier at det stilles klare krav til dokumentasjonen for at en fullmektig skal kunne råde over eiendommen.

Kartverket har lempet på sitt tidligere krav om at fullmaktsgivers faste eiendommer må identifiseres med gårds- og bruksnummer i fullmakten. Vi har sett en del tilfeller der dette kravet slo uheldig ut, og etter vår vurdering var det et unødvendig strikt krav.

Kartverket krever fremdeles at fremtidsfullmakten må inneholde informasjon om disposisjonsrett over fast eiendom. Vi har fått opplyst fra Kartverket at en generell økonomisk fullmakt vil gi grunnlag for tinglysing.

Etter vår vurdering er både regelverket om tinglysing av fremtidsfullmakter og Kartverkets praksis tilfredsstillende.

Imidlertid er det behov for bedre informasjon om dette regelverket. Spesielt gjelder det informasjon til både fullmektiger og eiendomsめklere om at tinglysing av fullmektigens disposisjoner over fast eiendom forutsetter at fullmakten er stadfestet, slik at man unngår å komme i tidsnød når salgsprosessen er satt i gang før fullmakten er stadfestet.

Regelverket om tinglysing er dessuten en tydelig illustrasjon på at reglene om stadfestelse er blitt både praktisk og rettslig viktigere enn antatt i forarbeidene til vergemålsloven. Det er behov for en klageadgang i de tilfeller der fylkesmannens ikke-stadfestelse fører til at transaksjoner ikke kan tinglyses, for å sikre rettsikkerhet og rettslikhet.

5. FORSLAG TIL FORBEDRINGER

5.1 Innledning

I SRFs bestilling er vi bedt om å komme med forslag til forbedringer både innenfor dagens regelverk og som regelendringer.

Vårt oppdrag har ikke gitt tid og anledning til å gå grundig inn i en vurdering av de enkelte forslagene, eller å foreta noen gjennomarbeiding med sikte på detaljerte endringsforslag. Vi skal begrenset oss til å gi en oversikt over de forbedringsmulighetene vi har sett, og for noen forslag antyde hvordan de kan gjennomføres.

Vi har tatt utgangspunkt i vår gjennomgang av fremtidsfullmakter som er behandlet hos fylkesmannen og annen informasjon vi har innhentet og presentert i rapportens punkt 2, de internasjonale føringene skissert i punkt 3 og vår vurdering av dagens ordning i punkt 4.

I punkt 5.2 gjennomgår vi forslag til forbedringer innenfor dagens regelverk, og i punkt 5.3 forslag til regelendringer.

5.2 Forbedringer innenfor dagens regelverk

5.2.1 Utarbeide flere og bedre maler/standardfremtidsfullmakter

En svært høy andel av fullmaktene vi har sett er basert på maler og eksempelfullmakter som er hentet fra internett. Dette gjelder både de fullmaktene som er stadfestet og de ikke-stadfestede.

Vi har funnet få fullmakter som er skrevet av advokater, og vi har også funnet tilfeller der advokater ser ut til å ha benyttet maler fra nettet.

Etter vår vurdering er det behov for mer presise og individuelt utformede fullmakter. Dersom fullmakten skal være et reelt alternativ til vergemål, vil det også for mange være behov for at personlige forhold omfattes av fullmakten.

Det bør utarbeides bedre maler som legges ut på www.vergemal.no. I tilknytning til malene bør det lages veiledninger som forklarer de enkelte punktene i fullmaktene.

De ulike alternativene bør klargjøres bedre, kanskje i form av et skjema der fullmaktsgiver kan krysse av for ulike alternativer, og så skrive supplerende tekst der det er nødvendig.

Det må gjøres en kvalitetssikring av formuleringene som brukes, for å få malene så klare og presise som mulig. Når fremtidsfullmakten har trådt i kraft, vil det ofte ikke være mulig for fullmaktsgiver å forklare hva han eller hun har ment med det som står i fullmakten.

For ektepakter er det utarbeidet et skjema av Brønnøysundregistrene. Dette er basert på ekteskapslovens regler, men med litt annerledes ordlyd. Skjemaet har først rubrikker for avkrysning, og deretter felter for fritekst. Kanskje kan dette være en hensiktsmessig måte å utarbeide standarder for fremtidsfullmakter på.

5.2.2 Utarbeide veiledning og mal for legeerklæringer ved opprettelse og ikrafttredelse

Fylkesmennene legger stor vekt på legeerklæringer ved vurderingen av fullmaktsgivers tilstand både da fullmakten ble opprettet og ved ikrafttredelsen.

I noen saker ser det ut til at leger har vært usikre på hvilke vurderinger som skal foretas både i forbindelse med opprettelse og ikrafttreden av fremtidsfullmakter. Det brukes mange ulike formuleringer i legeerklæringene, og i noen tilfeller har fylkesmannen måttet etterspørre en presisering av legens uttalelser.

Det bør utarbeides en veileder for leger om fremtidsfullmakter, der det klargjøres hvilke vurderinger legen skal foreta. Det bør også utarbeides maler for legeerklæringer til bruk både ved opprettelse og ikrafttredelse av fremtidsfullmakter.

5.2.3 Utarbeide mal for fylkesmannens stadfestelsesattest

De ulike fylkesmannsembetene utformer attestene for fullmaktens ikrafttredelse på noe ulik måte. Dette gjelder både hvordan attesten settes opp, hva som gjengis fra fullmakten i attesten og hvordan attesten utformes når det er flere fullmektiger. Vi har også funnet eksempler på at fullmaktens innhold er unøyaktig gjengitt i attester.

Det bør utarbeides en mal for fylkesmannens attest, slik at denne får samme form i alle embeter. Dersom det lages standardmaler for fremtidsfullmaktene, kan disse malene innarbeides i malene for stadfestelsesattestene.

5.2.4 Ensartet praksis og lik informasjon i hele landet

Vi har funnet flere punkter der praksis er ulik mellom fylkesmannsembetene.

Embetene har noe ulik vurdering av når det har gått kort tid mellom opprettelse av en fremtidsfullmakt og forespørsel om stadfestelse, slik at fylkesmannen på eget initiativ finner grunn til å undersøke nærmere rundt fullmaktsgivers evne til å forstå fullmaktens betydning.

Embetene har også ulik praksis når det gjelder hvor strenge krav som stilles til vitnehabilitet, og om inhabilitetsregelen i vgml. § 81 annet ledd forstås som en uttømmende regulering, eller om ulovfestede habilitetsprinsipper kan komme i tillegg.

Det ser også ut til å være ulik praksis med hensyn til om det kreves at fremtidsfullmakten fremlegges i original.

I tillegg er det forskjeller i mer praktiske forhold, som hva slags informasjon som ligger på nettsiden, rutineene for saksbehandling, hvordan stadfestelsessakene prioriteres og utforming av brev og attester.

Det er uheldig at det er ulik praksis og ulik informasjon mellom embetene.

Vi anbefaler derfor at SRF tar grep for å sikre lik informasjon og ensartet praksis i hele landet.

5.2.5 Informasjonsarbeid

Vårt inntrykk er at fremtidsfullmakter er i ferd med å bli et innarbeidet rettsinstitutt og en alminnelig kjent ordning, selv om det naturlig nok er langt igjen før fremtidsfullmakter er like velkjent som testamenter.

Advokater opplyser at de skriver mange fremtidsfullmakter, og at klienter som skal skrive testamenter ofte også etterspør fremtidsfullmakt, eventuelt at advokaten foreslår dette

Det finnes informasjon om fremtidsfullmakter på mange nettsider, herunder www.vergemal.no og fylkesmennenes hjemmesider. Det holdes også mange foredrag og forelesninger om emnet, og det står en del om fremtidsfullmakter i media.

Det er etter vår vurdering viktig at dette informasjonsarbeidet fortsetter.

Noen punkter der vi har sett behov for mer informasjon:

- Formkrav (originalfullmakt, vitner).
- Fordelen med legeattest ved opprettelsen dersom det kan være tvil om fullmaktsgivers evne til å forstå fullmaktens betydning.
- Fremtidsfullmaktens innhold og omfang (økonomiske og personlige, generelle og begrensede) og hvilken betydning dette har.
- Gavedisposisjoner; betydningen av å presisere gavemottaker og gaveomfang.
- Fast eiendom; det bør presiseres hva fullmakten omfatter (om salg av fast eiendom omfattes, og om fullmektigen selv kan overta eiendommen).
- Valget mellom en eller flere fullmektiger, og hvordan forholdet mellom flere fullmektiger bør reguleres.
- Vedvarende fullmakter som alternativ til fremtidsfullmakter.

5.3 Forslag til regelendringer

5.3.1 Innledning

I det følgende skal vi komme med forslag til regelendringer, og også vurdere noen endringsforslag som har vært reist, men som vi ikke er enige i.

Vi skal først se på formkravene for opprettelse av fremtidsfullmakter, og så på innholdet i fullmaktene. Deretter vurderer vi om det bør være en registrerings- eller oppbevaringsordning for

fullmakter. I den forbindelse ser vi også på muligheten for digitale løsninger. Et eget spørsmål er om det bør være en forhåndskontroll av fullmaktene ved en eventuell registreringsordning.

Vi har et eget punkt om fullmaktsgivers rett til å bli hørt når fullmakten er trådt i kraft og fullmektigen skal treffe avgjørelser på vegne av fullmaktsgiver, og hvilken betydning de foreslåtte endringene i vergemålsloven §§ 20 og 33 bør få også for fremtidsfullmaktsforhold.

Til slutt peker vi på noen særspørsmål som kan oppstå når det er fullmaktsgivers ektefelle som er fullmektig.

5.3.2 Bør loven kreve legeerklæring ved opprettelse av fremtidsfullmakt?

Vi har fra flere hold fått innspill om at det bør lovfestes et vilkår om legeerklæring om fullmaktsgivers tilstand på det tidspunkt fremtidsfullmakten ble opprettet. Flere advokater har pekt på at det vil lette prosessen rundt stadfestelse av fremtidsfullmakter. Vi er kjent med at Fylkesmannen i Oslo og Akershus har spilt inn dette forslaget i et brev til SRF 16.08.2018.

Vergemålsloven krever at fullmaktsgiver ved opprettelsen av fremtidsfullmakten har evne til å forstå fullmaktens betydning, jf. § 79. Fylkesmannen skal ikke stadfeste fullmakten hvis det er klart at fullmaktsgiver manglet denne evnen, jf. § 84 annet ledd bokstav a. Spørsmålet er hvordan dette skal vurderes og eventuelt dokumenteres dersom det oppstår tvil om fullmaktsgivers forståelse på opprettelsestidspunktet.

Vår undersøkelse viser at i ca. 25 fremtidsfullmakter ikke ble stadfestet fordi fylkesmannen fant det klart at fullmaktsgiver manglet den nødvendige forståelsen ved opprettelsen av fullmakten.

I forarbeidene til loven hadde vergemålslovutvalget forslått at en legeerklæring om tilstanden til fullmaktsgiveren ved opprettelsen av fullmakten *bør* legges ved fullmakten. Det heter om dette:

«Det kan videre reises spørsmål om det bør være krav til legeerklæring om fullmaktsgiverens helsetilstand ved opprettelsen av framtidfullmakten, enten på selve fullmakten eller som et vedlegg. Når det gjelder testamenter, er det ikke krav til legeerklæring for at testamentet skal være gyldig. Imidlertid kan det i ettertid reises spørsmål om testators tilstand på testamentstidspunktet. Tilsvarende kan situasjonen bli ved framtidfullmakter, typisk hvis fullmakten ble opprettet på et tidlig stadium av en demens, sykdom eller lignende forhold. For å unngå unødvendig tvil om fullmaktens gyldighet i ettertid, vil fullmaktsgiver selv normalt være tjent med at det foreligger en legeerklæring fra opprettelsestidspunktet. Det bør derfor oppfordres til at legeerklæring vedlegges fullmakten. Utvalget er imidlertid av den oppfatning at det ikke bør settes krav om legeerklæring som vilkår for fullmaktens gyldighet.»⁴⁹

Det var denne legeerklæringen, og ikke vitnene, som skulle ta stilling til fullmaktsgivers forståelsesevne. Det heter i utredningen at «Vitnene skal imidlertid ikke måtte ta stilling til om fullmaktsgiver var i en slik mental tilstand at han var i stand til gyldig å opprette en fremtidsfullmakt. Dette bør en legeerklæring uttale seg om».⁵⁰

Justisdepartementet fulgte ikke opp forslaget om en slik *bør*-regel om legeerklæring. Dette ble vurdert slik:

⁴⁹ NOU s. 294.

⁵⁰ Samme sted.

«Departementet går også inn for å sløyfe «bør-regelen» om legeerklæring. Det antas at det ofte vil være uproblematisk å konstatere at fullmaktsgiveren er mentalt i stand til å forstå konsekvensene av en fremtidsfullmakt. Departementet mener det er tilstrekkelig at vitnene gir påskrift på fremtidsfullmakten om fullmaktsgiverens helsetilstand. Er vitnene i tvil, kan de eventuelt vurdere å be fullmaktsgiveren om å innhente en legeerklæring som kan forvises vitnene.»⁵¹

Det fremgår av fylkesmennenes praksis, og vi har fått opplyst i samtalene med dem, at det legges vekt på hvor lang tid som er gått fra opprettelsen av fremtidsfullmakten og til det søkes om stadfestelse. Dess kortere tid som har gått, dess mer usikkerhet er det rundt fullmaktsgivers forståelse ved opprettelsen, og dess nærmere undersøker fylkesmennene.

Vi vil peke på at nettopp denne betydningen av hvor lang tid som er gått, kan tilsi at dette i noen grad er et «oppstartsproblem» mens ordningen er ny, og at det etter hvert vil bli vanligere at det går lengre tid mellom opprettelse og stadfestelse.

Vi legger videre vekt på at det i mange tilfeller vil være helt ukomplisert å fastslå at fullmaktsgiver hadde evnen til å forstå fullmaktens betydning ved opprettelsen.

Til sammenligning kan vi nevne at den nylig vedtatte arveloven har regler om testasjonsevne i § 41 annet ledd, der det heter at en testamentarisk disposisjon er ugyldig hvis testator på grunn av sinnslidelse, demens, rus eller annen psykisk funksjonsnedsettelse på testasjonstidspunktet ikke hadde evne til å forstå eller vurdere disposisjonen.

I gjeldende arvelov er regelen at et testament bør vedlegges en legeerklæring om testators tilstand i de tilfellene det er vedtatt vergemål for testator, jf. § 48 tredje ledd. Arvelovutvalget foreslo en videreføring av bestemmelsen. I høringen viste Røde Kors til at dagsformen kan variere for dem med nedsatt funksjonsevne eller verge, og at det derfor burde være et krav «at det foreligger oppdatert legeattest som omhandler både spørsmålet om de er klare og skjønner betydningen av handlingen og at de har vurderingsevner til å vurdere pro og kontra for sine handlinger slik loven krever at de skal ha». Røde Kors mente at dette kan forhindre mange tvister.

I proposisjonen skrev Justisdepartementet at en legeattest kan være et nyttig og viktig moment i bevisvurderingen når man skal ta stilling til gyldigheten av et testament. Dette kan særlig være aktuelt for en del personer som det er opprettet vergemål for, men ikke for alle.

Samtidig pekte departementet på at det også «vil det være personer uten verge som kan være tjent med å få innhentet en legeattest om tilstanden for å begrense risikoen for tvister. Etter departementets syn er det ikke tilstrekkelig grunn til på dette punktet å ha andre regler for dem det er opprettet vergemål for, enn andre. Departementet går etter dette ikke inn for å videreføre bestemmelsen i § 48 tredje ledd».⁵²

Lovgiver har altså nylig vedtatt å oppheve arvelovens regel om legeerklæring for testamentarisk opprettet av personer med verge. I forarbeidene ble muligheten av å gå i motsatt retning, og kreve legeerklæring for alle som oppretter testament, overhodet ikke nevnt eller vurdert.

Etter vår vurdering bør regelen være den samme for fremtidsfullmakter. Loven bør ikke kreve legeerklæring for alle som skal opprette fremtidsfullmakter. For mange fullmaktsgivere vil dette være unødvendig. Et krav om legeerklæring ved opprettelse av fremtidsfullmakter vil gjøre det mer

⁵¹ Prop. s. 148.

⁵² Prop. 107 L (2017–2018) Lov om arv og dødsboskifte (arveloven) s. 297.

tungvint å opprette slike dokumenter og medføre utgifter, og vil dermed heve terskelen for å opprette fremtidsfullmakter.

Derimot bør fullmaktsgiver sørge for at fullmakten vedlegges en legeerklæring dersom det kan være tvil rundt fullmaktsgivers evne til å forstå fullmaktens betydning. Det vil gjelde spesielt der fullmaktsgiver har høy alder eller har fått en demensdiagnose før fullmakten opprettes. Det er viktig at de som skal opprette fremtidsfullmakter får informasjon om dette, for eksempel i veiledninger knyttet til standardfullmakter på internett.

5.3.3 Habilitetsregler for vitner

Etter vergemålsloven kan fullmektigen ikke være vitne på en fremtidsfullmakt. Det samme gjelder fullmektigens ektefelle, samboer, foreldre, barn og barnebarn, jf. § 81 annet ledd annet og tredje punktum.

Reglene om vitners habilitet er noe annerledes for fremtidsfullmakter enn arvelovens regler for testamentsvitner, ved at kretsen av hvilke vitner som er inhabile er noe snevrere for fremtidsfullmakter. Det fremgår av forarbeidene til vergemålsloven at dette var et bevisst valg fra lovgivers side:

«Tredje punktum utelukker enkelte personer fra å være vitne på grunn av deres tilknytning til fullmektigen. Departementet foreslår på dette punktet en noe snevrere krets enn det som er foreslått av utvalget. Bakgrunnen for dette er praktiske hensyn, og at det for fremtidsfullmakter neppe er behov for så strenge regler som det som gjelder for familiemedlemmer til den som er begunstiget i et testament.»⁵³

Det er noe ulik praksis mellom fylkesmannsembetene når det gjelder praktiseringen av lovens regler om vitnehabilitet. Noen embeter oppfatter vergemålslovens habilitetsregler som uttømmende, mens andre tolker loven slik at den kan suppleres av «alminnelige habilitetsgrunnsetninger».

Fylkesmannen i Oslo og Akershus har i brev til SRF 16.08.2018 foreslått at kravene til vitner bør være tilsvarende som for testamentsvitner. Fullmektigens søsken bør ikke kunne være vitner, og heller ikke vitner som har egeninteresser, f.eks. der fullmektigens svoger/svigerinne undertegner som vitne på en fremtidsfullmakt som omfatter utdeling av arveforskudd til vitnets ektefelle.

Reglene om testamentvitners habilitet endres i den nye arveloven, slik at færre vitner blir inhabile. Etter lovendringen vil ikke testasjoner til fordel for vitnets svigerforeldre, svogere og svigerinner være ugyldige. Etter den nye lovens § 44 er følgende testasjoner ugyldige:

En disposisjon i testamentet til fordel for et av testamentsvitnene er ugyldig. Det samme gjelder en disposisjon til fordel for følgende personer som står vitnet nær:

- a) ektefellen eller samboeren*
- b) ektefellens eller samboerens barn*
- c) slektning i rett opp- eller nedstigende linje eller søsken*
- d) ektefellen eller samboeren til slektning i rett opp- eller nedstigende linje*

Justisdepartementet henviste i proposisjonen til at arvelovutvalget hadde foreslått at habilitetsreglene ikke lenger skulle omfatte disposisjoner til fordel for vitnets svigerforeldre, stebarn, svogere og svigerinner. Departementet uttalte:

⁵³ Prop. s. 214.

«Reglene bør som utgangspunkt omfatte alle de tilfeller der det er en så nær tilknytning mellom vitnet og den som er tilgodesett i testamentet, at det kan være grunn til å reise spørsmål om vitnets troverdighet eller nøytralitet. Hvor nært forhold man har til sin svigerfamilie eller ektefellen eller samboeren til en bror eller søster vil imidlertid variere. Reglene vil dermed være mer eller mindre treffende uansett hvilke familierelasjoner som tas med eller holdes utenfor. Vitnet kan også ha et vel så nært forhold til et familiemedlem som ikke er omfattet av gjeldende lov (for eksempel en nevø eller en tante), som til for eksempel en svigerfar eller en svigerinne. Det samme gjelder personer som står vitnet nær uten å være i familie med vitnet. Dette viser at reglene uansett kan slå tilfeldig ut. Ut fra hensynet til at reglene bør være så enkle som mulig, går departementet inn for å følge opp utvalgets forslag når det gjelder svigerforeldre, svogere og svigerinner. Departementet antar imidlertid at man ofte vil ha et nærmere forhold til et stebarn enn til svigerfamilien for øvrig og foreslår ut fra en helhetsvurdering at stebarn tas med i kretsen av personer som omfattes av reglene om inhabilitet.»⁵⁴

Etter vår vurdering bør reglene om vitnehabilitet være like for fremtidsfullmakter og testamenter. Habilitetsregelen i vergemålsloven bør endres i tråd med regelen i den nye arveloven. Dette vil innebære en utvidelse av hvilke vitner som er inhabile i forhold til gjeldende regler, men ikke en så stor utvidelse som en tilpasning til habilitetsreglene i gjeldende arvelov ville innebære.

5.3.4 Prosessfullmakt

Vi har fra flere hold blitt gjort oppmerksomme på at det er et problem at det etter gjeldende rett ikke er anledning til å gi prosessfullmakt i en fremtidsfullmakt. Vi har fått innspill om dette fra flere advokater, et fylkesmannsembete og behovet er også påpekt i artikkelen «Prosessuell fremtidsfullmakt – en legislativ gråsone» skrevet av Ida C. Stavnes i Tidsskrift for familie-, arve- og barnevernrett 02/2016.

I forarbeidene til vergemålsloven står det at en fullmakts omfang må fastlegges ved tolking, der formålet vil være å komme frem til hva som var fullmaktsgiverens hensikt. Normalt må en fullmakt i økonomiske forhold omfatte blant annet «å representere fullmaktsgiveren overfor forvaltning og domstoler i de spørsmål fullmakten omfatter».⁵⁵

Imidlertid slår en slik forarbeidsuttalelse neppe igjennom overfor klar lovtekst i tvisteloven § 2-2 om prosessdyktighet, som i fjerde ledd sier at dersom en person som ikke er prosessdyktig ikke har verge, skal retten sørge for at det oppnevnes verge. Fullmektiger etter en fremtidsfullmakt er ikke nevnt i tvisteloven.

Det er et praktisk behov for slike prosessfullmakter. For en del fullmaktsgivere vil det være av stor betydning å kunne utpeke en fremtidsfullmektig som får anledning til å representere fullmaktsgiver også i rettsprosesser.

Etter vår oppfatning bør det lovfestes at fullmaktsgiver i en fremtidsfullmakt kan gi prosessfullmakt til fullmektigen.

Det må vurderes nærmere om en fremtidsfullmakt i seg selv skal gi prosessfullmakt på de områder fullmakten dekker, eller om det bør kreves at fremtidsfullmakten uttrykkelig omfatter det å

⁵⁴ Prop. 107 L (2017–2018) Lov om arv og dødsboskifte (arveloven) s. 117.

⁵⁵ Prop. s. 213.

representere fullmaktsgiver i rettslige prosesser. I det siste tilfellet bør det i malene for fremtidsfullmakter være en egen rubrikk for prosessfullmakt, og i veiledningen bør det fremgå klart hva det innebærer.

5.3.5 Forholdet til arvereglene

Svært mange av de fullmaktene vi har lest fastsetter at fullmektigen kan utbetale store beløp i gave/arveforskudd, spesielt etter salg av fullmaktsgivers faste eiendom. I mange fullmakter kan det meste av fullmaktsgivers formue fordeles på denne måten, slik at det bare står igjen et mindre pengebøp på fullmaktsgivers konto.

Vi vil peke på at det bør foretas en nærmere utredning av forholdet mellom fremtidsfullmakter og arverett i slike tilfeller. Det kan være behov for å lovregulere noen av spørsmålene.

- Bør arvelovens regler om livsarvingers plikt del og ektefelles/samboers arverett helt eller delvis gjelde tilsvarende for utdelinger etter en fremtidsfullmakt?
- Bør utbetalinger i en fremtidsfullmakt føre til avkortning i senere arveoppgjør etter fullmaktsgiver? Etter arveloven § 38 skal det skje en avkortning dersom arvelater har gitt en «monaleg gåve» til en av livsarvingene uten at de andre har fått tilsvarende verdier, dersom arvelater har fastsatt det eller det godtgjøres at avkortning vil være i samsvar med arvelaters forutsetninger. Bør utdelinger under en fremtidsfullmakt føre til avkortning utover dette?
- Hva er rettsforholdet mellom en fremtidsfullmakt og et testament? Har en fullmektig plikt til å respektere testamentariske disposisjoner? Kan testamentet ses som et uttrykk for fullmaktsgivers vilje, som fullmektigen plikter å hensynta, forutsatt at han kjenner til testamentet? Har det i så fall betydning om fremtidsfullmakten eller testamentet ble opprettet sist?
- Hvor går grensen mellom livs- og dødsdisposisjoner i en fremtidsfullmakt? Fullmaktsgiver kan i en fremtidsfullmakt angi disposisjoner som skal foretas når han er kommet i en situasjon der han på grunn av sinnslidelse eller alvorlig svekket helbred ikke er i stand til å ivareta sine interesser og i tillegg ha fått fast sykehjemsplass. I hvilke tilfeller vil disposisjonene som da skal foretas ha realitet for fullmaktsgiver?

5.3.6 Sikre fullmaktsgiver et minstebeløp før utdeling

Mange fremtidsfullmakter gir fullmektigen rett til å foreta en utdeling av mesteparten av fullmaktsgivers midler, men slik at det skal stå igjen et beløp på fullmaktsgivers konto. Det varierer hvor stort beløp fullmaktsgiver har satt igjen til eget bruk. I noen tilfeller er beløpet så beskjedent at det er en risiko for at det ikke vil dekke fullmaktsgivers fremtidige behov.

Etter vår vurdering bør vergemålsloven sikre at det avsettes et bestemt minstebeløp til fullmaktsgiver før fullmektigen kan foreta utdelinger utover sedvanlige gaver. Det bør vurderes nærmere hvor høyt et slikt beløp bør være. Fullmaktsgiverne er vant til ulik levestandard og ulikt forbruk. Det er også stor forskjell på hvor stor formue fullmaktsgivere har.

Kanskje kan et passende minstebeløp være tre ganger folketrygdens grunnbeløp. I noen tilfeller vil ikke fullmaktsgivers midler være så store som minstebeløpet, og da vil en utdeling ikke være aktuelt.

Fullmaktsgiver kan naturligvis avsette et større beløp i fremtidsfullmakten dersom han eller hun ønsker det. Noen fullmaktsgivere bestemmer i fullmakten at han eller hun skal bo hjemme lengst

mulig, at fullmaktsgiver ønsker privat pleie eller lignende som vil medføre utgifter. Dette må hensyntas ved beregningen av hvilket beløp som skal reserveres for fullmaktsgiver.

5.3.7 Registrering og oppbevaring av fremtidsfullmakter

Det er ingen offentlig ordning for registrering eller oppbevaring av fremtidsfullmakter. Loven har ingen regler om hvor eller hvordan fullmakten skal oppbevares fra den er opprettet og fram til den trer i kraft.

I forarbeidene til loven ble det vurdert om fremtidsfullmaktene skulle registreres ved opprettelsen. Vergemålslovutvalget skrev:

«Utvalget har vurdert om fullmakten ved opprettelsen bør registreres. Registrering vil medføre at omverdenen kan bli kjent med fullmakten på det tidspunktet den skal komme til anvendelse. Overformynderiet kan ha behov for å kjenne til at en person har opprettet en fremtidsfullmakt. I motsatt fall kan man risikere at det blir opprettet vergemål, selv om fullmaktsgivers intensjon nettopp var å unngå dette ved å opprette en fremtidsfullmakt. Fullmektigen vil også ha behov for å bli kjent med fullmakten. Utvalget er kommet til at det likevel ikke bør stilles krav om at fullmakten skal registreres. Formålet bak reglene om fremtidsfullmakter er at opprettelsen bør være så enkel og letthåndterlig som mulig, slik at personer ikke avholder seg fra å benytte seg av ordningen. Videre er det først og fremst i fullmaktsgivers interesse å informere omverdenen om at han har opprettet en fremtidsfullmakt, og dette har han full anledning til selv om den ikke registreres.»⁵⁶

Justisdepartementet var enig med lovutvalget.⁵⁷

Til sammenligning kan *testamenter* innleveres til oppbevaring i tingretten. Slik oppbevaring har ingen betydning for testamentets gyldighet. Tingretten prøver ikke verken formkrav, testasjonshabilitet eller innhold. Derimot skal ordningen sikre at testamentet fremlegges ved arvelaters død.

Testamenter som leveres inn til tingrettene blir registrert i et sentralt register. Registreringen gjøres i domstolenes elektroniske saksbehandlingssystem («Lovisa»). Dette systemet er felles for alle tingrettene, og testamentsregisteret er dermed landsdekkende.

Før dødsfallet er det bare testator selv som har rett til innsyn i et testament som oppbevares av tingretten.

Ordningen med oppbevaring av testamenter hos tingrettene er mye brukt. Ved utgangen av 2017 var det registrert ca. 139.000 testamenter i Lovisa. Det kommer inn mellom 11.000 og 12.000 nye testamenter årlig. Testamenter tas imidlertid også ut av Lovisa hvert år. Årlig netto økning av testamenter i Lovisa har ligget på mellom 4.000 og 5.000 testamenter.⁵⁸

I 2013 ble det innført en gebyrplikt for oppbevaring av testament hos tingretten. Gebyret utgjør 0,8 ganger rettsgebyret, jf. rettsgebyrloven § 27 c. Det vil si at gebyret i 2018 var på 904 kroner.

Ekteskapsloven krever at bestemte avtaler mellom ektefeller skal inngås i *ektepakts* form. Formkravene er lovfestet i ekteskapsloven § 54, og for å få rettsvern mot ektefellenes kreditorer må ektepakter tinglyses i Ektepaktregisteret ved Registerenheten i Brønnøysund, jf. § 55.

⁵⁶ NOU s. 294.

⁵⁷ Prop. s. 148.

⁵⁸ Prop. 107 L (2017–2018) Lov om arv og dødsboskifte (arveloven) s. 148.

Ektepaktregisteret har utarbeidet et standard skjema som må brukes for å få tinglyst ektepakter. Skjemaet består av avkrysningsalternativer basert på ekteskapslovens regler, og deretter felter for fritekst. Skjemaet ligger på internett, sammen med en «ektepaktveileder» som leder en gjennom skjemaet.

Det arbeides nå med en digital løsning for ektepaktregisteret, se nærmere i neste punkt.

Det tinglyses ca. 5.000 ektepakter i året. Før registrering foretas det en formalkontroll av dokumentet etter tinglysingsforskriften § 7. Det gjøres ingen kontroll av for eksempel dokumentets ekthet, ektefellenes avtalekompetanse eller reelle eierforhold. Ved formalkontrollen er det en høy andel av ektepaktene som nektes registrert, drøyt 20 % av ektepaktene returneres til innsenderen for retting.

Etter vår vurdering bør det innføres en frivillig registrerings- og oppbevaringsordning også for fremtidsfullmakter. En slik ordning vil sikre en forsvarlig oppbevaring av fremtidsfullmaktene. Dette er viktig fordi det kan gå lang tid fra fullmakten opprettes og til den trer i kraft. Før det opprettes vergemål for en person bør det undersøkes i registeret om personen har opprettet en fremtidsfullmakt som dekker personens bistandsbehov.

Per i dag vil det antakelig være mest praktisk å opprette et register etter mønster av testamentregisteret. Men antakelig bør det heller innføres et digitalt fremtidsfullmaktsregister dersom fremtidsfullmaktsordningen digitaliseres i større grad enn i dag.

5.3.8 Digitalisering

I oppdraget er vi bedt om å vurdere mulighetene for digitalisering av fremtidsfullmakter. Som følge av at omfanget av den kvantitative undersøkelsen ble større enn først forutsatt, har vi ikke hatt tid eller kapasitet til å vurdere dette spørsmålet inngående.

Det pågår et omfattende arbeid for å legge til rette for digitalisering på mange sektorer i samfunnet, blant annet både i Brønnøysundregistrene, hos Statens Kartverk og for testamenter. Regjeringen har oppnevnt et eget Digitaliseringsråd, og det er utgitt et digitaliseringsrundskriv.

For fremtidsfullmaktene kan digitalisering ha betydning i flere ulike sammenhenger. Det kan skilles mellom en digitalisert ordning for utarbeiding av fremtidsfullmakt, med en simulator som kan lede fullmaktsgiver gjennom de ulike punktene i fullmakten, og digital signatur av fremtidsfullmakter.

Vi har på flere punkter sammenholdt reglene for fremtidsfullmakter med reglene for testamenter. Når det gjelder digitalisering, er stortingsbehandlingen av den nye arveloven og den videre oppfølgingen av Stortingets vedtak svært interessant.

Da den nye arveloven ble behandlet i Stortinget, ble spørsmålet om digitale testamenter et viktig punkt. Verken arvelovutvalget eller Justisdepartementet hadde foreslått regler om digitale testamenter, men ved Stortingsbehandlingen fikk loven følgende tillegg i § 43 annet ledd første punktum: *Kongen kan i forskrift gi regler om at testamenter kan opprettes digitalt, og om hvilke krav som i så fall må være oppfylt for at slike testamenter skal være gyldige.*

Stortingsflertallet – som i Justiskomiteen utgjorde mindretallet (medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet) – hadde følgende merknad:

«Disse medlemmer mener den digitale utviklingen tilsier at også juridiske tjenester til en viss grad vil digitaliseres og automatiseres. Blant annet er såkalte arvesimulatorer og digitale

testamenter noe som vil være tilgjengelig på markedet fremover. Disse medlemmer ser positivt på denne utviklingen, men understreker samtidig at nye systemer for digital signering av testament vil innebære en endring av formkravene for å opprette testament, og det vil kunne være en viss risiko for misbruk fra tredjepersoner sin side. Hverken Arvelovutvalget eller departementet gikk inn for å innføre digitale testamenter med elektronisk signatur. Disse medlemmer mener departementet bør være åpne for å justere formkravene slik at digital signatur kan være en mulighet dersom dette kan gjøres på en sikker måte, og foreslår med dette en hjemmel for departementet til å fastsette nærmere regler for digital signatur i forskrift.»⁵⁹

Stortingets mindretall – flertallet i Justiskomiteen (medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti) – hadde følgende merknad:

«Flertallet undres over hvorfor regjeringen ikke har foreslått dette. Flertallet kan ha forståelse for at Arvelovutvalget ikke foreslo dette all den tid utvalgets innstilling var klar i februar 2014 og den digitale utviklingen har skutt fart i årene etter dette. Flertallet mener en ny dynamisk arvelov bør regulere en slik mulighet, som antakeligvis vil få et større og større bruksområde i tiden som kommer.

Flertallet registrerer at det er etablert bedrifter som allerede innen kort tid vil være klare for å tilby kunder digitalt testamente. Flertallet merker seg at dette vil kunne gjøre arbeidet og kostnadene ved å utarbeide et testamente langt enklere og ikke minst mye rimeligere. Flertallet vil vise til at det er få overordnede tall på hvor mange nordmenn som har et testamente, men ifølge Advokatforeningen er det «en liten prosentandel av befolkningen», jf. en artikkel på nettstedet E24. Flertallet vil videre vise til at et enkelt testamente i dag kan koste mellom 5 000 og 10 000 kroner, og mener det vil være svært positivt med digitale og rimeligere løsninger. Flertallet mener det vil være av stor betydning for å forhindre vonde og opprivende konflikter at flere utarbeider et testamente, og mener det må gjøres både enklere og rimeligere. Flertallet er derfor svært positive til innovasjon og utvikling av nye digitale løsninger og mener arveloven må sikre mulighet for digital signering av testamente.»⁶⁰

Justisdepartementet arbeider med å følge opp stortingsvedtaket, både når det gjelder digital utarbeiding av testamenter og digital signering.

Etter vår vurdering kan det være store fordeler ved en frivillig digital løsning for opprettelse av fremtidsfullmakter. Det kreves antakelig ganske avanserte simulatorer, som kan lede fullmaktsgiver gjennom de spørsmål som bør vurderes ved opprettelsen av en fremtidsfullmakt og forklare de ulike alternativene. Brønnøysundregistrene arbeider med en slik løsning for ektepakter. For ektepakter finnes det allerede en ektepaktveileder, som vil bli omarbeidet med sikte på en digital løsning. Kanskje kan dette være en mal for utarbeidelse av en fremtidsfullmaktsveileder.

Spørsmålet om digital signatur er vanskeligere. Dersom man skal benytte alminnelig digital signatur (BankID), er det en svakhet ved denne løsningen er at den ikke gir sikkerhet for at fullmaktsgiver signerer av egen fri vilje og ikke er utsatt for trusler eller annen utilbørlig påvirkning. Vi vil peke på behovet for en ordning som sikrer at det er fullmaktsgiver selv som signerer, at fullmaktsgiver har evnen til å forstå betydningen av fullmakten, og at han eller hun signerer av egen fri vilje. I Danmark, der fremtidsfullmakter skal opprettes digitalt og registreres i et digitalt register, førte disse

⁵⁹ Innst. 252 L (2018–2019) s. 14.

⁶⁰ Innst. 252 L (2018–2019) s. 13- 14.

hensynene til at loven krever at fullmakten bekreftes av en notar. Kravet om notarbekreftelse er absolutt for fremtidsfullmakter, mens testamenter alternativt kan bekreftes av to vitner.

Vi anbefaler at man avventer Justisdepartementets arbeid med digital signatur av testamenter. Dersom det utarbeides en løsning for testamenter, kan det vurderes om denne løsningen er sikker nok også for fremtidsfullmakter.

Etter vår vurdering bør det opprettes en registerordning for fremtidsfullmakter. Et slikt register bør være digitalt. Det arbeides med et digitalt register for ektepakter, og kanskje kan samme ordning benyttes for fremtidsfullmakter. Ved en slik digital registrering vil det foretas en viss kontroll av formkravene for de dokumentene som registreres.

5.3.9 Bør det innføres forhåndskontroll av fullmaktenes gyldighet ved registrering?

I vår gjennomgang har vi sett mange saker der fremtidsfullmakter på grunn av en misforståelse av regelverket er sendt inn til fylkesmannen allerede ved opprettelsen. Disse fullmaktene er returnert, med informasjon om at det ikke er noen offentlig oppbevaringsordning for fullmaktene. I noen av disse sakene har vi sett at fylkesmannen likevel påpeker formfeil i fullmaktene; vi har sett eksempler på at vitnenes signatur var datert før fullmaktsgivers, der innholdet i dokumentet var uklart eller der det var tvil om vitnenes habilitet. I slike tilfeller får fullmaktsgiver mulighet til å rette opp fullmakten mens han enda er i stand til det. Det er et paradoks at på det tidspunkt fylkesmannen skal stadfeste fremtidsfullmakten, og i den forbindelse foretar en kontroll av den, er det for sent for fullmaktsgiver å rette opp eventuelle feil.

Ward peker på det samme paradokset i sin rapport til Europarådet. Han fremholder at dersom en fremtidsfullmakts gyldighet ikke sjekkes på tidspunktet for opprettelse, er det «risk that a power of attorney may be found to be invalid only when it is about to be brought into force following loss of relevant capacity or when some dispute subsequently arises. In these cases it will be too late to review matters in order to establish whether a valid CPA could after all be granted».⁶¹

Dersom det innføres en registreringsordning for fremtidsfullmakter, er det en mulighet å innføre en foreløpig prøving av fullmaktene i forbindelse med registrering.

Registreringsordningen for testamenter innebærer ingen form for kontroll av dokumentet, mens det for ektepakter foretas en formalkontroll før tinglysning.

I arbeidet med den nye arveloven vurderte Justisdepartementet om det burde innføres en ordning med såkalte notartestament som et alternativ til vitnetestamentet. En slik ordning betyr at en offentlig myndighet stadfester testamentets formelle gyldighet.

Notartestamenter er vanlige i mange land i Europa. Ved slike testamenter vil en offentlig myndighet (Notarius Publicus) fylle den rollen testamentsvitnene har ved opprettelse av et vitnetestament. Notarialforretningen vil i praksis sikre at testamentet oppfyller lovens formkrav. Innholdet i testamentet skal ikke kontrolleres. Selv om dokumentet er formgyldig, kan det derfor like fullt være mangler ved innholdet som får betydning for testamentets gyldighet.

⁶¹ Enabling citizens to plan for incapacity. A review of follow-up action taken by member states of the Council of Europe to Recommendation CM/Rec(2009)11 on principles concerning continuing powers of attorney and advance directives for incapacity Report prepared by Mr Adrian D. Ward Consultant (Scotland, UK) on behalf of the European Committee on Legal Co-operation (CDCJ), punkt 73.

Justisdepartementet pekte på at en adgang til å opprette notartestamenter vil gjøre det enklere for borgerne å utferdige et testament som oppfyller lovens formkrav. Notarialbekreftelsen vil gi både testator og arvingene en viss trygghet for at testamentet er gyldig opprettet.

På den annen side kunne dette gi publikum et feilaktig inntrykk av at tingretten utfører en innholdskontroll, og at notarialbekreftelsen derfor ville gi en garanti for at testamentet står seg, både formelt og innholdsmessig. Hvis publikum feilaktig oppfattet det slik at tingretten ved sin notarialbekreftelse går god for testamentet som sådant, og at ordningen kan erstatte behovet for juridisk veiledning hos advokat mv., var det risiko for at dette kunne øke antallet tvister. I en del andre europeiske land har man en egen frittstående notarprofesjon som medvirker til ulike privatrettslige disposisjoner som for eksempel testamenter, eiendomsoverdragelser og pantedokumenter. I Norge virker det mer fremmed at offentlige myndigheter skal medvirke til rent privatrettslige handlinger. Departementet pekte dessuten på at domstolene i større grad bør rendyrke sin dømmende virksomhet, og etter departementets syn ville det være lite hensiktsmessig å innføre en ny serviceoppgave.

Flere av høringsinstansene hadde pekt på at det kan være utfordrende for notaren å vurdere testators testasjonsevne. Det var anført at testamentsvitner og advokater gjerne vil ha et bedre grunnlag for å vurdere testasjonsevnen enn en ansatt ved tingretten som møter testator i et meget kort tidsrom. Departementet sluttet seg til dette.

På bakgrunn av disse vurderingene ble det ikke foreslått notartestamenter i den nye arveloven.⁶²

Etter vår vurdering gjør mange av de samme hensyn seg gjeldende også for fremtidsfullmaktene, og vi har ikke funnet grunn til å foreslå en kontrollordning for fremtidsfullmaktene i forbindelse med opprettelsen.

5.3.10 Varsling ved fullmaktens ikrafttredelse

Når en fremtidsfullmakt trer i kraft, skal fullmektigen underrette fullmaktsgiveren og fullmaktsgiverens ektefelle eller samboer om fullmaktens ikrafttredelse og om dens innhold. Hvis fullmaktsgiveren ikke har ektefelle eller samboer, skal andre nære slektninger underrettes, jf. vgml. § 83 annet ledd.

Det kan være grunn til å utvide den lovbestemte kretsen av de som skal varsles ved fullmaktens ikrafttredelse.

Dersom fullmaktsgiver i fullmakten har fastsatt at også andre skal varsles om ikrafttredelsen, bør fylkesmannen ha plikt til å påse at de er varslet før fullmakten kan stadfestes.

Dersom fullmaktsgiver har fastsatt at det ikke skal gis varsel til ektefelle/samboer/andre nære slektninger, bør lovens regel være at disse likevel skal varsles, med mindre fullmaktsgiver angir en tungtveiende grunn til dette.

En slik varsling gir fullmaktsgivers pårørende en mulighet til å informere fylkesmannen dersom det er forhold rundt fullmakten som bør undersøkes nærmere.

⁶² Prop. 107 L (2017–2018) Lov om arv og dødsboskifte (arveloven) s. 122-123.

5.3.11 Fylkesmannens stadfestelse bør kunne påklages

Det fremgår av vergemålslovens forarbeider at fylkesmannens stadfestelse av en fremtidsfullmakt ikke er et enkeltvedtak og ikke kan påklages, og dette er fulgt opp av fylkesmennene og SRF.

I praksis har fylkesmannens stadfestelse fått langt større betydning enn det som synes forutsatt i lovforarbeidene. En fremtidsfullmakt som ikke stadfestes, kan i praksis ikke benyttes til salg av fast eiendom, og dette er i de fleste tilfeller et viktig punkt i fullmaktene. Vi har funnet ulikheter i fylkesmennenes praksis og vurderinger når det gjelder stadfestelse, blant annet når det gjelder kontrollen av fullmaktsgivers forståelse da fullmakten ble opprettet og vitneabilitet.

Etter vår vurdering vil det være en fordel om fylkesmennenes stadfestelse kan påklages til SRF. Dette vil medføre økt rettsikkerhet i stadfestelsessaker og sikre større grad av rettsenhet.

Det bør lovfestes at fylkesmannens avgjørelse om stadfestelse av en fremtidsfullmakt er enkeltvedtak. Det vil da følge av forvaltningsloven at dette enkeltvedtaket kan påklages.

5.3.12 Fullmaktsgivers rett til å bli hørt - betydningen av foreslåtte endringer i vergemålsloven §§ 20 og 33

I det løpende fullmaktsforholdet skal fullmektigen fremme fullmaktsgiverens interesser og rettigheter. Før han treffer avgjørelser skal fullmaktsgiveren høres hvis dette kan skje uten betydelige vanskeligheter, men det er ikke nødvendig å høre fullmaktsgiveren hvis han eller hun ikke kan forstå sakens betydning, jf. vgml. § 85 første og annet ledd.

I følge proposisjonen vil bestemmelsen først og fremst ha pedagogisk og prinsipiell betydning.⁶³

I vårt materiale har vi ikke funnet saker som omhandler fullmektigens løpende forhold til fullmaktsgiver etter at fullmakten har trådt i kraft, eller der det er problematisert om fullmaktsgiver er hørt i tilstrekkelig grad.

På vergemålsområdet foregår det en diskusjon om hvordan vergehavers autonomi og selvbestemmelsesrett kan respekteres, blant annet knyttet til FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Dette er en diskusjon som vil få betydning også for fremtidsfullmakter.

I høringsnotat november 2018 har Justis- og politidepartementet foreslått endringer i vgml. §§ 20 og 33 for å sikre vektlegging av den enkeltes persons vilje, også i situasjoner hvor vedkommende ikke har samtykkekompetanse. Hensikten er å sikre denne gruppen et tilstrekkelig rettsvern, ved at de sikres et lovmessig vern for egen vilje og selvbestemmelsesrett.

Departementet foreslo å endre vgml. § 33 slik at det fremgår uttrykkelig at vergen ikke kan foreta disposisjoner på vegne av en person uten samtykkekompetanse i strid med vedkommendes vilje der denne kan kartlegges. Justisdepartementet mente at vektlegging av den enkeltes vilje, også i situasjoner hvor vedkommende ikke har samtykkekompetanse, er nødvendig for å sikre et tilstrekkelig rettsvern for denne gruppen. Også personer som ikke er i stand til å avgi et rettslig bindende samtykke, må være sikret et lovmessig vern for egen vilje og selvbestemmelsesrett.

I høringsnotatet berørte departementet ikke hvorvidt dette forslaget også kan ha betydning for fullmaktsgiver i forbindelse med fremtidsfullmakter.

⁶³ Prop. s. 10.

Dersom vergemålsloven endres, og i den grad vergers plikt til å høre vergehavers mening og legge vekt på hans eller hennes synspunkter skjerpes, må dette etter vår vurdering gjelde tilsvarende for fullmektiger etter fremtidsfullmakter.

En slik økt vektlegging av fullmaktsgivers egen vilje er i tråd med Wards rapport til Europarådet proposal 3:

«Proposal 3

That member states review laws relating to CPAs to ensure –

(A) That in relation to all acts and decisions in their role as attorneys, attorneys are required to take all practicable steps to ascertain the will and preferences of the granter, or failing that the best interpretation of the will and preferences of the granter.

(B) That in their acts and decisions on behalf of the granter attorneys are required to give effect to the will and preferences of the granter (or best interpretation thereof) except only where stringent criteria for doing otherwise, set forth in law, are satisfied.

(C) That the requirement to inform and consult the granter on an ongoing basis includes a requirement (i) to present to the granter, in the form that the granter is most likely to understand, the information necessary to enable the granter to formulate and communicate his or her will and preferences, (ii) to provide the granter with all reasonable support towards enabling the granter to formulate and communicate the granter's will and preferences, and (iii) to keep the granter informed of acts and decisions taken and implemented.»

Det kan også bli behov for en lovhjemmel for å oppheve fremtidsfullmakten uten at det samtidig opprettes vergemål i slike situasjoner.

Dette påpekte Fylkesmannen i Oslo og Akershus i høringsuttalelse 5. februar 2019:

«Fylkesmannen sikter til saker hvor fullmaktsgiver, på en slik måte at det oppfattes som tvang, motsetter seg fullmektigens bistand etter at fremtidsfullmakten har trådt i kraft, fullmaktsgiver ikke lenger er i stand til å tilbakekalle fullmakten etter § 89 og avtalerettslige regler. Fylkesmannen antar at fullmaktsgivers tidligere uttalte vilje da vil måtte vike til fordel for vedkommendes subjektive opplevelse av tvang. Skal dette forstås slik, har imidlertid verken fullmaktsgiver eller Fylkesmannen rettslig grunnlag til å tilbakekalle fullmakten. Det vises i denne sammenheng at Fylkesmannen kun kan erstatte en fremtidsfullmakt med et vergemål etter § 91. Vergemål med fratakelse av rettslig handleevne gjenstår da som den eneste løsningen i slike tilfeller – en løsning som kun vil være forbeholdt et fåtall saker. Det vises til at vilkårene for fratakelse av rettslig handleevne er strenge.

Slike situasjoner kan særlig oppstå ved diagnoser som frontallappdemens og/eller sinnslidelse. Hvordan skal disse sakene håndteres? Skal fullmaktsforholdet fortsette å løpe, ettersom fremtidsfullmakten er stadfestet og vilkårene for å kalle tilbake etter § 89 ikke er tilstede, selv om fullmaktsgiver da ikke blir hørt på lik linje med en vergehaver fordi dette er en privatrettslig ordning hvor avtalerettslige regler blir styrende. Eller bør vedkommende, i likhet med ved etablering av vergemål, ikke kunne påtvinges en ordning vedkommende gir tydelig uttrykk for at han/hun ikke lenger ønsker? I sistnevnte tilfelle vil konsekvensen være at personen står uten slik bistand, selv om behovet for hjelp i og for seg er tilstede, med mindre det er grunnlag for å starte sak om opprettelse av vergemål med fratakelse av rettslig

handleevne. Det vil også, slik vi ser det, være vanskelig å finne hjemmel for en slik løsning i kapittel 10, slik reglene per i dag er utformet.»

Etter vår vurdering kan det være behov for en hjemmel for å sette fremtidsfullmakten til side allerede dersom fullmaktsgiver motsetter seg fullmakten når han varsles om ikrafttreddelsen.

5.3.13 Noen særspørsmål der fullmaktsgivers ektefelle eller samboer er fullmektig

Vi vil peke på at det kan oppstå flere uavklarte spørsmål når en ektefelle eller samboer oppnevnes som fullmektig. Disse bør utredes nærmere:

- Varslingsplikten ved fremtidsfullmaktens ikrafttredelse i vgml. § 83 annet ledd. Når fullmaktsgiver har en ektefelle eller samboer, er det bare ektefellen/samboeren som skal varsles om fullmaktens ikrafttredelse. Denne regelen innebærer at når fullmaktsgivers ektefelle eller samboer er utpekt til fullmektig, har fullmektigen ikke plikt til å varsle noen andre slektninger om ikrafttredelsen. Dette kan være uheldig, og det bør vurderes om i hvert fall fullmaktsgivers livsarvinger bør varsles i slike tilfeller.
- Forholdet mellom fullmakten og fullmaktsgivers forsørgelsesplikt. En ektefelles forsørgelsesplikt for den andre består selv om han eller hun blir dement, og også etter at vedkommende får sykehjemsplass. Det kan være vanskelig å trekke grensene for forsørgelsesplikten i disse tilfellene, særlig når boligen er gjenboendes særeie eller ektefellene har en spesielt høy levestandard. Det er dessuten et spørsmål hva som i disse tilfellene gjelder for samboere, som ikke har lovbestemt forsørgelsesplikt for hverandre.
- Gaver mellom ektefeller krever ektepakts form, jf. ekteskapsloven § 50. Det kan spørres om dette formkravet er nødvendig når en fremtidsfullmakt fastsetter at fullmektig-ektefellen skal gi gaver fra fullmaktsgiver til seg selv.

VEDLEGG

Som vedlegg følger tre eksempler på fremtidsfullmakter lastet ned fra tre ulike fylkesmannsembeter 16.08.2019:

Vedlegg 1 Fylkesmannen i Rogaland

Vedlegg 2 Fylkesmannen i Troms og Finnmark

Vedlegg 3 Fylkesmannen i Innlandet

sine egne interesser. Vi er ikke fullmektiger etter fullmakten og underskriver herved etter hans eget ønske, mens han/hun selv er til stede, og bekrefter at han/hun har opprettet fremtidsfullmakten av egen fri vilje.

Sted: dato:

.....
(Vitne 1)

.....
(Vitne 2)

Født:

Født:

Adresse.....

Adresse:.....

Vedlegg 2 Troms og Finnmark

Dette er kun et eksempel på fremtidsfullmakt.

Tekst markert med rød skrift må byttes ut med egne opplysninger. Tekst med klammer kan beholdes eller byttes ut med egne formuleringer.

Du kan også tilpasse fremtidsfullmakten til dine ønsker og behov, så lenge dokumentet oppfyller kravene som stilles til fremtidsfullmakt. Kravene kan du lese om på [Fylkesmannen i Troms og Finnmark sin nettside](#) eller i [vergemålslovens kapittel 10](#).

FREMTIDSFULLMAKT

Undertegnede, [navn] ([fødselsnummer]) gir herved [navn] ([fødselsnummer]) fullmakt til i fremtiden å representere meg og handle på mine vegne dersom jeg på grunn av sinnslidelse (demens eller alvorlig svekket helse) ikke lenger er i stand til å ivareta egne interesser.

Fullmakten trer i kraft når

Fullmakten trer i kraft når det finnes en erklæring fra legen min som sier at jeg ikke kan ivareta egne interesser. Fullmektigen har rett til å innhente legeerklæring om helsetilstanden min for å dokumentere at jeg er ute av stand til å ivareta mine interesser.

Fullmektigen skal informere meg [og min ektefelle/samboer [navn]] når fullmakten trer i kraft og om innholdet i fullmakten. Jeg ønsker også at disse andre skal informeres: [navn]. [Hvis min ektefelle/samboer ikke lenger er i live skal også [navn] informeres.]

Fullmektigens oppgaver

[Min fullmektig/mine fullmektiger] skal ivareta disse [personlige og/eller økonomiske interessene] mine:

- [betale mine utgifter]
- [sørge for at min eiendom i [adresse og gårds- og bruksnummer/ seksjonsnummer/ eventuelt andelsnummer, navn på borettslag og organisasjonsnummer] blir solgt når jeg får fast sykehjemsplass. Etter at all gjelden min er betalt, skal pengene fra salget [deles likt mellom mine barn]].
- [selge eller kvitte meg med fysiske gjenstander (*juridisk: avhende løspregjenstander*) jeg ikke har nytte av når boligen er solgt. Det skal gjøres sammen med mine pårørende/i samsvar med testament.]
- [sørge for at hvert av mine barn får utdelt inntil kr. [beløp] i gaver hvert år så lenge min økonomi gir rom for det. Det skal alltid være igjen minimum kr. [beløp] på min bankkonto.]
- [andre oppgaver]

[Min fullmektig/mine fullmektiger] skal få dekket sine utgifter ved utøvelse av vervet med mine penger, og skal hvert år kunne regne ut en rimelig betaling for sitt arbeid, begrenset til kr. [beløp/person hvis det er flere fullmektiger].

[Fullmektigen skal ha opplysnings- og regnskapsplikt overfor **[navn]**].

Disposisjonsfullmakt overfor bank

For å utføre sine oppgaver, gir jeg min fullmektig:

- [rett til å disponere mine bankkontoer - og mulighet til å inngå avtale om bruk av betalingstjenester knyttet til kontoene]
- [tilgang til mine bankbokser]
- [salg/kjøp av verdipapirer]

Endrede forhold

Dersom min fullmektig blir forhindret, eller ikke lenger er i stand til å ivareta mine interesser i henhold til denne fullmakten, skal **[navn, fødselsnummer]** kunne tre inn som ny fullmektig.

OBS. Hvis fullmektigen er din samboer/ektefelle, bør det presiseres om han/hun skal fortsette å være fullmektig hvis samboerskapet/ekteskapet opphører. Du kan eventuelt skrive inn en annen person som skal være din erstatningsfullmektig, og at den skal tre inn hvis samboerskapet/ekteskapet opphører.

Fullmektigens plikter

Fullmektigen skal:

- handle i samsvar med fullmakten
- fremme fullmaktsgivers interesser og rettigheter
- høre fullmaktsgiver, så langt det er mulig, før fullmektigen treffer beslutninger

Sted: **[stedsnavn]** Dato: **[dd.mm.åååå]**

Signatur: **[signatur]**

Som tilkalte vitner bekrefter vi med dette at denne fremtidsfullmakten i dag, mens vi begge var til stede samtidig, ble undertegnet av fullmaktsgiver **[navn på fullmaktsgiver]**. **[Han/Hun]** skriver under av fri vilje i tilfelle **[han/hun]** i fremtiden ikke er i stand til å ta vare på sine egne interesser. Vi er ikke fullmektiger etter fullmakten. Vi skriver under etter **[hans/hennes]** eget ønske, mens **[han/hun]** selv er til stede, og bekrefter at **[han/hun]** har opprettet fremtidsfullmakten av egen fri vilje.

Sted: **[stedsnavn]** Dato: **[dd.mm.åååå]**

<p>Vitne 1: [fullt navn] Født: [fødselsdato] Adresse: [adresse] Relasjon: [hvis vedkommende har en nær relasjon til fullmektigen er det ønskelig at dette opplyses] Signatur: [signatur]</p>	<p>Vitne 2: [fullt navn] Født: [fødselsdato] Adresse: [adresse] Relasjon: [hvis vedkommende har en nær relasjon til fullmektigen er det ønskelig at dette opplyses] Signatur: [signatur]</p>
--	--

FREMTIDSFULLMAKT

Dette er kun et eksempel – ikke en mal for utfylling. Ord/setninger er markert med rød skrift eller klammer for å gjøre fullmaktsgiver oppmerksom på viktige punkter og hvor man må legge til opplysninger selv. Fullmaktsgiver oppfordres her til å foreta endringer slik at eksempelet bedre tilpasses vedkommendes ønsker og behov. Det kan også gjøres endringer utover de punktene som er markert så lenge dokumentet oppfyller de kravene som stilles til fremtidsfullmakter. Opplysninger om hvilke krav som stilles finner du i vårt informasjonsskriv.

Undertegnede, [navn] [fødselsnummer] gir herved [navn] [fødselsnummer] fullmakt til i fremtiden å representere meg og handle på mine vegne dersom jeg på grunn av sinnslidelse, herunder demens, eller alvorlig svekket helbred, ikke lenger er i stand til å ivareta egne interesser. (Hvis fullmektigen er fullmaktsgivers samboer/ektefelle: [Hvis samboerskapet/ekteskapet opphører skal fullmektigen fortsatt kunne ivareta mine interesser etter fullmakten/fullmaktsforholdet opphøre/personen som er oppført som erstatningsfullmektig tre inn som fullmektig].)

Fullmaktens ikrafttredelse

Fullmakten trer i kraft fra det tidspunkt det foreligger erklæring fra min lege på at jeg ikke kan ivareta egne interesser. Fullmektigen har rett til å innhente legeerklæring om min helsetilstand, for å godtgjøre at jeg er ute av stand til å ivareta mine interesser.

Min fullmektig skal ved ikrafttredelse underrette meg [og min ektefelle/samboer [navn]] om fullmaktens ikrafttredelse og om dens innhold. Andre pårørende jeg ønsker at skal varsles: [navn]. [Hvis min ektefelle/samboer ikke lenger er i live skal også [navn] underrettes.]

Fullmektigens oppgaver

[Min fullmektig/mine fullmektiger] skal ivareta mine [personlige og/eller økonomiske interesser], [herunder/begrenset til]:

- [Å betale mine utgifter]
- [Å sørge for at min eiendom i [adresse og gnr/bnr/snr eventuelt andel nr., navn på borettslag og organisasjonsnummer] blir solgt på det tidspunkt jeg får fast sykehjemsplass. Ved reinvestering av midler i ny bolig gjelder fullmakten tilsvarende for denne eiendommen. Midlene fra salget skal, etter at all min gjeld er betalt, [deles likt mellom mine barn.]
- [Å avhende løsøregjenstander jeg ikke kan nyttiggjøre meg av når boligen er solgt. Dette skal gjøres i samråd med mine pårørende/i samsvar med testament].
- Å sørge for at hvert av mine barn får utdelt inntil kr [beløp] i gaver hvert år så lenge min økonomi gir rom for det. Det skal alltid være tilbake minimum kr [beløp] av mine likvide midler.

[Min fullmektig/mine fullmektiger] har krav på å få dekket sine utgifter ved utøvelse av vervet av mine midler og skal hvert år kunne beregne seg et rimelig vederlag for sitt arbeid, begrenset til kr [beløp].

[Fullmektigen skal ha opplysnings- og regnskapsplikt for [angi navn].

Disposisjonsfullmakt overfor bank

For å utføre sine oppgaver, gir jeg min fullmektig:

- Rett til å disponere mine bankkontoer, herunder inngå avtale om bruk av betalingstjenester knyttet til kontoene
- [Tilgang til mine bankbokser]
- [Salg/kjøp av verdipapirer]

Endrede forhold

Dersom min fullmektig blir forhindret, eller ikke lenger er i stand til å ivareta mine interesser i henhold til denne fullmakt, skal [navn, fødselsnummer] kunne tre inn som ny fullmektig.

Fullmektigens plikter

Fullmektigen skal blant annet:

- handle i samsvar med fullmakten og fremme fullmaktsgivers interesser og rettigheter
- høre fullmaktsgiver, så langt det er mulig, før vedkommende treffer beslutninger

Sted, [stedsnavn] Dato [dd.mm.åååå]

Signatur: [signatur]

Som særskilt tilkalte vitner bekrefter vi herved at ovenstående fremtidsfullmakt i dag, mens vi begge var til stede samtidig, ble undertegnet av fullmaktsgiver [navn på fullmaktsgiver], og at [han/hun] vedkjente seg den som sin vilje om han i fremtiden ikke skulle være i stand til å ivareta sine egne interesser. Vi er ikke fullmektiger etter fullmakten og underskriver herved etter [hans/hennes] eget ønske, mens [han/hun] selv er til stede, og bekrefter at [han/hun] har opprettet fremtidsfullmakten av egen fri vilje.

Sted, [stedsnavn] Dato [dd.mm.åååå]

Vitne 1: [fullt navn]

Født: [fødselsdato]

Adresse: [adresse]

Relasjon: [hvis vedkommende har en nær relasjon til fullmektigen er det ønskelig at dette opplyses]

Signatur: [signatur]

Vitne 2: [fullt navn]

Født: [fødselsdato]

Adresse: [adresse]

Relasjon: [hvis vedkommende har en nær relasjon til fullmektigen er det ønskelig at dette opplyses]

Signatur: [signatur]

Referanser

Lover

Lov 7. juni 1935 nr. 2 om tinglysing (tinglysningsloven)

Lov 3. mars 1972 nr. 5 om arv m.m. (arvelova)

Lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål (vergemålsloven)

Dansk:

lov nr. 618 av 8. juni 2016 om fremtidsfuldmagter

Svensk:

lag (2017:310) om framtidsfullmakter

Konvensjoner, rekommandasjoner

FN-konvensjonen 13. desember 2006 om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD)

Haagkonvensjonen 13. januar 2000 om internasjonal beskyttelse av voksne

Europarådets rekommandasjon 12 (99) 4 om prinsipper vedrørende den rettslige beskyttelsen av inkapable voksne

Europarådets rekommandasjon (2009) 11 om prinsipper for fremtidsfullmakter med tilhørende explanatory report

Lovforarbeider/offentlige dokumenter

NOU 2004: 16 om vergemål

Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) om vergemål

Prop. 107 L (2017–2018) om lov om arv og dødsboskifte (arveloven)

Innst. 252 L (2018–2019) om Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)

Rundskriv for Tinglysingen revidert pr. 16. april 2019.

Dansk:

Bemærkninger til forslag til lov om fremtidsfuldmagter, fremsat den 24. februar 2016, Folketinget (2015-16)

Svensk:

Proposition 2016/17:30 «Framtidsfullmakter – en ny form av ställföreträderskap för vuxna»

Europarådet

Enabling citizens to plan for incapacity. A review of follow-up action taken by member states of the Council of Europe to Recommendation CM/Rec(2009)11 on principles concerning continuing powers of attorney and advance directives for incapacity Report prepared by Mr Adrian D. Ward Consultant (Scotland, UK) on behalf of the European Committee on Legal Co-operation (CDCJ).

Rettspraksis

Rt. 2007 s. 776

HR-2019-322-U

LG-2018-166190

Litteratur

Bruzelius, Karin M: *Norsk lovkommentar* på www.rechtsdata.no, hovedrevidert 25.09.2017

Franzen, Torstein: *Fremtidsfuldmagter*, Det 38. nordiske Juristmøte 2008 s 159-171.

Hambro, Peter: *Fremtidsfullmakter*, Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål 03/2013, s. 160-218.

Hambro, Peter: *Fremtidsfullmakter – en oppdatering*, Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål 01/2019, s. 75-88.

Kvisberg, Torunn E.: *Haagkonvensjonen (2000) om beskyttelse av voksne over grensene – Betraktninger rundt Norges eventuelle ratifisering av konvensjonen*, Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål 04 / 2009 s. 255-280.

Lødrup, Peter og Asland, John: *Arverett*, 7. utg. 2018.

Sande, Eldbjørg, Linge, Trine Eli og Rasmussen, Mona Choon: *Vergemålsloven med kommentarer*, 2017.

Stavnes, Ida C: *Prosessuell fremtidsfullmakt – en legislativ gråsoner?*, Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål 02/2016, s. 172-187.

Rapporten er en kartlegging og utredning av ordningen med fremtidsfullmakter de første fem årene etter at vergemålsloven 2010 trådte i kraft (1. juli 2013 – 30. juni 2018).

I rapporten undersøkes fremtidsfullmakter som har vært behandlet hos fylkesmennene i forbindelse med søknad om stadfestelse av fullmaktene. Det er registrert drøyt 900 saker, og av disse ca. 640 saker der søknader om stadfestelse er realitetsbehandlet. Fylkesmennene har stadfestet 563 fullmakter, noe som utgjør snaut 90% av de realitetsbehandlede fullmaktene. For disse fullmaktene analyseres blant annet fullmaktsgivers kjønn og alder, antall fullmektiger, forholdet mellom fullmaktsgiver og fullmektig, fremtidsfullmaktens rekkevidde og innhold og hvor lang tid som er gått fra fullmaktene opprettes og til de stadfestes.

Analysen viser at i 83% av de stadfestede fullmaktene er fullmektigen fullmaktsgivers barn. To tredeler av fullmaktene gjelder bare på det økonomiske området, mens en tredel gjelder både på det økonomiske og personlige området. Snaut 90% av fullmaktene inkluderer salg av fullmaktsgivers faste eiendom. Over 80% av fullmaktene inkluderer rett til å gi gaver. I om lag 75% av disse gavefullmaktene er fullmektigen blant gave-mottakerne.

De første årene ble mange fremtidsfullmakter sendt inn til fylkesmannen kort tid etter opprettelse, og ble nektet stadfestet fordi de ikke var trådt i kraft. Bare et lite antall fullmakter er nektet stadfestet av andre årsaker, blant disse er den vanligste nektelsesgrunnen at fullmaktsgiver var dement da fullmakten ble skrevet.

I rapporten gjengis informasjon og innspill fra fylkesmannsembeter, banker, Statens kartverk og advokater. Europarådets rekommandasjon om fremtidsfullmakter og lovgivning i Danmark og Sverige presenteres. Rapporten inneholder en vurdering av fremtidsfullmaktordningen både når det gjelder behovet for fremtidsfullmakter, fullmaktens innhold og fylkesmennenes saksbehandling og kontroll i forbindelse med stadfestelse. Rapporten avsluttes med forslag til forbedringer i fremtidsfullmaktordningen, både innenfor gjeldende regelverk og ved forslag til regelendringer.